

Prioritaire thema's 1997 - Algemene thema's

1. Kwaliteit van het onderwijs

1.1. Eindtermen

1.1.1. Periodiek peilingsonderzoek wiskunde

Aangezien de eindtermen lager onderwijs vanaf 1 september 1997 worden ingevoerd, is onderzoek naar de implementatie ervan noodzakelijk. Onder meer via periodieke peilingen zal de overheid zich een beeld willen vormen over de stand van zaken. Het is immers op basis van voldoende empirisch materiaal dat op termijn vragen zullen moeten worden beantwoord inzake de haalbaarheid van de eindtermen. Voor de overheid is het daarom van groot belang dat er werk wordt gemaakt van het ontwikkelen van externe evaluatie-instrumenten die in het kader van systematisch, periodiek peilingsonderzoek (in se grootschalig en anoniem onderzoek in een steekproef van scholen) kunnen worden gebruikt.

Voor 1997 wordt onderzoek gevraagd dat een toets of een gedeeltelijke toets voor wiskunde als periodiek peilingsonderzoek oplevert voor het leergebied Wiskunde van het basisonderwijs. Uiteraard dient men hierbij rekening te houden met de bevindingen van het "onderzoek naar de bruikbaarheid van bestaande peilingsinstrumenten voor de formatieve evaluatie van de nieuwe eindtermen "Wiskunde" in het basisonderwijs in Vlaanderen" (project 94.02).

Dit onderzoek dient te gebeuren in nauwe samenwerking met de DVO.

1.1.2. Leerlingvolgsysteem taal

Met het oog op de invoering van de eindtermen is de nood aan interne evaluatie-instrumenten die de scholen zelf kunnen gebruiken reëel. Voor de school zelf en voor de betrokken leerkrachten is het van groot belang dat zij kunnen nagaan of zij inderdaad de door de eindtermen beoogde competenties tot ontwikkeling brengen en in welke mate deze competenties door de leerlingen worden verworven. Aan de hand van een degelijk leerlingvolgsysteem kunnen zij inschatten of zij met hun inspanningen op het juiste spoor zitten.

Het gevraagde onderzoek betreft een leerlingvolgsysteem (LVS) voor de specifieke domeinen spelling en technisch lezen. De keuze voor spelling en technisch lezen is ingegeven door het vermoeden dat de aanpassingen minder groot zullen zijn. Daarenboven zijn dit voor de leerkracht vertrouwde gebieden, die de stap naar het gebruik van een LVS moeten verkleinen. Het uit te voeren onderzoek behelst een samenwerking met het Nederlandse CITO dat ter zake reeds een instrumentarium ontwikkeld heeft. Het Vlaamse onderzoek moet zich toespitsen op een vertaling en 'herijking' van het door het CITO ontwikkelde instrumentarium in functie van de in Vlaanderen vooropgestelde eindtermen, en dit in nauwe samenwerking met de DVO. Het project moet zeker 2 jaar duren om de diverse toetsen in een evaluatie van 2 jaar af te nemen.

1.1.3. Maatschappelijke consensus over de vakoverschrijdende thema's

Nu de eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor de 1e graad van het secundair onderwijs goedgekeurd zijn, dient er werk gemaakt te worden van de eindtermen voor de 2e en de 3e graad.

Voor de overheid en voor de DVO in het bijzonder, is het belangrijk om de maatschappelijke consensus over de vakoverschrijdende thema's en over de invulling ervan door de overheid te kennen.

Het uit te voeren onderzoek dient te bestaan uit twee luiken. In een eerste luik dient men aan de hand van een studie van internationale en nationale juridische teksten en verklaringen te onderzoeken welke krachtlijnen zich daarin aftekenen, via welke vakoverschrijdende thema's deze worden ondersteund en hoe deze zich kunnen laten vertalen in eindtermen die op de scholen moeten worden aangeboden. In het tweede luik dient men te peilen naar de verwachtingen van socio-culturele verenigingen en dito middenveld in Vlaanderen inzake vakoverschrijdende thema's en eindtermen. Hierbij dient men een antwoord te verkrijgen op volgende vragen: wat vinden zij belangrijke vakoverschrijdende thema's in de samenleving, hoe vullen zij dat in en wat is volgens hen het minimum waarin door de eindtermen via de school moet worden voorzien.

Tenslotte dienen de verwachtingen die uit het tweede luik naar voor komen getoetst te worden aan de consensus uit het eerste luik.

1.1.4. Kritische evaluatie van leerplannen met het oog op de onderlinge afstemming tussen het secundair onderwijs en het hoger onderwijs

De zorg voor een goede aansluiting van secundair en hoger onderwijs roept vragen op over de wederzijdse afstemming van beide onderwijsniveaus. De vrijheid waarover onderwijsverstrekkers beschikken bij het ontwerpen van leerplannen en het momenteel ontbreken van een duidelijk inhoudelijk referentiekader voor de adviserende inspectie leiden ertoe dat de voorbereiding van jongeren op hoger onderwijs soms in te sterke mate leerplanafhankelijk is. Cruciaal is de vraag of de verwachtingen die in het hoger onderwijs worden gesteld ten aanzien van de studenten sporen met de leerplannen in het secundair onderwijs. Een betere wederzijdse afstemming zou hoofdzakelijk op twee terreinen moeten geoptimaliseerd worden: enerzijds het inhoudelijke (de te verwerven leerinhouden), anderzijds het attitudinale (vakoverschrijdende doelstellingen die in het leerproces worden nagestreefd).

Een vergelijkend en kritisch onderzoek wordt zinvol geacht. Daarbij zullen de onderzoekers zich laten leiden door volgende kernvragen: wat zijn de 'impliciete' eindtermen van het secundair onderwijs en wat zijn de zgn. impliciete 'begintermen' door het hoger onderwijs gehanteerd, en hoe kan die wederzijdse afstemming via toekomstige eindtermen beter worden gewaarborgd.

Het lijkt aangewezen dergelijk onderzoek toe te spitsen op een beperkt aantal studiegebieden uit het hoger onderwijs en het uit te werken voor een beperkt aantal van de huidige leerplannen. Concreet wordt voorgesteld het onderzoek te beperken tot het studiegebied industriële wetenschap en technologie (hoger onderwijs van één of twee cycli) en het studiegebied wetenschappen (universitair onderwijs). Daarbij dient het onderzoek toegespitst te worden op de leerplannen wiskunde en/of wetenschappen (biologie, fysica, chemie) van het secundair onderwijs.

1.2. Inrichting van het aanbod

1.2.1. Samenwerkingsverbanden tussen het gewoon en het buitengewoon secundair onderwijs

Iedere discussie over onderwijsvormen en over de indeling tussen gewoon en buitengewoon onderwijs gaat uit van een algemeen aanvaarde indeling van de leerlingen op basis van klassieke leerlingenkenmerken: leerlingen met groot abstractievermogen, praktijkgerichte leerlingen, leerlingen met zwakke intelligentie, ... In de onderwijsstructuren en in het onderwijsaanbod wordt die indeling impliciet gevolgd. Ze bevordert een gescheiden benadering en een specifiek aanbod voor zgn. minder valide en/of gehandicapte leerlingen.

Kenmerken inzake fysieke en psychische constitutie van leerlingen hebben een 'dual' onderwijsaanbod -gewoon versus buitengewoon onderwijs- tot stand gebracht.

Die indeling is - zeker wat het secundair onderwijs betreft - vatbaar voor kritiek. Sommige handicaps (visuele, auditieve) hinderen weliswaar - meestal t.g.v. de regelgeving - een vlotte integratie, maar sluiten quasi gelijkwaardige onderwijskundige einddoelstellingen nochtans niet uit. Ook inzake beroepsopleiding stelt men vast dat het verschil tussen opleidingsvorm 3 van het buitengewoon secundair onderwijs en het gewoon beroepsonderwijs soms zeer gering is.

Vanuit die benadering kan men zich afvragen of het betrekken van het buitengewoon secundair onderwijs in samenwerkingsverbanden tussen scholen voor gewoon secundair onderwijs niet integratie-bevorderend kan werken. Die betrokkenheid zou zich dan in het aanbod kunnen vertalen. Dit vergt een grotere aanbodsbeheersing binnen een verband van samenwerkende scholen van gewoon en buitengewoon onderwijs.

Met het oog op een beter inzicht in de mogelijkheden en beperkingen van dergelijke samenwerkingsverbanden dringt beleidsvoorbereidend onderzoek zich op. Vergelijking met structuren in het buitenland en met de effectiviteit van eigen Vlaamse structuren (bijv. Geïntegreerd Onderwijs) kan zinvolle informatie opleveren. Via onderzoek kan het beeld verscherpt worden m.b.t. de eigenheid van sommige kwalificaties in het buitengewoon onderwijs tegenover de eigenheid van sommige studierichtingen in het beroepsonderwijs. Het is de bedoeling op grond van resultaten van dergelijk vergelijkend onderzoek modellen van verantwoorde samenwerking te kunnen ontwikkelen.

1.2.2. Literatuurstudie over het deeltijds kunstonderwijs in de buurlanden

Het decreet op het deeltijds kunstonderwijs werd in de loop van 1996 geëvalueerd.

Ter afronding van dit proces en ter voorbereiding van een nieuw decreet worden op dit ogenblik nog een aantal vragen voorgelegd aan "experten uit het brede veld".

Uit deze besprekingen is gebleken dat ons systeem "uniek" is in Europa.

Voor een grondige kennis van zaken en teneinde het perspectief van het beleid en de administratie te verruimen bij het uittekenen van de nieuwe lijnen, zou het nuttig zijn te beschikken over een vergelijkende studie van het niet leerplichtgebonden kunstonderwijs in de ons omringende landen.

Hierbij wordt gedacht aan Frankrijk, Nederland, Duitsland en Groot-Brittannië.

Het uit te voeren onderzoek zou een inzicht moeten bieden in aanbod, organisatie, structuur, financiering en kwaliteitscontrole van het deeltijds kunstonderwijs in de hiervoor geciteerde landen en een antwoord geven op een aantal concrete vragen zoals:

- afbakening van de doelgroep
- differentiatie binnen de doelgroep
- toelatings- en doorstromingscriteria
- opsporen van talentvolle jongeren
- aanvangsleeftijd...

Het spreekt vanzelf dat deze studie, wil zij beleidsmatig kunnen benut worden, in een redelijk korte tijdsperiode moet uitgevoerd worden. Hier lijkt een periode van maximaal 6 maanden een redelijke en haalbare termijn.

Opgenomen bij de prioriteiten voor het Programma Beleidsgericht Onderzoek.

1.3. Evaluatie van aspecten van kwaliteit in het onderwijs

1.3.1. Evaluatie bestuurs- en medezeggenschapsorganen in het HOBU

Het decreet van juli 1994 betreffende de hogescholen voorziet in een nieuwe bestuursstructuur voor de hogescholen. Een evaluatie-onderzoek naar de werking en de samenstelling van de bestuurs- en medezeggenschapsorganen dringt zich op. Specifieke vragen zijn: de samenstelling en de functionaliteit van de verschillende bestuursorganen, de bevoegdheden van de diverse organen en de relatie tussen die verschillende bestuursorganen, de samenwerking met de controle-mechanismen.

1.3.2. Evaluatie non-discriminatiebeleid in het basisonderwijs

De gemeenschappelijke verklaring inzake een non-discriminatiebeleid in het onderwijs werd op 15 juli 1993 ondertekend door de minister bevoegd voor onderwijs, ARGO, CVPO, OVSG en VSKO. De verklaring bestaat uit twee delen: een luik code en een luik toelatingsbeleid. Het luik code beoogt een bewuster opstelling ten aanzien van non-discriminatie op school. Ze nodigt uit tot het opstellen van een non-discriminatiecode.

Het luik toelatingsbeleid beoogt een meer evenredige vertegenwoordiging van doelgroepleerlingen in alle onderwijsinstellingen en vestigingspunten. Daartoe sluiten de inrichtende machten in gemeenten met veel migrantenleerlingen overeenkomsten af met een looptijd van vijf schooljaren.

Dit onderzoek moet kwalitatieve en kwantitatieve gegevens opleveren die een opvolging mogelijk maken van de beide doelstellingen van de gemeenschappelijke verklaring en van de wijze waarop deze doelstellingen worden nagestreefd. Daarbij dient een onderscheid te worden gemaakt tussen de product- en procesevaluatie. In een beperkt aantal regionale settings dienen de verschillende partners in het proces, namelijk inrichtende machten, directies, schoolteams, ouders (inclusief de niet-georganiseerde), de socio-culturele en welzijnsorganisaties (met inbegrip van de zelforganisaties) te worden bevraagd.

1.3.3. Uitwerking opvolgingsinstrument nascholing

Met ingang van het schooljaar 1996-1997 wordt de nieuwe regelgeving op de nascholing, geregeld door het "decreet van 16 april 1996 betreffende de lerarenopleiding en de nascholing", gradueel ingevoerd. Voor de coördinatie en de evaluatie krijgen de "cel nascholing" en de inspectie een belangrijke taak.

De vraaggestuurde nascholing start in 1996-1997 in de basisscholen en wordt vanaf het schooljaar 1997-1998 uitgebreid naar het secundair onderwijs. Om de gevolgen van deze beleidsmaatregel te kunnen evalueren, dient via een opvolgingsinstrument in eerste instantie een antwoord gezocht te worden op de volgende vragen: welke gevolgen heeft deze nieuwe maatregel op het (nascholings)beleid van de scholen en hoe reageert de "nascholingsmarkt" op de vraaggestuurde nascholing (m.a.w. de afstemming van vraag en aanbod).

Via een opvolgingsinstrument, dient een intervalmeting uitgevoerd te worden, zodat de verantwoordelijken voor opvolging en evaluatie op termijn uitspraken kunnen doen over deze beleidsmaatregel.

Het onderzoek moet in nauwe samenwerking en overleg verlopen met de cel nascholing van het departement die in het lopende schooljaar (1996-1997) reeds voorbereidende stappen onderneemt. Van de onderzoekers wordt gevraagd om het opvolgingsinstrument bij te sturen en af te werken, om aan de hand van het instrument base-line gegevens te verzamelen in basis- en secundair onderwijs en om een eerste effectmeting te doen en deze gegevens te

vergelijken met de base-line gegevens. Dit onderzoek moet in een beperkte tijd van maximaal één jaar kunnen uitgevoerd worden.

1.3.4. Leerlingenbegeleiding in het secundair onderwijs

De confrontatie tussen praktijkervaringen en reeds opgebouwde kennis binnen het wetenschappelijk onderzoek moet toelaten om een operationele definitie van 'leerlingenbegeleiding' te formuleren.

De VIOR heeft in 1996 de opdracht gegeven tot de eerste fase nl. de uitwerking van een operationele definitie van 'leerlingenbegeleiding' op basis van een literatuurstudie en aangevuld met een beperkt aantal interviews. Het VIOR-onderzoek zal in het voorjaar van 1997 naast een operationele definitie van 'leerlingenbegeleiding' ook reeds een aantal mogelijke modellen aanreiken voor leerlingenbegeleiding in het secundair onderwijs.

Het hier gevraagde onderzoek betreft de tweede fase waarbij de aangereikte modellen aan een verder evaluatief onderzoek onderworpen worden. Welke zijn de randvoorwaarden om deze modellen in de praktijk in te vullen, welke zijn de voor- en nadelen van de verschillende modellen van leerlingenbegeleiding, hoe spelen ze in op de specifieke hulpvragen waarmee jongeren op de school afkomen, welke aanvullende praktijkmodellen kunnen aangereikt worden, ...

Uiteraard zal de uitwerking van dit onderzoek moeten gebeuren op basis van de eerste onderzoeksfase en de daarin ontwikkelde definitie van leerlingenbegeleiding.

2. Didactisch onderzoek

2.1. Wiskunde in de overgang van het basisonderwijs naar de eerste graad van het secundair onderwijs

Een groot aantal basiscomponenten van het eindtermenconcept wiskunde van de 1e graad secundair onderwijs (SO) sluiten aan bij een internationaal vernieuwingsproces dat reeds geruime tijd bezig is. Dit proces wordt gekenmerkt door een verschuiving van een meer structuralistische aanpak naar een aanpak vanuit de realistische wiskundendidactiek en naar wiskunde 'as a tool for action' zoals deze tendens in OESO-middens omschreven wordt. Door de invoering van de eindtermen komt deze verschuiving ook in ons wiskunde-onderwijs in een stroomversnelling. Deze verschuiving zal op didactisch vlak een aantal fundamentele wijzigingen met zich meebrengen en zou moeten resulteren in een betere aansluiting van de 1e graad SO op het basisonderwijs (BaO).

In de huidige, eerder structuralistische, aanpak vertrekt men in het SO meestal opnieuw vanaf het begin. Men start vanuit formele basisconcepten die aan de grondslag liggen van een meer theoretische opbouw van de wiskunde. Hierdoor worden de opgedane kennis en vaardigheden uit het BaO op non-actief geplaatst en ontstaat er een kloof tussen de twee onderwijsniveaus.

Het consecutiviteitsprincipe van het eindtermenconcept brengt met zich mee dat de spiraalvormige opbouw van het BaO wordt verdergezet in de 1e graad van het SO. Nieuwe abstracte begrippen probeert men aan te brengen vanuit problemen die herkenbaar zijn voor de leerlingen en steunen op de reeds aanwezige kennis en vaardigheden, die werden verworven in het BaO. Dit zou een meer logische en vanzelfsprekende overgang moeten verzekeren.

Internationaal onderzoek heeft reeds heel wat uitgewerkt materiaal dat aansluit bij het Vlaams eindtermenconcept, opgeleverd. Het komt er op aan dit materiaal aan te passen voor het Vlaamse SO en het vervolgens op ruime schaal te implementeren.

Vanuit het in kaart brengen van het implementatieproces en mogelijke knelpunten bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs dient dit onderzoek ten eerste te leiden tot aanbevelingen voor een efficiënte ondersteuning van scholen en onderwijsteams bij de implementatie van deze nieuwe didactiek. Ten tweede worden concrete voorstellen verwacht die leiden tot aangepast didactisch handelen van leerkrachten wiskunde 1e graad SO in functie van de aansluitingsproblematiek.

3. Problemen in het onderwijs

3.1. Mislukken in de overgang SO-HO

Iedere analyse van ons hoger onderwijs stelt het hoge percentage 'mislukkingen' in het eerste jaar aan de kaak. Meestal wordt daarbij geen onderscheid gemaakt tussen studenten die in de loop van het eerste jaar stoppen om al dan niet naar een andere onderwijsvorm over te stappen en de studenten die niet slagen in de examens. Over de aard van de mislukkingen en de redenen daarvoor tasten we meestal in het duister. In hun rapport over het Vlaams hoger onderwijs stellen de OESO-experten dat er voldoende cijfermateriaal aanwezig is om de mate van uitval en zittenblijven in het hoger onderwijs te beschrijven, maar dat geschikte informatie over de carrièrepaden van diegenen die hun eerste jaar hoger onderwijs voortijdig of niet-geslaagd beëindigen volledig ontbreken. Tijdens het seminarie over de overgang van secundair naar hoger onderwijs dat het departement onderwijs in het kader van het grenslandenbeleid organiseerde, kaartten de participanten aan dat er dringend nood is aan gegevens over de kenmerken van deze studenten, de redenen van de uitval en de alternatieve paden die daarna worden bewandeld.

Om hieraan te verhelpen, wordt een interuniversitair onderzoek naar de uitval in het hoger onderwijs gevraagd. Met uitval wordt bedoeld het niet verder zetten van een gekozen studierichting hetzij in de loop van het jaar, hetzij na al dan niet geslaagde examens. In een eerste fase (looptijd 1 jaar) kan een onderzoek worden uitgevoerd naar de kenmerken van deze studenten. Dit kan gebeuren aan de hand van een survey bij eerstegeneratiestudenten aan de hogescholen en universiteiten waarin gepeild wordt naar bijvoorbeeld hun vooropleiding, hun sociaal milieu en sekse, hun studiekeuze. Op het einde van het jaar kan dan worden nagegaan op welke kenmerken de studenten die op verschillende momenten afhaakten significant verschillen van de studenten die slagen in het eerste jaar en de gekozen richting verderzetten. In een tweede fase kan het onderzoek worden toegespitst op de redenen van de uitval en op de gevolgde carrièrepaden. Om dit mogelijk te maken moeten deze studenten worden opgespoord en opnieuw ondervraagd.

4. Volwassenenonderwijs

4.1. Deskundigheid van leerkrachten voor het volwassenenonderwijs

Onderwijs aan volwassenen vergt van de leerkrachten een specifieke deskundigheid. Een competent operationeel beroepsprofiel dient te worden uitgetekend. Naast het traditionele contactonderwijs met de indeling in schooljaren (lineair) ontwikkelt zich meer en meer het modulair systeem. Daarenboven is een moderne multimediale aanpak niet te vermijden. Tevens komt de zelfinstructie bij volwassenen meer op de voorgrond. De integratie van het afstandsonderwijs wint veld omdat de technologische middelen steeds efficiënter, pedagogisch gericht en gebruiksvriendelijker worden (CD-I, CD-ROM, PC-netwerken,...). De leerkracht moet, naast lesgever, ook begeleider worden in dit multimediale aanbod. Welke systemen bestaan er om leerkrachten hierin te vormen?

Deze problematiek kan worden benaderd via een vergelijkende literatuurstudie van de deskundigheidsbevordering van leerkrachten volwassenenonderwijs in een beperkt aantal

landen. De keuze van die landen kan worden gebaseerd op verschillende tradities in volwassenenonderwijs. Het onderzoek moet op 1 jaar kunnen afgerond worden.

5. Financiering van het onderwijs

5.1. Studietoelagen

De toekenning van studietoelagen kadert in de democratiseringsgedachte en het streven naar gelijke kansen. De studietoelage is een incentive voor verder studeren en voor optimale studiekeuze. Vermeden moet worden dat jongeren om financiële redenen hun studies voortijdig stopzetten of een studierichting beneden hun mogelijkheden kiezen, waardoor hun toekomst wordt gehypothekeerd.

Met de verlenging van de leerplicht tot 18 jaar (deeltijds vanaf 16 jaar) rijst de vraag in hoeverre een financiële incentive nog een bijdrage kan leveren aan de bevordering van gelijke onderwijskansen voor jongeren uit minder welstellende of (kans)arme gezinnen. Hierbij moet in rekening worden gebracht dat steeds nieuwe/andere kosten op ouders worden verhaald.

Voor het hoger onderwijs wordt de vraag gesteld of/in welke mate studietoelagen een stimulans vormen voor het volgen van hoger onderwijs of voor het kiezen voor een bepaald soort opleiding.

De onderzoeksvraag is dus in hoeverre de toekenning van studiebeurzen of het vooruitzicht daarop een significante invloed heeft of zou hebben op de beslissing (een bepaald soort) onderwijs te volgen. In tweede instantie leidt dit tot de vraag onder welke voorwaarden studiebeurzen een gelijke kansen-stimulerend effect hebben.

Om een antwoord te kunnen bieden op deze vraag moet het onderzoek ingaan op volgende deelvragen:

- voor welke jongeren spelen financiële overwegingen een rol bij school- en studiekeuze?
- in welke mate en op welke wijze beïnvloedt dat hun onderwijskansen in negatieve zin?
- hoe groot moet een financiële ondersteuning zijn om die negatieve invloed te keren?
- welke voorwaarden moeten worden opgevolgd?

Het onderzoek moet zowel kwantitatieve als kwalitatieve gegevens opleveren die de efficiënte allocatie van studietoelagen mogelijk maken.

Het gevraagde onderzoek moet interuniversitair worden uitgevoerd en beslaat een periode van twee jaar.

Minister heeft deze onderzoeksoopdracht toegewezen aan RUG - HIVA met de 5% OBPWO-middelen.

5.2. Studiekosten die scholen op ouders verhalen in het basisonderwijs

Eind van de jaren tachtig werd reeds onderzoek gedaan naar de kosten die scholen op ouders verhalen (uniformkledij, gereedschap, studiemateriaal,..) Het volstaat echter niet langer de toenmalige resultaten te indexeren om een actueel beeld te hebben van de uitgaven van ouders voor een leerling in het basisonderwijs.

Er bestaan meerdere aanwijzingen dat de studiekosten op een aantal vlakken, niet alleen ten gevolge van de indexstijgingen, toegenomen zijn. Nieuwe/andere kosten worden heden op ouders verhaald ten gevolge van een andere manier van onderwijzen, meer buitenschoolse activiteiten, ander materiaal dat gebruikt wordt, gewijzigde voorschriften ,...

Via onderzoek kunnen actuele gegevens verzameld worden over alle meeruitgaven die een gezin moet doen per leerling die rechtstreeks te maken hebben met het volgen van onderwijs. Rekening houdend met de vaststelling dat er een stijging is in de kosten die scholen aan ouders doorrekenen voor bvb. materialen en aangepaste kledij, dient het onderzoek ook te peilen naar verschillen tussen verplichte en niet-verplichte uitgaven.

Het gevraagde onderzoek betreft enkel het basisonderwijs en moet vergelijkbaarheid met vorig onderzoek garanderen. Het dient inter-universitair uitgevoerd te worden.

SPECIFIEKE THEMA'S

Schoolkeuze

Naast het gemeenschappelijk onderwijsdoel dat elke school nastreeft zijn er tal van factoren waarop scholen zich van elkaar onderscheiden. De verschillen liggen op zeer uiteenlopende terreinen: pedagogisch-didactisch; levensbeschouwelijk; praktisch-organisatorisch; onderwijs-kundig; infrastructuur; extra-scolair aanbod; enz.

Er zijn geen recente onderzoeksgegevens beschikbaar over welke elementen voor ouders(opvoeders) doorslaggevend zijn bij de schoolkeuze voor hun kinderen. Toch is het aannemelijk dat er nu andere factoren een rol spelen dan vroeger ten gevolge van een ander mobiliteitspatroon, een gewijzigd onderwijsaanbod, een toenemende vraag naar voor, na- en buitenschoolse opvang, enz. We hebben geen gegevens over welke criteria ouders hanteren voor een 'goede school', hoe zij de kwaliteit van het onderwijs percipiëren,...

Men kan via onderzoek nagaan hoe het schoolkeuzeproces verloopt, welke actoren daarbij een rol spelen en welke aspecten van primair dan wel van secundair belang zijn. Primeert bijvoorbeeld de keuze voor een bepaalde studierichting voor het kind, of is de keuze voor een bepaalde school doorslaggevend. In welke mate speelt de samenstelling van de schoolpopulatie en het schoolteam een rol...

Het onderzoek zal duidelijk moeten differentiëren tussen de keuze-elementen die spelen bij de keuze voor een basisschool en de keuze-elementen die doorslaggevend zijn bij de keuze voor een secundaire school.

Dit onderzoek moet op één jaar kunnen uitgevoerd worden en wordt bij voorkeur inter-universitair uitgewerkt.

Afwezigheid wegens ziekte bij leerkrachten

Volgens de gegevens van de controlerende instantie blijkt dat het ziekteverzuim bij leerkrachten in omvang niet sterk afwijkt van dat van andere beroepsgroepen. De oorzaken voor ziekteverzuim zijn wel anders. Zo is het aantal psycho-somatische klachten bij leerkrachten opmerkelijk groter dan bij andere beroepscategorieën. Sommige oorzaken hangen rechtstreeks samen met de aard van de opdracht bijvoorbeeld de verklaring voor het groter aantal rugklachten bij kleuterleidsters is voor de hand liggend. Voor andere ziektepatronen is het niet duidelijk of en hoe ze samenhangen met de uitgeoefende functie , met de specifieke kenmerken van de school zoals schoolcultuur, onderwijsorganisatie, personeelssamenstelling, enz.

Via onderzoek kan gezocht worden naar de dieperliggende oorzaken voor afwezigheden wegens ziekte en de mate waarin ze te maken hebben met het beroep van leerkracht, met

schoolkenmerken, met schoolcultuur,.... Een vergelijking met andere 'contact-beroepen' is aangewezen.

Het Vlaamse onderwijsonderzoek verkend

Het onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek dient in eerste instantie het beleid voor te bereiden en de praktijk te ondersteunen. Het kan echter niet los staan van het Vlaams onderwijsonderzoek in zijn geheel noch van de maatschappelijke ontwikkelingen die het onderwijs beïnvloeden.

Er is reeds heel wat inventariserend werk verricht inzake het onderwijskundig onderzoek zowel door het Departement Onderwijs o.a. via de Databank Onderzoek van Onderwijs (DOVO) als via IWETO en op internationaal vlak via EUDISED. Eind 1996 verscheen bij de administratie Wetenschap en Innovatie ook het overzicht 'Educational Research in Flanders'.

Op basis daarvan kan het overzicht en de financiering van het Onderwijskundig onderzoek in Vlaanderen snel in kaart gebracht worden. Wat echter ontbreekt is een meer kwalitatieve en inhoudelijke verkenning van de thema's en probleemstelling van het Vlaams onderwijsonderzoek en de uitwerking ervan. Welke link is er met het maatschappelijk gebeuren? Welke methodes worden er gebruikt? Welke expertise is er aanwezig/afwezig? Welke raakpunten en verschillen zijn er met het internationaal onderwijsonderzoek? ...

Dergelijk onderzoek zal door de aard van de opdracht moeten gebeuren door een inter-universitair en multi-disciplinair team.

Prioritaire thema's 1998-1999 - Algemene thema's

1. Bevorderen van de kwaliteit van het onderwijs (CSF 1)

1.1. Instrument om de ongekwalificeerde uitstroom te kunnen opvolgen

Nog teveel jongeren verlaten het onderwijs zonder enige kwalificatie of competentie. In het witboek merkt Jacques Delors op dat van iedere cohorte ongeveer 15 à 20 % het onderwijs verlaat zonder kwalificatie. Er bestaan momenteel geen Vlaamse cijfers over het aandeel niet-gekwalificeerde schoolverlaters. We kunnen enkel vermoeden dat het percentage van Delors ook voor Vlaanderen geldt. In de recente mededeling van de Commissie, getiteld "Ontwerp-richtsnoeren voor het werkgelegenheidsbeleid van de lidstaten in 1998" wordt gesteld dat de lidstaten binnen de vijf jaar het aantal voortijdige schoolverlaters met de helft moet verminderen.

We hebben dringend nood aan instrumenten om het aantal (voortijdige) schoolverlaters en hun karakteristieken (sekse, sociale achtergrond, schoolcarrière, leeftijd, ...) correct en precies in kaart te brengen en om de evoluties te kunnen opvolgen. Het gevraagde onderzoek omvat zowel het uitvoeren van een nulmeting als het bepalen van welke gegevens minimaal noodzakelijk zijn om de meting uit te voeren en de mate waarin deze in de reguliere dataverzameling kunnen opgenomen worden.

1.2. Welbevinden en tevredenheid van de leerling

Via de inspectie tracht de overheid rechtstreeks een zicht te krijgen op de kwaliteit van het onderwijs. Door middel van de doorlichting gaat de inspectie aan de hand van indicatoren na in welke mate de school de maatschappelijk vastgelegde onderwijsdoelstellingen realiseert en welke inspanningen ze daartoe levert.

Tijdens haar doorlichting hanteert de inspectie allerlei methoden (bv. schriftelijke vragenlijst, gesprekken met de verschillende onderwijsparticipanten, observaties...) om tot een zo genuanceerd mogelijk beeld van de school te komen. Een belangrijk facet dat momenteel nog ontbreekt in de gehanteerde doorlichtingsinstrumenten is de systematische bevraging van de belangrijkste betrokkenen van het onderwijs nl. de leerlingen.

Bij een kwaliteitscontrole zou de mening van de leerlingen niet mogen ontbreken. Een kwaliteitsvolle school zorgt er o.a. voor dat alle leerlingen zich goed voelen op school zodat ze optimaal kunnen ontwikkelen. Welbevinden in de school en tevredenheid over het schoolfunctioneren hebben een belangrijke impact op het leerproces, de motivatie en de resultaten.

Ook in het buitenland (bv. Engeland) wordt bij externe kwaliteitscontroles rekening gehouden met het oordeel en de mening van leerlingen over hun school (OFSTED, 1994). In het kader van de ontwikkeling en verbetering van de evaluatie-instrumenten ten behoeve van de inspectie, is er nood aan een instrument dat op een betrouwbare en valide wijze de leerlingen van het basisonderwijs en/of het secundair onderwijs kan bevragen in het kader van de schooldoorlichting.

Dit instrument dient te peilen naar het welbevinden van de leerlingen in de school (bv. schoolbeleving, motivatie, verhouding met leerkrachten en mede-leerlingen, de taakbelasting ...) en hun tevredenheid over de verschillende facetten van de schoolwerking (bv. beleving van de schoolorganisatie, de mate van zorgbreedte, het onderwijsaanbod, ...). Op basis van een literatuurstudie dient men te komen tot een observatie-instrument, een leidraad voor een gesprek met leerlingen of eventueel een enquête. Voor de leerkrachten van het basisonderwijs is een instrument ontwikkeld 'de Leuvense betrokkenheidsschaal' aan het

Centrum voor ervaringsgericht Onderwijs (KUL) dat toelaat het welbevinden en de betrokkenheid van de kleuters en leerlingen op te volgen.

1.3. Vergelijkende studie naar publiceren van gegevens over de kwaliteit van scholen

Informatie over de onderwijskwaliteit van een school is een noodzakelijk instrument voor de controle van het onderwijsaanbod door de overheid. In Vlaanderen wordt deze informatie verzameld door de inspectie via de doorlichting. De inspectie beschikt daartoe over specifieke methodes en instrumenten en maakt een rapport op voor de individuele school. De inspectie maakt jaarlijks een publiek verslag op over de toestand van het onderwijs maar daarin worden nooit individuele schoolresultaten vermeld.

Informatie over de kwaliteit van een school is ook belangrijk voor ouders en studenten in functie van hun schoolkeuze.

In de ons omringende landen, meer in het bijzonder in het Verenigd Koninkrijk, Nederland en Duitsland, zien we dat de informatie over de kwaliteit van scholen gepubliceerd wordt aan de hand van rankings, dat schoolverslagen openbaar gemaakt worden,...om aan genoemde functies te voldoen. Via een kortlopende vergelijkende studie willen we een beschrijving hebben van de systemen in deze drie buurlanden, maar ook van de effecten en neveneffecten die dit heeft op het functioneren van de scholen, op de schoolkeuze van ouders/studenten, ... Uiteraard zal hierbij de specifieke onderwijscontext in rekening dienen gebracht te worden met aspecten als onderwijsvrijheid, centraal eindexamen, prestatiedruk, ...

Op basis van de studie moeten alternatieven kunnen worden geformuleerd voor het verspreiden van informatie over de onderwijskwaliteit van de school die enerzijds de 'consument' informeren en anderzijds de resultaten van de kwaliteitsbewaking door de overheid vervatten. Het onderzoek dient tevens de juridische gronden te analyseren met betrekking tot het publiceren van gegevens over de kwaliteit van onderwijs.

1.4. Kritische evaluatie van de leerplannen en van de implementatie ervan in de praktijk met het oog op de onderlinge afstemming tussen het secundair en het hoger onderwijs

De zorg voor een goede aansluiting van secundair en hoger onderwijs roept vragen op over de wederzijdse afstemming van beide onderwijsniveaus. De onderwijsverstrekkers beschikken bij de keuze (m.m. het ontwerpen) van leerplannen en bij de methodologische implementatie van de leerplandoelstellingen de jure over een zeer grote vrijheid. In die zin kan gesteld worden dat de voorbereiding van jongeren op het hoger onderwijs in zeer sterke mate afhankelijk is van beide autonome keuzen door het schoolbestuur: die voor het leerplan en die voor de methodologische uitwerking ervan. Cruciaal is dan ook de vraag of de verwachtingen die in het hoger onderwijs worden gesteld ten aanzien van de studenten sporen met de leerplannen en met de wijze van implementatie ervan. Een vergelijkende studie waarbij de onderlinge afstemming tussen beide onderwijsniveaus vanuit twee invalshoeken kritisch onderzocht wordt, is zinvol.

Een eerste invalshoek betreft de afstemming van (hoofdzakelijk) de cognitieve doelstellingen, zoals die terug te vinden zijn in de leerplannen, op de verwachte beginsituatie van de student hoger onderwijs. Leren scholieren S.O. de juiste dingen vanuit het standpunt van het hoger onderwijs? Is de inhoudelijke bagage die vanuit het S.O. wordt aangeboden, toereikend voor een vlotte aansluiting bij hoger onderwijs?

Een tweede invalshoek betreft de afstemming van metacognitieve vaardigheden en vakoverschrijdende en attitudinale doelstellingen zoals die uit de methodologische wenken van de leerplannen blijken, op de veronderstelde vaardigheden en attitudes bij de aanvang van het hoger onderwijs. Leren de scholieren de juiste attitude ontwikkelen ten aanzien van

hoger en/of wetenschappelijk onderwijs? Leren ze via metacognitieve inzichten het eigen studeergedrag optimaliseren? Leren ze omgaan met diverse vormen van informatieverwerking en -verwerking, zoals verondersteld in het hoger onderwijs?

Dergelijk onderzoek dient zich toe te spitsen op een beperkt aantal studiegebieden uit het hoger onderwijs en uit te gaan van een beperkt aantal courante leerplannen. In concreto wordt voorgesteld de afstemmingsproblematiek te concentreren op studiegebieden uit het cultuur- en gedragswetenschappelijke domein (wijsbegeerte, geschiedenis, filologieën, rechten, psychologie, pedagogie, sociologie en verwante opleidingen uit het hogeschoolonderwijs). De afstemming vanuit het secundair onderwijs dient onderzocht vanuit (eveneens) een beperkt aantal leerplannen m.n. geschiedenis, Nederlands, moderne vreemde talen, wiskunde (m.b.t. het aanbod statistiek in sommige opleidingen in het hoger onderwijs) en wijsgerige stromingen en/of esthetica.

1.5. Evaluerend vermogen van scholen en de ontwikkeling van alternatieve evaluatie-vormen

In het kader van haar nieuwe visie op kwaliteitsbewaking en -bevordering in het onderwijs, stelt de overheid dat het essentieel is dat scholen een efficiënt systeem van interne kwaliteitsbewaking ontwikkelen. De school is immers de eerste verantwoordelijke voor de onderwijskwaliteit. Om een genuanceerd beeld te verkrijgen van de kwaliteit van haar onderwijs, zijn betrouwbare en valide leerlingresultaten met betrekking tot de verschillende onderwijsdoelstellingen onmisbaar. Enkel wanneer een school een duidelijk zicht heeft op de resultaten en vorderingen van haar leerlingen, op de 'effecten' van haar onderwijs, kan de school de effectiviteit van haar functioneren beoordelen. Mede op basis van de onderwijsresultaten op leerlingniveau kan de school werkhypothesen en actiepunten formuleren om haar onderwijskwaliteit te verbeteren.

De onderwijsdoelstellingen zijn in de loop der jaren sterk gewijzigd. Kinderen en jongeren dienen niet alleen kennis te verwerven maar ook - en vooral - vaardigheden en attitudes. De huidige informatiemaatschappij vereist bovendien dat leerlingen meer zelf hun leren in handen nemen.

Evaluatievormen zijn momenteel nog sterk gericht op het meten van zuivere kennis. In functie van de interne kwaliteitsbewaking en het volgen van de leerprocessen van de leerlingen, zijn vele scholen op zoek naar manieren om ook de mate van realisatie van bredere doelen in verband met vaardigheden, strategieën en attitudes op een betrouwbare en valide manier te evalueren, c.q. te 'meten'. Ook internationaal (OESO, 1996) stelt men zich vragen over en is men op zoek naar de vernieuwingen die noodzakelijk zijn om ervoor te zorgen dat het evaluatiesysteem efficiënter functioneert en dat leerlingen zelf meer verantwoordelijkheid opnemen voor hun individueel leren.

Het doel van dit onderzoek is tweeledig. Aangezien de overheid ook zelf een zicht wil krijgen op de processen in het onderwijsveld (zie CSF 1, beleidseffect 13), is het ten eerste belangrijk een beeld te krijgen van het huidig evaluerend vermogen van scholen in functie van de verschillende soorten onderwijsdoelen. Dit vereist een inventarisatie van de huidige evaluatiepraktijk in Vlaamse scholen. Dit beschrijvend gedeelte moet zowel blinde vlekken aanwijzen als terreinen detecteren waar reeds interessante ontwikkelingen aan de gang zijn.

Op grond van de resultaten uit het eerste deel en op basis van literatuuronderzoek naar de alternatieve evaluatievormen die momenteel in het buitenland worden ontwikkeld (bvb. zelfevaluatie, portfolio-evaluatie, methodes om vorderingen m.b.t. vakoverschrijdende thema's te evalueren) moet voorbeeldmateriaal voor de Vlaamse scholen worden ontwikkeld. Dit voorbeeldmateriaal kan scholen op weg helpen om een veelzijdig geheel van evaluatievormen te hanteren bij het beoordelen van de realisatie van verschillende doelen bij de leerlingen. (zie OESO-rapport: Teachers and Curriculum Reform in Basic Schooling: Report on the Work of the Assessment Cluster. Lisbon-draft. Paris, OECD, 1996, 21 p.)

1.6. Peilingsonderzoek met betrekking tot informatieverwerving en – verwerking in de 1ste graad secundair onderwijs

De eindtermen voor de eerste graad S.O. zijn sinds september 1997 ingevoerd. Ze maken deel uit van de criteria die de overheid stelt aan kwaliteitsvol onderwijs. De realisatie ervan in de praktijk is bijgevolg belangrijk. De overheid wil zich een beeld vormen over de stand van zaken m.b.t. de eindtermen op verschillende manieren. Onder meer door periodiek peilingsonderzoek. Een peilingsonderzoek gebeurt a.h.v. een representatieve steekproef van Vlaamse scholen en verschaft het beleid een periodiek zicht op de realisatie van eindtermen en ontwikkelingsdoelen. De finaliteit ervan is anders dan deze van de inspectie die individuele scholen moet doorlichten met het oog op de bewaking van het voldoen aan de minimumeisen. Dergelijk peilingsonderzoek kan empirisch materiaal leveren om vragen te beantwoorden inzake de realisatie van de eindtermen en om beleidsmatige conclusies te trekken voor de toekomst.

De eindtermen voor de eerste graad S.O. sluiten aan bij de evoluties m.b.t. levenslang leren. Vanuit het standpunt van een 'lerende samenleving' is de school niet langer de enige plaats waar alle kennis wordt verworven. De school dient leerlingen wel de nodige vaardigheden bij te brengen zodat ze weten waar en op welke manier ze aan de nodige kennis of informatie kunnen komen en hoe ze hiermee kunnen omgaan. Op die manier zullen ze effectief informatie kunnen verwerven en verwerken in om het even welke situatie, ook buiten de school en in het latere leven.

Voor 1999 wordt onderzoek gevraagd dat een betrouwbare en valide toets oplevert voor het nagaan van het verworven curriculum in de eerste graad SO m.b.t. een aantal algemene vaardigheden die gericht zijn op het gebruik van strategieën voor het verwerven en verwerken van informatie (bvb. zoeken, selecteren, ordenen van informatie ...). Dit betekent dat er wordt uitgegaan van de inventaris van de eindtermen van de verschillende vakken van de basisvorming die betrekking hebben op informatieverwervings- en verwerkingsvaardigheden (bvb. kaartlezen in Aardrijkskunde, informatiebronnen raadplegen in Geschiedenis, tabellen of grafieken interpreteren in Wiskunde) en van de verschillende vakoverschrijdende eindtermen die naar dergelijke vaardigheden verwijzen. Op basis van deze inventaris dient een peilingstoets geconstrueerd te worden waarmee kan worden nagegaan in welke mate deze verschillende eindtermen verworven zijn op het einde van de eerste graad S.O.

Dit onderzoek dient te gebeuren in nauwe samenwerking met de DVO.

1.7. Differentiële waardering en verloning van leerkrachten

In het realiseren van kwaliteitsvol onderwijs zijn leerkrachten spilactoren. Kwaliteitsvol onderwijs is derhalve grotendeels gebaseerd op de professionele kwaliteit en expertise van die leerkrachten. Op basis van reeds afgesloten onderzoek hebben we een goed inzicht verworven in de loopbaanontwikkeling, perspectieven en –verwachtingen van leerkrachten, in hun motivatie en hun stressgevoeligheid. Er bestaat evenwel geen recent onderzoek naar de waardering van leerkrachten en naar de verwachtingen die in de maatschappij ten aanzien van leerkrachten circuleren. Wat verwachten leerlingen, ouders, schoolbesturen, de overheid, leerkrachten zelf, studenten van de lerarenopleiding tegenwoordig van een leerkracht? Hoe wordt de leerkracht door deze verschillende groepen gewaardeerd? Welke kenmerken maken het verschil in de waardering van leerkrachten? Welke kenmerken onderscheiden de 'uitmuntende' leerkracht van zijn collega's? Het onderzoek kan langs deze weg ook elementen aanreiken voor de vraag welke kenmerken een basis kunnen leveren voor de differentiële verloning van leerkrachten. Het onderzoek dat hier wordt gevraagd, moet een 360°-evaluatie van de leerkrachten opleveren. De evaluatie dient gerelateerd te worden aan verschillende aspecten van het leerkrachtenberoep (bvb. de rol van de leerkracht als overdrager van kennis en begeleider in het proces van kennisproductie, de rol van de leerkracht in de waarde- en attitudevorming, de leerkracht als vertrouwenspersoon, de leerkracht als zorgverbreder, de leerkracht als vernieuwer) die ook in het beroepsprofiel van

de leerkracht aan bod komen. We willen graag een zicht krijgen op de kenmerken die de leerkracht tot een gewaardeerde professional maken. We willen ook te weten komen op basis van welke elementen de waardering in financiële termen kan worden vertaald.

In het onderzoek moet ook rekening worden gehouden met bestaand buitenlands onderzoek rond dit thema.

2. Moduleren van de financiering (CSF 2)

2.1. Studiekosten in het secundair onderwijs

Er loopt momenteel onderzoek naar de studiekosten die scholen op ouders verhalen in het basisonderwijs.

Eind van de jaren tachtig werd reeds onderzoek gedaan naar de kost van het onderwijs die de ouders dragen. Het volstaat echter niet langer de toenmalige resultaten te indexeren om een actueel beeld te hebben van de uitgaven van ouders voor een leerling in het secundair onderwijs.

Er bestaan meerdere aanwijzingen dat de studiekosten op een aantal vlakken, niet alleen ten gevolge van de indexstijgingen, toegenomen zijn. Nieuwe/andere kosten worden heden op ouders verhaald ten gevolge van een andere manier van onderwijzen, meer buitenschoolse activiteiten, ander materiaal dat gebruikt wordt, gewijzigde voorschriften (bvb met betrekking tot veiligheid),...

Via onderzoek kunnen actuele gegevens verzameld worden over alle meeruitgaven die een gezin moet doen per leerling die rechtstreeks te maken hebben met het volgen van onderwijs. Rekening houdend met de vaststelling dat er een stijging is in de kosten die scholen aan ouders doorrekenen voor bvb. materialen en aangepaste kledij, dient het onderzoek ook te peilen naar verschillen tussen studierichtingen/opleidingen, en tussen verplichte en niet-verplichte uitgaven.

De resultaten van dit onderzoek dienen vergelijkbaar te zijn met eerder onderzoek om de evolutie inzake studiekosten ook in kaart te kunnen brengen.

2.2. Financiering van het Deeltijds Kunstonderwijs

Er is nood aan een vergelijkende studie van de investeringen, werkings- en personeelskosten ten behoeve van het Deeltijds Kunstonderwijs (DKO) gedragen door de gemeenten, alsook van de contractuele overeenkomsten tussen de gemeenten inzake oprichting van filialen. Dit onderzoek heeft als doel het verwerven van inzicht in de financiële en organisatorische inbreng van de inrichtende machten in dit 'niet-leerplichtonderwijs'. Het DKO wordt mogelijk gemaakt door de financiële inbreng van drie partijen: de overheid (het departement onderwijs), de inrichtende machten (voornamelijk gemeentebesturen) en de cursisten d.m.v. het inschrijvingsgeld. Uit de evaluatie van het DKO is gebleken dat wij geen volledig beeld hebben van de reële financiële en materiële inbreng van de gemeentebesturen als inrichtende machten. Teneinde een totaal concept van partnership in de toekomst te kunnen uitwerken is het aangewezen deze lacune uit te klaren door een korte gerichte studie van de financiële en materiële inbreng van gemeenten hieromtrent. We vragen daarbij naar een vergelijking met de situatie in Nederland, eventueel Catalonië.

2.3. Studiefinanciering

De toegang tot het leerplichtonderwijs is gratis. Voor het niet-leerplichtonderwijs kan een bijdrage gevraagd worden van de student/ouders. De financiële draagkracht is evenwel niet voor allen even groot en zou een belemmering kunnen zijn voor het volgen van hoger onderwijs of voor het volgen van verder onderwijs, opleiding en vorming. De overheid komt nu reeds op verschillende manieren tussen in de kosten van het onderwijs, bijvoorbeeld via een systeem van studietoelagen aan individuele studenten in het secundair en hoger onderwijs. Voor de instellingen van het hoger onderwijs komt de overheid tussen in de financiering van de sociale voorzieningen ten behoeve van de studenten. Een vraag die zich stelt is of deze tussenkomsten van de overheid ten goede komen aan die groep leerlingen en studenten die er het meest nood aan hebben? Of deze afgestemd zijn op de onderwijsnoden van kansarmen om hun doorstroming in het onderwijs te stimuleren.

Het is wenselijk om voorbeelden en modellen uit het buitenland te toetsen op hun bruikbaarheid in de Vlaamse onderwijscontext. Het gaat hier zowel om een analyse van modellen voor de studiefinanciering voor de student als voor de macro-organisatie van de financiering van het onderwijs. Dergelijk onderzoek zal tevens de relevante beleidsinstrumenten moeten in kaart brengen en analyseren.

3. Versterken van bestuurs- en beheerfuncties op lokaal niveau (CSF 3)

3.1. Vergelijkend onderzoek naar voorwaarden en werkvormen van leerlingenparticipatie

Het voorstel tot onderzoek kadert binnen de ruimere beleidsdoelstelling tot het versterken van de bestuurs- en beheersfuncties op lokaal niveau nl. realiseren van meer inspraak van leerlingen. Er kan op gewezen worden dat in de voorbije jaren tal van initiatieven werden ontwikkeld om de mondigheid van leerlingen te vergroten en om het participatief gehalte van scholen te versterken. Een duidelijke visie op langere termijn blijft voorlopig nog in de startblokken steken.

Een van de grootste hindernissen is de onvertrouwdheid met een fenomeen als volwaardige leerlingenparticipatie. Schoolleiders en schoolbesturen zijn niet vertrouwd met de constructieve mogelijkheden van een goed geïntegreerde en voldoende professioneel onderbouwde leerlingenparticipatie. De huiver voor participatiestructuren weerhoudt hen van een open positieve attitude.

Het voorstel voor onderzoek zou rond twee assen kunnen uitgewerkt worden. Vooreerst de as van vergelijkend onderzoek: dit moet erop gericht zijn modellen van goede praktijk uit andere landen te inventariseren.

De uitdieping van enkele modellen - met het oog op de eigen Vlaamse context - moet in tweede instantie kunnen resulteren in het formuleren van basisregels voor goed functionerende leerlingenparticipatie.

3.2. Activiteiten die de participatie van ouders aan scholen stimuleren

In juli 1996 werd het decreet m.b.t. de ondersteuningscentra voor ouderverenigingen goedgekeurd. Deze centra richten zich op de ontwikkeling van een activiteitenprogramma i.f.v. de participatie van ouders in de vorm van publicaties, het ontwikkelen van brochures en documentatie, het organiseren van vormingsactiviteiten voor een ruim publiek, kadervormingsactiviteiten, initiatieven van deskundigheidsbevordering. Ook vóór de

goedkeuring van het decreet werden reeds allerlei initiatieven genomen om de participatie van ouders te verhogen en te verbeteren. Het onderzoek dat gevraagd wordt wil zicht krijgen op de activiteiten die scholen en netten organiseren t.a.v. ouders. In het bijzonder dient gepeild naar activiteiten t.a.v. bijzondere doelgroepen zoals allochtone ouders en laaggeschoolde, 'kansarme' ouders. We willen een zicht krijgen op de effecten van deze activiteiten op de participatiegraad van deze doelgroepen. Deze problematiek moet gekaderd worden in het algemene communicatiebeleid van scholen met ouders. Participatie veronderstelt een goede communicatie. Het contact tussen deze ouders en de school verloopt niet altijd even vlot. Dat kan leiden tot misverstanden bij beide partijen en in het ergste geval zelfs tot afhaken. Knelpunten in de communicatie met deze groepen moeten worden opgespoord teneinde voorstellen tot remediëring te kunnen doen. Het beschrijven van 'goedepraktijkvoorbeelden' kan aan de scholen en netten referentiepunten bieden om hun eigen beleid in die zin te evalueren.

4. Schaalvergroting stimuleren (CSF 4)

4.1. Schaalgrootte en de kwaliteit van het basisonderwijs

In een studie uitgevoerd in opdracht van de Minister van Onderwijs naar de administratieve taakbelasting van de directeurs uit basisonderwijs wordt aanbevolen om deze belasting te verminderen via de centralisering van administratieve taken door o.m. de stimulering van een samenwerking en/of fusie tussen scholen (OBPWO 97.00b). Het onderzoek dat nu gevraagd wordt moet deze problematiek in een bredere context plaatsen. We willen te weten komen wat de effecten zijn van de diverse vormen van schaalvergroting van het basisonderwijs op de kwaliteit van het onderwijs, op de schoolcultuur en de visie-ontwikkeling, de organisatie van het schoolbestuur en de graad van autonomie, op de stijl van leidinggeven, het inschakelen van bijzondere leerkrachten en andere didactische differentiatievormen, het nascholingsbeleid.

4.2. Onderzoek naar de fusies van hogescholen

Naar aanleiding van het hogescholendecreet van 13 juli 1994 heeft zich in de hogescholen een schaalvergroting doorgezet. De 162 toenmalige instellingen hoger onderwijs fuseerden tot 29 hogescholen. Deze hogescholen zijn als volgt onderverdeeld: 5 Vlaamse autonome hogescholen (die namens de Vlaamse Gemeenschap hoger onderwijs inrichten, dus alle rechtsoptvolgers van de ARGO), 3 provinciale hogescholen en 21 vrij gesubsidieerde hogescholen.

Het is van belang om na te gaan in hoeverre deze fusies in de praktijk gerealiseerd zijn en in hoeverre er papieren fusies hebben plaats gegrepen. Na verloop van drie academiejaren moet het mogelijk zijn om na te gaan in welke mate de fusies door alle betrokken instanties (binnen en buiten de hogescholen in kwestie) worden geëvalueerd. Wat is de meerwaarde van een fusie? Heeft elke fusie geresulteerd tot een meerwaarde, of werkte deze fusie het in sommige gevallen contraproductief? Wat zijn de succesfactoren voor een fusie? Welke zijn de voor- en nadelen van multisectoriële versus monosectoriële fusies.

Ondertussen zet zich in het veld, onder impuls van de incentives tot schaalvergroting in het decreet, een tweede fusiegolf in beweging. Deze tweede golf moet in het onderzoek worden betrokken. De motieven die tot deze tweede fusiegolf aanleiding geven moeten worden onderzocht.

Het onderzoek dient bij voorkeur uitgevoerd te worden in een samenwerkingsverband van universiteiten en hogescholen.

5. Organisatie van het leeraanbod differentiëren (CSF 6)

5.1. Differentiatie in de basisscholen

In de basisscholen worden uiteenlopende vormen van differentiatie en individualisering gebruikt. Zo verschillen ook de functie en de taken die door een taakleerkracht/taakklas worden uitgevoerd zeer sterk van school tot school.

Centraal hierbij is de vraag wat het effect is van deze verschillende differentiatie-modellen op leerlingen. Welke modellen zijn het meest effectief in functie van zorgverbreding en welke modellen zijn niet effectief? Welke randvoorwaarden moeten worden vervuld opdat een model effectief zou zijn?

Er moet onderscheid gemaakt worden tussen het effect op leerlingenniveau, op klasniveau en op schoolniveau. Uiteraard kan dergelijk onderzoek niet beperkt zijn tot de eerste graad basisonderwijs of enkel onderzocht worden in het kader van het project zorgverbreding. Het is de bedoeling een zicht te krijgen op de verschillende varianten en hun effect, samenhangen en randvoorwaarden te expliciteren en te verklaren.

5.2. Het leeraanbod als creatief en flexibel proces structureren

Het voorstel past in een bredere gedachtenstroom die o.m. in Nederland (studiehuis) aanwezig is en waarbij een drastisch herprofilieren van onderwijsprocessen voorop wordt gesteld. Twee klemtonen kunnen daarbij aangewezen worden: vooreerst de zorg om binnen de structuren een meer leerling-creatief proces op gang te brengen (zelfstudie bevorderen, attitudes van levenslang leren promoveren ...), vervolgens de poging om via het inbouwen van grotere flexibiliteit in het onderwijsproces aan actuele uitdagingen (ict-effecten inzake informatiebeheersing, kennisexplosie) eigentijdse antwoorden te geven.

Onderzoek kan in een eerste fase - o.m. via enquêtes bij scholen - onderzoeken welke voorwaarden in de bestaande onderwijscultuur in Vlaanderen wel of niet aanwezig zijn opdat een evolutie naar een meer flexibel onderwijs in de 2e en 3e graad van het secundair onderwijs mogelijk wordt.

Vervolgens kan gepeild worden naar wenselijke didactische en organisatorische modellen binnen of buiten de bestaande structuren. Analyse van de ervaringen in de ons omringende landen kan hiervoor inspirerend zijn.

5.3. Door- en terugverwijscriteria en -factoren tussen gewoon en buitengewoon basis-onderwijs

De opmerkelijke aangroei van het leerlingenaantal in het buitengewoon onderwijs, roept heel wat vragen op. Volgende factoren dienen dringend te worden nagegaan.

Welke criteria worden er gehanteerd binnen de PMS-centra en andere instellingen om enerzijds leerlingen door te verwijzen naar het buitengewoon onderwijs en anderzijds leerlingen terug te verwijzen naar het gewoon onderwijs?

Welke randfactoren hebben een invloed bij het al of niet door- en/of terugverwijzen van en naar het gewoon en het buitengewoon basisonderwijs? Binnen het onderzoeksproject zou moeten nagegaan worden welke criteria de PMS-centra en andere instellingen hanteren bij het doorverwijzen van leerlingen naar het buitengewoon onderwijs en welke criteria er worden gehanteerd om een terugkeer naar het gewoon onderwijs mogelijk te maken. Oriëntering van leerlingen is vaak gebaseerd op kindgebonden criteria. In welke mate wordt er bij de door- en terugverwijscriteria ook rekening gehouden met de onderwijs(school)context zoals bijvoorbeeld de zorgbreedte van de school? Worden er

éénduidige criteria gehanteerd? Indien dit niet het geval is, dan dient binnen het onderzoek een voorstel voor een éénduidig door- en terugverwijssysteem ontwikkeld te worden (rekening houdend met de contextfactoren).

Migranten en kinderen uit sociaal arme milieus zijn duidelijk oververtegenwoordigd in het buitengewoon onderwijs. Het feit dat leerlingen uit het buitengewoon onderwijs gemakkelijk van verschillende financiële voordelen kunnen genieten, zoals bijvoorbeeld gratis leerlingenvervoer, sneller toekenning van invaliditeit (meer kinderbijslag, ...), kan eventueel een belangrijke factor zijn voor het bestendigen van een systematische doorverwijzing naar het buitengewoon onderwijs.

Binnen het onderzoek moet nagegaan worden welke randfactoren bepalend zijn bij het al of niet door- en/of terugverwijzen van leerlingen. Deze randfactoren kunnen zowel van sociale of financiële aard zijn en kunnen zich zowel in het thuismilieu als in het schoolmilieu (micro-, meso- en macroniveau) situeren.

Naast het opsporen van randfactoren moet ook worden nagegaan welke reële inspanningen er worden geleverd om te voorkomen dat kinderen uit kansarme milieus te snel worden doorverwezen. In welke mate wordt er gezocht naar stimuli om leerlingen in het gewoon onderwijs te houden of om ze, na het wegwerken van een achterstand, te laten terugkeren naar het gewoon onderwijs?

5.4. Evaluatie van de typologie van het buitengewoon onderwijs

De wet van 6 juli 1970 betreffende het buitengewoon en geïntegreerd onderwijs heeft het buitengewoon onderwijs ingedeeld in types. Hoewel ze bedoeld waren als types van onderwijs en zich dus zouden onderscheiden op grond van pedagogisch-didactische criteria, werden ze feitelijk omschreven in termen van de handicap of stoornis van de kinderen en jongeren die er behoefte aan hebben. De classificatie is dus eerder medisch in plaats van pedagogisch-didactisch geïnspireerd.

Omwille van de gewijzigde visies omtrent het begrip handicap waarbij een handicap niet alleen wordt gekoppeld aan de stoornis op zich maar tevens aan de mate waarin de omgeving al dan niet is afgestemd op de behoeften van de persoon, rijzen vragen naar de huidige type-indeling van het buitengewoon onderwijs.

Ook in de onderwijspraktijk zijn er aanwijzingen en ervaringen dat een scherpe afbakening tussen sommige types moeilijk is. Een voorbeeld hiervan is de opdeling tussen type 1 en 8. Een ander voorbeeld is het probleem van het aanduiden van het meest geschikte type bij kinderen met een meervoudige handicap.

In eerste instantie zou via wetenschappelijk onderzoek kunnen nagegaan worden voor welke doelgroepen de huidige type-indeling problematisch is en welke de verklarende factoren zijn hiervoor. Verder moet wetenschappelijke evidentie aangereikt worden voor een andere indeling (of samenvoeging) van de leerlingengroepen in het buitengewoon onderwijs, uitgaande van gemeenschappelijke pedagogisch-didactische behoeften in plaats van de specifieke stoornis of defect.

Van de onderzoekers wordt gevraagd na te gaan of hiervoor in het buitenland interessante voorbeelden te vinden zijn.

5.5. Diagnostiserend en remediërend vermogen van de scholen in de eerste graad van het secundair onderwijs vanuit het standpunt van ouders met kinderen met leer- en emotionele problemen

Onderwijs dient een diagnostiserende en remediërende functie te waarborgen zodat leerlingen de aanpak krijgen die ze nodig hebben om zich optimaal te kunnen ontwikkelen. In het huidige onderwijs worden signalen opgevangen die erop wijzen dat die functie zwak of onvoldoende wordt gerealiseerd. Tot die signalen behoren ondermeer de grote uitval van leerlingen en het hoge aantal zittenblijvers. Het voorgesteld onderzoek kadert in de initiatieven m.b.t. zorgbreedte en legt het accent op het detecteren en oplossen van problemen bij leerlingen of anders gezegd op de remediërende zorgbreedte.

De eerste graad S.O. speelt een belangrijke rol bij het tijdig detecteren en remediëren van leer- en sociaal-emotionele problemen. Om een beter inzicht te krijgen in de wijze waarop de Vlaamse secundaire scholen vandaag feitelijk hun verantwoordelijkheid opnemen en invullen is een inventariserend onderzoek nodig.

Uit voorgaand onderzoek is gebleken dat een bevraging van de scholen aanleiding geeft tot resultaten die vaak niet stroken met de constatering van de inspectie hieromtrent en met het oordeel van de ouders met kinderen die problemen hebben. Daarom wordt in dit onderzoek uitdrukkelijk de focus van de ouders vooropgesteld. Via een systematische bevraging van een steekproef van ouders met kinderen die problemen ervaren of ervaren in de eerste graad, moeten de plus- en minpunten van het onderwijs in de eerste graad in Vlaanderen rond diagnostisering en remediëring in kaart worden gebracht. Onderscheid moet daarbij worden gemaakt tussen het eerste leerjaar A en het tweede leerjaar van de eerste graad enerzijds en het leerjaar B en het beroepsvoorbereidend leerjaar anderzijds. Tegelijk dient onderzocht over hoeveel ruimte scholen nog beschikken voor het ontwikkelen van activiteiten ter verbetering van diagnostiek en remediëring. Via dergelijk onderzoek waarbij de Vlaamse situatie en de eventuele hiaten in beeld zijn gebracht, kan men denken aan eventuele maatregelen ter verbetering of bijsturing. De inspectie kan dit onderzoek gebruiken als een belangrijk referentiepunt waarmee de bevindingen uit de schooldoorlichtingen kunnen worden vergeleken. Het onderzoek kan de inspectie bijkomende aandachtspunten aanreiken die tijdens een schooldoorlichting kunnen worden onderzocht.

5.6. Zorgverbreding in relatie tot uitstroom naar het buitengewoon onderwijs

Het project zorgverbreding in het basisonderwijs ging van start vanaf het schooljaar 1993-1994. De algemene doelstelling van het project is het geven van een impuls aan de zorg voor leerbedreigde en kansarme leerlingen door een breder continuüm aan onderwijszorgen tot stand te brengen. Aanleiding tot het opzetten van het project is de vaststelling dat een groot aantal leerlingen in de basisschool reeds een leerachterstand heeft opgelopen, overzit of georiënteerd werd naar het buitengewoon onderwijs.

Wat dit laatste betreft stellen we jaar na jaar vast dat de uitstroom naar het buitengewoon onderwijs en in hoofdzaak naar die types die kinderen opvangen die qua kenmerken het dichtst aanleunen bij de doelgroep die ook met het project zorgverbreding wordt beoogd, aanhoudt. In de discussie omtrent de effecten van het project zorgverbreding wordt deze evolutie vaak als bewijs gehanteerd voor het mislukken van de zorgverbreding. Omdat het aantal scholen dat participeert aan het project beperkt is en bovendien niet altijd dezelfde scholen participeren, lijkt de conclusie voorbarig en is diepgaand onderzoek nodig. In een eerste kortlopend onderzoek moet op grond van een dossierstudie van de leerlingen die naar het buitengewoon onderwijs werden verwezen (ca. 800 leerlingen) nagegaan worden uit welke scholen deze leerlingen afkomstig zijn en welke de relatie is met het al of niet participeren aan het project zorgverbreding. Indien blijkt dat er in participerende scholen

frequent doorverwezen wordt, moet nagegaan worden welke factoren van doorslaggevende aard zijn om een kind toch door te verwijzen. Tegelijk dient onderzocht te worden in welke mate leerlingen in deze participerende scholen 'zittenblijven' en wat daarvan de reden is. Hiermee moeten de grenzen die scholen ervaren in hun zorgverbredende capaciteit verkend worden.

5.7. Het onderwijs en zijn partners in de kennisconstructie

Het quasi-monopolie dat onderwijs inzake kennisconstructie en -overdracht bekleedde, is de laatste jaren sterk afgebrokkeld. Het onderwijs wordt hoe langer hoe meer slechts één leeromgeving naast vele andere. Tegelijk neemt kennis met de evolutie naar de kennismaatschappij een steeds belangrijker plaats in de maatschappij in. In deze evolutie dringt zich dan ook de vraag op naar de rol en de missie van het onderwijs. Wat is de eigenheid van het onderwijs die haar van andere leeromgevingen onderscheidt? Wat zijn relevante kennis, vaardigheden en attitudes die het onderwijs de jongeren moet aanleren omdat ze nergens anders worden aangeleerd. Met de introductie van informatie- en communicatietechnologie in het onderwijs worden deze vragen des te prangender.

Waar het in het gevraagde onderzoek op aan komt, is het onderwijs te situeren in het veld waarin verschillende actoren -telkens vanuit hun eigen uitgangspunten- het leer- en kennistraject beïnvloeden. Hierbij zal er een onderscheid gemaakt moeten worden tussen formeel en niet-formeel leren. Hoe verhoudt het onderwijs zich ten opzichte van die andere actoren (gezin, groepen van leeftijdsgenoten, de massamedia en de jeugdcultuur)? Welke plaats moet het onderwijs innemen en welke rol moet het opnemen in het proces van kennisconstructie?

5.8. Motivatie voor (levenslang) leren

Het probleem van de 'schooluitval' is gelieerd met motivatieproblemen en met een negatieve attitude ten aanzien van leren en onderwijs bij jongeren. Van haar kant stelt de maatschappij steeds grotere eisen aan de bereidheid tot levenslang leren; de attitude die levenslang leren mogelijk maakt dient al gevormd te worden tijdens het basis- en het secundair onderwijs.

Uit rapporten van de OESO blijkt dat het onderwijs in ons land op alle punten goed scoort maar uitzonderlijk slecht voor wat deelname aan levenslang leren betreft. Het gevraagde onderzoek moet zich toespitsen op de vraag hoe het komt dat leren leren geen belangrijke levenshouding vormt.

Het onderzoek moet in de bestaande schoolpraktijk factoren inventariseren die de motivatie voor levenslang leren beïnvloeden. Er moet gezocht worden naar de invloed van zowel schoolgebonden als individuele factoren: didactiek en leermiddelen, curricula, schoolorganisatie, de relatie van de leerling met de omgeving (gezin, vrienden ...), succeservaring, geslacht, zelfbeeld, al dan niet behoren tot minderheidsgroepen ... De studie moet een internationaal (Europees) vergelijkend luik bevatten en moet nagaan in welke mate zowel sociale als culturele verschillen een rol spelen in motivatie voor en deelname aan levenslang leren.

6. Kansengelijkheid stimuleren (CSF 8)

6.1. Mislukken in de overgang SO-HO

Iedere analyse van ons hoger onderwijs, universitair en hogeschoolonderwijs, stelt het hoge percentage 'mislukkingen' in het eerste jaar aan de kaak. Meestal wordt daarbij geen onderscheid gemaakt tussen studenten die in de loop van het eerste jaar stoppen om al dan

niet naar een andere onderwijsvorm over te stappen en de studenten die niet slagen in de examens. Over de aard van de mislukkingen en de redenen daarvoor tasten we meestal in het duister. In hun rapport over het Vlaams hoger onderwijs stellen de OESO-experten dat er voldoende cijfermateriaal aanwezig is om de mate van uitval en zittenblijven in het hoger onderwijs te beschrijven, maar dat geschikte informatie over de carrièrepaden van diegenen die hun eerste jaar hoger onderwijs voortijdig of niet-geslaagd beëindigen volledig ontbreken. Tijdens het seminarie over de overgang van secundair naar hoger onderwijs dat het departement onderwijs in het kader van het grenslandenbeleid organiseerde, kaartten de participanten aan dat er dringend nood is aan gegevens over de kenmerken van deze studenten, de redenen van de uitval en de alternatieve paden die daarna worden bewandeld.

Om hieraan te verhelpen, wordt een interuniversitair onderzoek naar de uitval in het hoger onderwijs gevraagd. Met uitval wordt bedoeld het niet verder zetten van een gekozen studierichting hetzij in de loop van het jaar, hetzij na al dan niet geslaagde examens, het eventuele cascade-effect binnen het hoger onderwijs. In een eerste fase (looptijd 1 jaar) kan een onderzoek worden uitgevoerd naar de kenmerken van deze studenten. Dit kan gebeuren aan de hand van een survey bij eerstegeneratiestudenten aan de hogescholen en universiteiten waarin gepeild wordt naar bijvoorbeeld hun vooropleiding, hun sociaal milieu en sekse, hun studiekeuze. Op het einde van het jaar kan dan worden nagegaan op welke kenmerken de studenten die op verschillende momenten afhaakten significant verschillen van de studenten die slagen in het eerste jaar en de gekozen richting verderzetten. In een tweede fase kan het onderzoek worden toegespitst op de redenen van de uitval en op de gevolgde carrièrepaden. Om dit mogelijk te maken moeten deze studenten worden opgespoord en opnieuw ondervraagd.

[98.11 'Drop-out in het eerste jaar hoger onderwijs: oorzaken, motieven en toekomstperspectieven bij het stopzetten van de studies. Uitbouw van een voorspellingsmodel, van een preventie- en remediëringsplan' \(M. Lacante – K.U. Leuven, M. De Metsenaere en R. Van Esbroeck – V.U. Brussel\)](#)

6.2. Participatie aan het secundair onderwijs

Via de LOSO-databank (LOSO= Longitudinaal Onderzoek Secundair Onderwijs) beschikken we over school- en studieloopbaangegevens van meer dan 6000 leerlingen doorheen het secundair onderwijs. Er wordt een onderzoek gevraagd dat gebruik makend van deze databank de samenhang van de studieloopbanen van risicojongeren (leerproblemen) met de leerlingenkenmerken (sekse, SES, IQ, schoolresultaten, ...) en schoolkenmerken analyseert en verklaart.

Daarbij kan kwalitatief loopbaanonderzoek van jongeren opgezet worden in aansluiting op de eerste bevindingen en analyses op de databank die (sinds schooljaar 1996-1997) vanuit het experiment Leerplichtcontrole opgebouwd wordt.

Een eerste analyse van deze laatste data is reeds gebeurd namelijk: de karakteristieken van de groep betrokken scholen zijn vergeleken met deze van alle scholen secundair onderwijs (in de departementale databank) er zijn enkelvoudige verbanden gelegd tussen leerlingenkenmerken en afwezigheidsduur en onregelmatig schoolbezoek; en er is een eerste multivariate analyse gebeurd om verklarende factoren op te sporen er is een eerste probleemgroepomschrijving gemaakt die nog verder verfijnd moet worden tot slot zijn er data voorhanden over het in- en uitschrijven tijdens het schooljaar en het wisselen van scholen tussen schooljaren.

Kwalitatief schoolloopbaanonderzoek van leerlingen in de probleemgroep en de groep in- en uitschrijvers of schoolwisselaars in aansluiting op een analyse van de risicojongeren in de LOSO-databank zou het zoveel besproken cascadesysteem kunnen illustreren.

Kwalitatief onderzoek zou kunnen leiden tot het verder detecteren van verklarende factoren zowel in termen van leerlingenkenmerken en -achtergronden als van schoolkenmerken.

Uit deze gegevens kunnen conclusies getrokken worden in verband met een te voeren schooloverstijgend preventief beleid en schoolgebonden beleidskeuzes voor de uitbouw van zorgbreedte.

De geciteerde databanken (LOSO en Experiment leerplichtcontrole) zijn de vertrekbasis voor dit onderzoek, dat inter-universitair dient aangepakt te worden.

6.3. Evaluatieonderzoek naar onderwijsbeleid ten aanzien van minderheden in basis-scholen

In 1991 startte de Vlaamse Regering met het onderwijsbeleid voor migranten. Het doel van dit beleid is tweeledig: enerzijds het bestrijden van de schoolse achterstand, via een meer gerichte werking rond Nederlands als tweede taal, preventie en remediëring van leerproblemen en het verbeteren van de relaties met de ouders, en anderzijds het bevorderen van de socio-culturele integratie door het interculturaliseren van het onderwijs en het aanbieden van onderwijs in eigen taal en cultuur als optie.

In 1994 werd na een eerste tussentijdse evaluatie, uitgevoerd door het Hoger Instituut voor de Arbeid, beslist de ondersteuning open te stellen voor alle scholen (i.p.v. een ondersteuning in bepaalde gebieden) en over te gaan tot een meer selectieve toewijzing op basis van een voorafgaandelijke beoordeling van de zogenaamde aanwendingsplannen.

Vier jaar na deze aanpassingen en acht jaar na het opstarten van het beleid stelt zich opnieuw de vraag naar de implementatie door de scholen en de effecten bij leerlingen. Een tweede aanleiding voor deze evaluatie is na te gaan waar er zich nog tekorten aftekenen. Dat inzicht is nodig om te komen tot een betere afstemming van het project zorgverbreding, dat in een tweede fase op dezelfde wijze zal geëvalueerd worden.

Het onderzoek richt zich op de evaluatie van de beide doelstellingen van het migrantenbeleid en valt uiteen in twee delen. Een eerste deel bestaat uit een effectonderzoek naar de resultaten bij de doelgroepleerlingen. Om de vergelijking mogelijk te maken, zal het onderzoek aansluiten bij het onderzoek uit 1994. Het zal gebruik maken van dezelfde instrumenten om de vergelijkbaarheid te garanderen. Het tweede deel betreft een onderzoek naar de implementatie van schoolopbouwwerk, intercultureel onderwijs en onderwijs in eigen taal en cultuur in het handelen van de scholen. Ook hier moet worden aangesloten bij het reeds gevoerde onderzoek. Het onderzoek wordt bij voorkeur interuniversitair uitgevoerd en heeft idealiter een looptijd van twee jaar.

Gezien de klemtoon in het beleid tot nog toe lag op het basisonderwijs, wordt het onderzoek in het basisonderwijs doorgevoerd.

[99.15 'Evaluatieonderzoek van het onderwijsbeleid ten aanzien van etnische minderheden in het lager onderwijs' \(L. Lagrou – K.U. Leuven\)](#)

6.4. Slechtere scores van jongens in schools presteren

Uit de resultaten van het LOSO-project blijkt dat er in het schoolse presteren grote verschillen bestaan tussen jongens en meisjes. Veel meer meisjes dan jongens zijn normaalvorderend. Het verschil tussen beide geslachten loopt jaarlijks op en bereikt na drie schooljaren 13.4%. Ook in andere variabelen zijn er opvallende verschillen terug te vinden: intelligentie, prestatiemotivatie en faalangst, belangstellingspatronen, welbevinden. Op het vlak van de doorstroming in het secundair onderwijs blijkt dat meisjes een betere startpositie bekleden: ze zijn minder vaak in de B-klas terug te vinden en zijn meer 'op leeftijd' bij het begin van hun secundaire schoolcarrière. Veel meer meisjes blijven in het voltijds onderwijs

en ze slagen er beter in om daar normaal door te stromen. Ze zijn minder talrijk terug te vinden in de alternatieve onderwijsvormen BuSO, DBSO en CMO. Ze verlaten minder snel het onderwijssysteem richting arbeidsmarkt. Meisjes stromen niet alleen veel massaler door in het gewoon voltijds onderwijs, maar de verschillen tussen de geslachten zijn vooral groot in participatie aan het ASO. Dit gegeven zal op zijn beurt ongetwijfeld belangrijke repercussies hebben op de doorstroming van deze leerlingen naar het hoger onderwijs en naar de arbeidsmarkt.

Eén van de mogelijke verklaringen voor (een gedeelte van) deze verschillen is dat meisjes in de loop van hun secundair onderwijs minder ambitieuze keuzes zouden maken, zodat ze erin slagen om zonder al te veel problemen normaal door te stromen. Jongens zouden in die hypothese meer risico's nemen wat meer mislukkingen met zich kan brengen en het gevreesde watervalsysteem in werking zetten.

Het gevraagde onderzoek moet nagaan welke verklaringen er kunnen worden gevonden voor de diverse soorten verschillen in schools presteren van meisjes en jongens in het Vlaams onderwijs. Het onderzoek moet uitgaan van een kritische analyse van bestaand buitenlands onderzoek terzake.

[99.05 'Differentieel presteren van jongens en meisjes' \(J. Van Damme – K.U. Leuven\)](#)

6.5. De feminisering van het leerkrachtenberoep

De laatste jaren is het aantal vrouwelijke leerkrachten sterk toegenomen in het basis- en het secundair onderwijs: respectievelijk 77,32% en 51,94% van het vastbenoemd onderwijzend personeel in het gewoon basis- en secundair onderwijs is een vrouw. De databanken van het Departement Onderwijs laten een accurate kwantitatieve beschrijving toe van het aantal vrouwen in de verschillende onderwijsniveaus en onderwijsvormen. Het is echter ook belangrijk te weten wat de effecten van die feminisering op het onderwijs zijn. Daarom wordt gevraagd te onderzoeken welke effecten het overwicht of de grotere proportie vrouwelijke leerkrachten heeft op zowel de leerprestaties van de leerlingen als de organisatie van de scholen. Er wordt niet alleen gevraagd die effecten te beschrijven, maar tevens de factoren op te sporen, die ze kunnen verklaren. Volgende vragen zijn daarbij ondermeer aan de orde: Wat zijn de mogelijke effecten van de vervrouwelijking op de leerprestaties en -motivatie, het doorstromen, de studie- en beroepskeuze, het welbevinden van de leerlingen? Speelt de sekse van de leerlingen een rol in deze effecten? Leidt de vervrouwelijking van het leerkrachtenberoep tot een andere organisatie van de scholen, bijvoorbeeld tot een stijging van het aantal duo-banen, tot meer of minder teamwerking, tot een groter of kleiner engagement in extra-curriculaire activiteiten? Hebben vrouwelijke leerkrachten een andere aanpak in het lesgeven dan hun mannelijke collega's, leggen zij andere accenten, hebben zij andere aandachtspunten, sterkten en zwakten?

[99.01 'Het geslacht der leerkrachten. Een onderzoek naar de impact van de seksesamenstelling van het leerkrachtencorps en van de sekse van de directie op de cognitieve prestaties, affectieve vaardigheden en waarden van de leerlingen' \(I. Glorieux – V.U. Brussel\).](#)

6.6. Mislukken in het eerste jaar hoger onderwijs

Ondanks herhaalde initiatieven waarbij vooral de begeleiding van de eerstejaarsstudenten van het hoger onderwijs voorop stond, blijkt nog steeds een groot deel van de eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs te mislukken en tot uitval, heroriëntering of overzitten te worden verplicht.

In opdracht van de minister van onderwijs werd een instrument ontwikkeld dat de abiturient toelaat zijn studiekeuze vooraf te toetsen in een domeinspecifieke 'excursie' (OBPWO 94.14 en 95.09). Dat instrument werd ontwikkeld voor drie studierichtingen in het universitair

onderwijs: psychologie, rechten en sociale wetenschappen. De resultaten van dergelijke zelfevaluatietest kunnen een belangrijke bijdrage vormen aan het studiekeuzeprocess van de abiturienten. Nu wordt onderzoek gevraagd naar een specifieke 'excursie' voor het hogeschoolonderwijs. Er wordt gevraagd analoge modellen te ontwerpen voor een beperkt aantal richtingen in het hogeschoolonderwijs van zowel één als twee cycli.

Het onderzoek dient bij voorkeur uitgevoerd te worden in een samenwerkingsverband van universiteiten en hogescholen.

6.7. Implementatievoorwaarden voor een oriënteringsproef in het hoger onderwijs

In opdracht van de minister van onderwijs werd een instrument ontwikkeld dat de laatstejaarsstudenten uit het secundair onderwijs toelaat zijn studiekeuze vooraf te toetsen in zowel een algemene als een domeinspecifieke oriënteringsproef (OBPWO 94.14 en 95.09). Dat instrument werd ontwikkeld voor drie studierichtingen in het universitair onderwijs: psychologie, rechten en sociale wetenschappen. De validiteit en betrouwbaarheid van deze zelfevaluatieproeven maken dat ze een belangrijke bijdrage kunnen vormen aan het keuzeprocess van laatstejaarsstudenten uit het secundair onderwijs. Het onderzoek dat hier gevraagd wordt moet de implementatievoorwaarden voor zo'n instrument onderzoeken.

Een eventuele implementatie moet zodanig georganiseerd worden dat ze optimaal rendeed voor leerlingen die zich voorbereiden op het hoger onderwijs. Er moet gezocht worden naar een zinvolle integratie ervan binnen het huidige kader van studiebegeleiding dat zowel in het secundair als in het hoger onderwijs wordt aangeboden.

Tevens dient te worden nagegaan in welke vorm deze implementatie continuïteit kan verwerven en hoe de proeven regelmatig geactualiseerd kunnen worden. We willen ook een zicht krijgen op de financiële kost van dergelijke implementatie.

6.8. Onderzoek naar de maatschappelijke achtergronden en factoren voor de studiekeuze van allochtone jongeren en de doorstroming in het hoger onderwijs

Het aantal allochtone jongeren dat doorstroomt naar het hoger onderwijs blijft beperkt. Er is ook weinig empirisch materiaal beschikbaar m.b.t. de deelname van allochtone jongeren aan het hoger onderwijs. We zouden een eerste zicht willen krijgen op het aantal van hen dat doorstroomt naar hogescholen, resp. universiteiten. We zouden inzicht willen krijgen in de factoren die hun studiekeuze in het hoger onderwijs beïnvloeden, waarbij zowel structurele factoren (schoolloopbaan in basis en secundair onderwijs) als individuele factoren moeten worden bekeken. Verder zouden we aan de hand van case-studies een inzicht moeten krijgen in de factoren van 'succes' en 'mislukking' en de gevolgen daarvan op deelname aan het sociaal-economische en culturele leven. Wie zijn de allochtone jongeren die 'slagen', wie zijn diegenen die 'mislukken'? Er moet nagegaan worden of er op dit vlak relevante verschillen bestaan binnen de allochtone populatie enerzijds en tussen allochtonen en autochtonen anderzijds. Het onderzoek mag niet worden beperkt tot de doelgroep met een andere nationaliteit, maar richt zich ook naar de Belgische studenten van vreemde herkomst.

6.9. Nieuwe gezinsvormen en onderwijsparticipatie

Hoewel het klassieke gezin (één vader, één moeder, kinderen) kwantitatief nog altijd de belangrijkste samenlevingsvorm vormt, manifesteren zich meer en meer andere gezinsvormen: eénoudergezinnen (ten gevolge van overlijden, scheiding, ongehuwd moederschap ...), nieuw samengestelde gezinnen, gezinnen met co-ouderschap. We willen een zicht krijgen op de eventuele effecten van deze gezinsvormen op de schoolloopbaan van hun kinderen.

Om te beginnen vragen we dat het onderzoek uitgaat van de beschikbare gegevens (CBGS, CSB) over de nieuwe gezinsvormen. We willen aan de hand van een kwalitatief onderzoek (case-studies met diepte-interviews) een beeld krijgen van de wijze waarop deze gezinnen het schoollopen van hun kinderen ervaren, organiseren en ondersteunen en willen vooral te weten komen of zij daarbij zelf significante verschillen waarnemen ten opzichte van het andere gezinnen en welke knelpunten zij ervaren in hun relatie met de school van hun kinderen.

Het onderzoek mag niet beperkt worden tot de implicaties van de schoolparticipatie op de financiële draagkracht (en vice versa) binnen deze gezinsvorm. Er moet ook en vooral gepeild worden naar eventuele knelpunten in verband met de ondersteuning die van ouders verwacht wordt ten aanzien van hun schoolgaande kinderen: educatief, emotioneel, sociaal, organisatorisch. Op welke punten en hoe biedt de school (en haar aanbod) een veilige en ondersteunende omgeving voor het kind en het gezin? En omgekeerd: in welke mate biedt de schoolparticipatie van het kind steun aan het gezinsleven?

[99.07 'Nieuwe gezinsvormen en onderwijsparticipatie in Vlaanderen' \(H. Colpin – K.U. Leuven\)](#)

6.10. Evaluatieonderzoek basiseducatie

Het decreet van 12 juli 1990 omtrent de basiseducatie sluit aan bij het beleid van de Vlaamse Gemeenschap dat gericht is op het bestrijden van het probleem van educatieve achterstelling. Dit decreet heeft tot doel specifieke voorzieningen te creëren (centra voor basiseducatie); die de organisatie van basiseducatie moeten behartigen (Het accent ligt op het verband tussen laaggeschooldheid, kwetsbaarheid op het sociaal-economisch vlak en de andere facetten van bestaansonzekerheid.) Het onderwijsaanbod in de basiseducatie is exclusief gericht op laaggeschoolde volwassenen.

De kernvraag voor het gevraagde onderzoek is deze : in welke mate worden de beleidsdoelstellingen gerealiseerd die bij de uitwerking van het decreet geformuleerd zijn en welke zijn de trends en relevante ontwikkelingen gedurende de voorbije acht jaar? Meer in detail kan de onderzoeksvraag toegespitst worden op de volgende componenten.

Om te beginnen dient gepeild naar de doelgroepen: welke doelgroepen worden in de centra voor basiseducatie bereikt; welke zijn de (eventuele) verschuivingen in het profiel van cursisten; welke is de relatie tussen de cursisten die bereikt worden en de potentiële doelgroep in de onderscheiden regio's, de relatie tussen de bereikte doelgroepen en de programmatie van de centra; specifieke aandachtspunten als scholingsgraad, leeftijd, inschrijvingsbeleid van de centra.

Een ander aandachtspunt vormt het educatief aanbod en de bereikte resultaten. De basiseducatie hanteert een geëigend pedagogisch concept. Het VOCB heeft een zogenaamd stramien voor de ontwikkeling van de basiseducatie geïntroduceerd, dat als leidraad functioneert voor de programmatie van de centra. Uit een studieproject over reikwijdte en eindniveau van de basiseducatie werden conclusies getrokken met betrekking tot de programmatie. Enkele onderzoeksvragen : welke leerresultaten worden in de centra bereikt, zijn er duidelijk geformuleerde einddoelen op de onderscheiden niveaus, welke zijn de resultaten op het vlak van doorstroming naar ander opleidings- of onderwijsaanbod, welke systemen van cursistbegeleiding of trajectbegeleiding worden gehanteerd en in welke mate beantwoorden zij aan het gestelde doel?

Ten derde kan de bestuurlijke organisatie in kaart gebracht worden. De centra voor basiseducatie zijn particuliere organisaties in een VZW-structuur. Voor deze formule is gekozen om de eigenheid van de basiseducatie en een zekere autonomie in het onderwijslandschap te waarborgen. De centra worden geleid door een coördinator in opdracht van een Raad van Bestuur en een algemene vergadering; personeelsleden kunnen geen deel uitmaken van de bestuursorganen. De bestuursorganen zijn zodanig samengesteld dat een

brede maatschappelijke verankering mogelijk moet zijn. Het decreet van 12 juli 1990 opteerde ook voor schaalvergroting. Enkele onderzoeksvragen: hoe functioneert de bestuursformule die decretair vastgelegd is (verankering, participatie, besluitvorming), wie staat in de feiten in voor financieel beleid en personeelsbeleid, laat de grootte van het centrum toe een adequaat beleid te voeren ?

Tenslotte dient gepeild naar de plaats in het onderwijsbeleid en de volwasseneneducatie. De basiseducatie heeft een specifieke plaats in het geheel van de volwasseneneducatie. Enkele onderzoeksvragen: hoe wordt de aansluiting gerealiseerd (institutioneel) tussen de basiseducatie en de andere opleidingsvoorzieningen, welke zijn de relevante samenwerkingsvormen, welke zijn de specifieke knelpunten ?

SPECIFIEKE THEMA'S

Communicatie over het onderwijsbeleid met het onderwijsveld

De informatie inzake onderwijs en onderwijsbeleid wordt via verschillende vormen en kanalen overgemaakt aan de betrokkenen uit het onderwijsveld. De overheid gebruikt haar eigen rechtstreekse kanalen, de koepels en vakbonden en verschillende belangenverenigingen hebben specifieke instrumenten, de klassieke media berichten over het onderwijsbeleid, enz.

Via onderzoek willen we een antwoord krijgen op de volgende vragen: Welke bronnen worden door scholen, leerkrachten en ouders die betrokken zijn bij het lokale schoolbeleid gevolgd om op de hoogte te zijn/blijven van het onderwijsbeleid van de overheid? Welke informatie halen zij uit welke bronnen? Wat is het differentieel impact van de verschillende informatiebronnen? Welke kanalen hebben een complementaire functie?

Het is belangrijk hierbij een onderscheid te maken naargelang het gaat om het basis- dan wel het secundair onderwijs, en naargelang de specifieke doelgroep. Er wordt verwacht dat op basis van een analyse van het lees- en communicatiegedrag van deze doelgroepen er ook voorstellen of suggesties voor de optimalisering van de overheidscommunicatie geformuleerd worden.

Geweld op school

In Europees verband is er grote aandacht voor de thematiek geweld op school.

Aan het departement wordt ook regelmatig informatie gevraagd over het voorkomen van geweld in de scholen. De Commissie Onderwijs van het Vlaams parlement zal een hoorzitting wijden aan deze problematiek.

Het lijkt zinvol onderzoek te doen rond de thematiek, vertrekkend van een ruime definitie van het begrip geweld.

Zoals in Europese context wordt dan verwezen naar een analyse van het onveilige klimaat voor zowel leerlingen, als voor leraren op scholen, naar agressief gedrag tussen leerlingen, tussen leerlingen en leraren , naar het onveilige klimaat buiten of rond de scholen dat de schoolsfeer beïnvloedt.... Verschijnselen als pesten, intimidatie, afpersing, ordeverstoring gedrag in klas en school, vandalisme zijn hier dan aan de orde.

Een Vlaams onderzoek, aansluitend op reeds uitgevoerd of lopend internationaal onderzoek zou zeer zinvol zijn. Voorwaarde is dat het vertrekt van een multi-dimensionele definitie van geweld, dat het de gedetecteerde onderscheiden vormen van (gewelddadig) gedrag in en rond scholen linkt aan schoolinterne en -externe beïnvloedende factoren, aan schoolprofielen en

leerlingenprofielen en reeds voorhanden aanpakstrategieën en de beoogde korte en lange termijneffecten evalueert op hun merites en grenzen.

Nascholing: eerste evaluatieronde van het opvolginstrument

Met het decreet d.d. 16 april 1996 betreffende de lerarenopleiding en de nascholing, werd een nieuwe regelgeving voor nascholing uitgewerkt. Van de scholen wordt verwacht dat zij een aan de school aangepast nascholingsbeleid zullen voeren binnen een vraaggestuurde markt. Tijdens het schooljaar 1996-1997 werd het vraaggestuurde systeem ingevoerd voor het basisonderwijs, het secundair startte hiermee tijdens het schooljaar 1997-1998.

Om de gevolgen van deze beleidsmaatregel te kunnen evalueren dient via een opvolginstrument te worden nagegaan:

Welke gevolgen heeft deze nieuwe maatregel op het nascholingsbeleid van de scholen?

Hoe reageert de nascholingsmarkt op dit vraaggestuurde systeem (afstemming van vraag en aanbod)?

Dit schooljaar wordt binnen een OBPWO-project een opvolginstrument voor het basisonderwijs ontwikkeld en in een eerste ronde toegepast en verwerkt. Om na te gaan of het instrument wel degelijk geschikt is om op verschillende tijdstippen gegevens te verzamelen en een evolutie binnen het nascholingsveld vast te stellen, dient tijdens het schooljaar 1998-1999 een tweede ronde doorlopen te worden met dezelfde doelgroep (basisonderwijs). Aan de hand van deze tweede meting kan reeds een eerste vergelijking met de base-line gegevens worden doorgevoerd en kunnen mogelijke evoluties worden vastgesteld. De resultaten van deze tweede meting kunnen daarenboven aanleiding geven tot bijsturing van het opvolginstrument voor de doelgroep basisonderwijs en een optimale afstemming van het instrument voor het secundair onderwijs.

Samengevat wordt een onderzoeksvoorstel verwacht waarin volgende aspecten uitgewerkt worden:

- doorlopen van de tweede ronde basisonderwijs;
- verwerking en rapportering: evolutie in het nascholingsveld;
- aanpassen van het opvolginstrument voor het basisonderwijs;
- ontwikkelen van een opvolginstrument voor het secundair onderwijs;
- doorlopen van de eerste ronde secundair onderwijs ten einde base-line gegevens van deze doelgroep te verzamelen;
- verwerking en rapportering van de base-line gegevens.

OBPWO 2000
Prioritaire thema's

Referentiekader
Beleidsnota van de Vlaamse minister van onderwijs en vorming
OPERATIONELE DOELSTELLINGEN EN PROJECTEN

1. Aantrekkelijker maken van het leerkrachtenberoep

1.1. De professionaliteit en de maatschappelijke waardering van de leerkracht

De Vlaamse overheid wil een breed maatschappelijk debat openen ter voorbereiding van een omvattend actieplan dat de maatschappelijke waardering van de leerkrachten moet bevorderen. Een belangrijke dimensie hiervan is de waardering van de leerkrachten als 'professionals'. De overheid nodigt de onderzoekswereld uit om dit maatschappelijk debat wetenschappelijk te begeleiden en te ondersteunen.

Het gevraagde onderzoek moet toegespitst worden op de vraag naar de actuele betekenis van professionaliteit van het beroep van leerkracht. Welke zijn de kenmerken van de professionele leerkracht? Wat zijn de voorwaarden voor de professionele ontwikkeling van de leerkracht? Een essentieel aandachtspunt hierbij is hoe leerkrachten omgaan met maatschappelijke uitdagingen in het algemeen en met vernieuwingen in het bijzonder.

De waardering van het beroep is nauw verbonden met de mate waarin leerkrachten erin slagen, niet alleen tegemoet te komen aan allerlei verwachtingen van de samenleving maar het voortouw nemen in de implementatie van vernieuwingen. Het onderwijs en in het bijzonder de leerkracht, worden voortdurend geconfronteerd met steeds nieuwe maatschappelijke, culturele, ideologische, onderwijskundige ontwikkelingen van uiteenlopende aard. Dat maakt dat het tot de kern van de professionaliteit van de leerkracht behoort om over een groot innovatief vermogen te beschikken. De vraag dient gesteld naar de voorwaarden voor een succesvolle implementatie van vernieuwingen in een aantal concrete onderwijssituaties. Een even belangrijk aandachtspunt is de vraag of en hoe de professionele identiteit en de positie van de leerkrachten beïnvloed worden door de omgeving waarbij zij moeten werken (overheid, directie, leerlingen, ouders, koepels, vakbonden, collega's, externe deskundigen ...). Wat zijn in dit verband mogelijke knelpunten, c.q. stimulerende relaties voor de ontwikkeling van de professionaliteit van de leerkracht? Tegelijk dient de professionaliteit van de leerkracht in verband gebracht worden met de ruimere invloeden op al deze actoren die uitgaan van media, reclame, verenigingsleven.

Gezien het korte tijdsbestek waarin het maatschappelijk debat zal worden opgestart, zal maximaal gebruik gemaakt moeten worden van expertise die terzake reeds beschikbaar is, aangevuld met literatuurstudie van buitenlands onderzoek, secundaire analyse van bestaande databanken. Een kruisbestuiving van onderwijskundige en professionaliseringstheorieën wordt vooropgesteld. Reeds aanwezige inzichten en ervaringen uit literatuur en onderzoek inzake professionalisering in het algemeen en m.b.t. de leerkracht in het bijzonder, moeten vertaald worden naar concrete onderwijssituaties en uitmonden in beleidsvoorstellen i.v.m. de waardering van de leerkracht, die in het debat kunnen worden meegenomen.

Voorstellen op basis van inzichten van onderzoekers moeten op haalbaarheid en wenselijkheid getoetst worden bij een aantal cruciale actoren in het onderwijsveld (leerkrachten, directies, ouders, leerlingen, CLB's, koepels, overheid, inspectie, vakbonden,

politieke partijen ...). Deze onderzoeksfase kan bijvoorbeeld de vorm aannemen van een Delphi-onderzoek.

1.2. Taakbelasting van leerkrachten

De meest recente gegevens over de tijdbesteding van leerkrachten in het basis- en secundair onderwijs dateren van 1991. De overheid wil, met het oog op de ondersteuning van het maatschappelijk debat over de waardering van de leerkracht, zicht krijgen op eventuele evoluties en verschuivingen daarin.

Leerkrachten voeren een gedifferentieerd geheel van taken en activiteiten uit die de eigenlijke lesopdracht *in* de klas overstijgen. De 'kennismaatschappij' en de groeiende verwachtingen van de maatschappij, kunnen er toe leiden dat leerkrachten meer en meer tijd besteden aan taken en activiteiten die vroeger niet tot hun opdracht werden gerekend: individuele nascholinginitiatieven, overleg met collega's of buitenstaanders, leren werken met nieuwe media, begeleiding van leerlingen buiten de schooluren, begeleiden van kinderen met problemen, bezoeken aan ouders, overleg met hulpverleners ...

Daarenboven kan verondersteld worden dat ook de praktijk van de leerkracht *in* de klas onder invloed van onderwijsvernieuwingen geëvolueerd is. We denken bijvoorbeeld aan een mogelijke vermindering van de 'doceertijd' in de richting van een grotere tijdsbesteding op vlak van 'klasmanagement' (plannen en opvolgen contractwerk, groepswerk, projecten, zelfstandig leren ...).

Tegelijk wordt vanuit het onderwijsveld frequent de klacht gehoord dat de administratieve belasting van leerkrachten toegenomen is, waardoor de werkdruk verhoogt en de tijd voor de onderwijskerntaken vermindert. We denken hier o.m. aan het opstellen en bijhouden van leerlingvolgsystemen, schoolwerkplannen, aanwendingsplannen en het aanleveren van informatie voor de overheid, de inspectie, de begeleidingsdiensten van de netten.

Voor de overheid is het belangrijk een geobjectiveerd en representatief beeld te krijgen van de omvang en de samenstelling van de volledige tijdsbesteding van leerkrachten in de verschillende onderwijsniveaus (basis, secundair en OSP) en onderwijsvormen. Zij wil ook weten of eventuele significante verschillen kunnen worden verklaard vanuit individuele kenmerken, vak, functie, school- en klaskenmerken, onderwijsniveau, onderwijsvorm, personeelsstatuut, ... Verder wil ze ook een zicht krijgen op de veranderingen die zich gedurende de afgelopen tien jaar in de tijdsbesteding van leerkrachten hebben afgetekend. Hoewel met grote zekerheid te verwachten dat het meetinstrumentarium van 1991 onder invloed van de tijd aangepast zal moeten worden, dient het gevraagde onderzoek vergelijkbaarheid met deze studie na te streven.

2. Startkwalificaties garanderen en beroepsgerichte vorming waarderen

2.1. Ondersteuning project modularisering

Vanaf 1 september 1999 werd in een dertigtal pilotscholen op experimentele basis gestart met de modularisering van het eerste jaar van de tweede graad van het beroepssecundair onderwijs in de studiegebieden bouw, auto, handel, hout, mechanica-elektriciteit en personenzorg. Vanaf 1 september 2001 zal eveneens gestart worden met de implementatie van een modulaire opleidingsstructuur in een aantal andere studiegebieden. Het experiment betreft het BSO, DBSO en BuSO. Voor de beroepsgerichte opleidingen in het OSP zal dit

modulair aanbod eveneens worden ingevoerd, zij het dat het binnen deze onderwijsvorm niet op experimentele basis zal verlopen aangezien het decreet volwassenenonderwijs een modulaire opleidingsstructuur toestaat.

De doelstellingen van het experiment zijn de volgende: een maximum aan gekwalificeerde uitstroom nastreven; een flexibele afstemming op de arbeidsmarkt; tussentijdse succesbeleving; stimuleren tot levenslang leren; een doorzichtig onderwijsaanbod aanbieden. Om alle implicaties van de modularisering en onderliggende doelstellingen te kunnen inschatten, is het belangrijk dat het experiment doorloopt tot en met het schooljaar 2006-2007. De duur van het experiment maakt het dan mogelijk om twee leerlingengroepen een volledige opleiding te laten doorlopen en de andere leerlingengroepen op zijn minst een volledige graad binnen het modulair onderwijs te laten beëindigen.

Via wetenschappelijk onderzoek wil de overheid de experimentele invoering van modulair onderwijs in Vlaanderen opvolgen, de realisatie van de doelstellingen in kaart brengen en mogelijke knelpunten opsporen. De doelstellingen van het project moeten zodanig geoperationaliseerd worden dat het mogelijk wordt na te gaan in welke mate er vorderingen geboekt worden bij de realisatie ervan. Daarvoor moeten ook de schoolloopbanen van de leerlingen gedurende dit experiment worden opgevolgd. Het onderzoek moet starten op 1 september 2000 op het ogenblik dat de eerste leerlingengroep in het experiment stapt. In het kader van de oproep OBPWO 2000 worden voorstellen gevraagd voor de eerste fase van het onderzoek, met inbegrip van een nulmeting.

Het onderzoek moet verder bouwen op de resultaten van het onderzoek naar de meting van de ongekwalificeerde uitstroom. Om de effecten van de modularisering correct te kunnen inschatten zullen ook de gerealiseerde pedagogisch-didactische en organisatorische veranderingen nauwlettend moeten worden gescreeend. Het inbouwen van een controlegroep dringt zich op.

2.2. Positionering van het vak wiskunde in de schoolloopbaan ASO

Er zijn momenteel heel wat discussies gaande over de positie en de rol van de wiskunde in het curriculum van de leerlingen en voornamelijk van leerlingen van het ASO. Uit een beperkte rondvraag bij directies blijkt dat het vak wiskunde in belangrijke mate mee speelt in het toekennen van oriënteringsattesten.

Om deze discussie beter te funderen wordt onderzoek gevraagd over de positie van het vak wiskunde in de schoolloopbaan. Als resultaten worden verwacht dat de overheid een zicht krijgt op de bijdrage van wiskunde in het clausureren of het afleveren van C-attesten op het einde van de eerste graad. Een zelfde vraag wordt gesteld voor de tweede graad ASO.

Vervolgens willen we kennis krijgen van de perceptie van het vak in de drie graden, door leerlingen, vakleerkrachten, collega's leerkrachten en CLB – vertegenwoordigers in de klassenraad, ouders van de geënquêteerde leerlingen, directies, verantwoordelijken uit het bedrijfsleven en van het hoger onderwijs.

Het onderzoek heeft betrekking op de wiskunde in de eerste graad A-stroom, de tweede graad ASO en voor de derde graad ASO, uitsluitend de basisvorming wiskunde.

2.3. Effectieve scholen in het technisch en beroepssecundair onderwijs

De verschillen tussen enerzijds ASO en anderzijds BSO-TSO werden reeds uitvoerig gedocumenteerd. Over de verschillen tussen BSO-scholen en tussen TSO-scholen is minder

onderzoek voorhanden. Toch blijken er heel wat verschillen te bestaan inzake de schoolloopbanen van de leerlingen, de recurrentie van antisociaal gedrag (zoals spijbelen, de klas storen, pesten, stelen, vandalisme), de succesbeleving en het welbevinden van leerlingen en leerkrachten ... Scholen uit het BSO en TSO vormen geen monolithisch blok en vertonen onderling grote verschillen inzake effectiviteit.

Het onderzoek dat hier gevraagd wordt, moet een antwoord bieden op de vraag welke schoolkenmerken verantwoordelijk zijn voor succesvolle TSO/BSO-scholen. Er dient gezocht naar kenmerken van leerkrachten, directies, functioneren van het schoolteam en de schoolcultuur in het algemeen, die ertoe leiden dat de ene school wel en de andere geen positieve effecten heeft op de leerprestaties en het welbevinden van de leerlingen. Aangezien het onderzoek wordt toegespitst op het beroeps- en technisch onderwijs moet ook gekeken worden naar een aantal specifieke kwaliteitsindicatoren eigen aan deze onderwijsvormen. We denken op de eerste plaats aan: de samenwerking met het bedrijfsleven, het aanbod van stageplaatsen, gegevens in verband met spijbelen, gegevens inzake ongekwalificeerde uitstroom, gegevens inzake doorverwijzing, prestaties van leerlingen, doorstroming naar de arbeidsmarkt ...

In de eerste plaats zal het onderzoek een duidelijk overzicht moeten bieden van de indicatoren van kwaliteits- en succesvolle TSO- en BSO-scholen. Vervolgens zal moeten gezocht worden naar factoren die de gevonden verschillen kunnen verklaren.

Het onderzoek moet leiden tot een aantal concrete en werkbare voorstellen aan de hand waarvan de betrokken scholen hun kwaliteit kunnen verbeteren en die aangeven wat het beleid terzake kan doen.

3. Kwaliteitszorg en –bewaking optimaliseren

3.1. Vergelijkend onderzoek naar de participatie van leerlingen aan de interne en externe evaluatie van scholen

In haar streven naar onderwijskwaliteit moedigt de overheid de scholen aan systemen van interne kwaliteitszorg in te voeren. Alle onderwijsparticipanten, leerkrachten, leerlingen en ouders, moeten bij de interne kwaliteitszorg betrokken worden. Bij de meeste systemen van zelfevaluatie is de inbreng van de leerlingen nog beperkt. In het hoger onderwijs wordt al langer gebruik gemaakt van evaluaties door studenten. Het onderzoek dat nu gevraagd wordt moet inzicht bieden in de schoolorganisatorische en onderwijskundige voorwaarden voor het betrekken van leerlingen secundair onderwijs bij de evaluatie van de leerkrachten, het leerproces, het schoolbestuur ... Ook de mate waarin leerlingen betrokken worden bij de opvolging van de doorlichting moet daarbij in rekening gebracht worden.

Het onderzoek moet uitmonden in de ontwikkeling van instrumenten die inzetbaar zijn bij interne zelfevaluatie en die bruikbare informatie opleveren voor de doorlichtingen van de inspectie.

3.2. Ontwikkeling van instrumenten voor het meten van het welbevinden van leerkrachten

Het meten van het welbevinden van leerlingen behoort al langer tot het werkterrein van de inspectie. Op dit ogenblik loopt onderzoek dat moet leiden tot de ontwikkeling van instrumenten om het welbevinden van leerlingen basis- en secundair onderwijs te meten, die

bruikbaar zijn bij de doorlichtingen. Niet alleen het welbevinden van leerlingen draagt bij tot de kwaliteit van het onderwijs in een school, evenzeer de mate waarin leerkrachten zich tevreden en gewaardeerd weten, beïnvloedt het onderwijsgebeuren in klas en school. In het kader van de ontwikkeling en verbetering van de evaluatie-instrumenten van de inspectie is er nood aan valide en betrouwbare instrumenten die de leerkrachten hierover kunnen bevragen. Het onderzoek dat hier gevraagd wordt moet dergelijk instrument ontwikkelen en ijken. Het instrument moet peilen naar o.a. schoolbeleving, motivatie, verhouding tot de leerlingen, beleving van de taakbelasting, stressfactoren ... Teneinde de bruikbaarheid te garanderen moet het onderzoek plaatsvinden in nauwe samenwerking met de inspectie.

3.3. Onderzoek naar de administratieve omkadering van scholen in basis- en secundair onderwijs en onderwijs voor sociale promotie

Vanuit het onderwijsveld wordt regelmatig de klacht geformuleerd dat de administratieve omkadering ontoereikend is. Uit vorig onderzoek naar de administratieve taakbelasting van directies uit het basisonderwijs blijkt dat zij vinden teveel tijd te moeten besteden aan administratie, ten koste van hun pedagogische opdrachten. Het decreet secundair onderwijs van 1998 had een reductie van de administratieve en hulpopvoedende omkadering tot gevolg. Voor het basisonderwijs daarentegen werd in het Tivoli-akkoord, later verankerd in het decreet basisonderwijs van 1997, de mogelijkheid voorzien om personeelsleden in te schakelen om de directie administratief te ontlasten. Voor het OSP wordt de administratieve omkadering geregeld in het 'Decreet tot regeling van een aantal aangelegenheden van het volwassenenonderwijs' van maart 1999.

Er wordt onderzoek gevraagd naar de huidige stand van zaken van de administratieve omkadering voor zowel basis- en secundair onderwijs als onderwijs voor sociale promotie. Voor zover dat mogelijk is, moet gebruik worden gemaakt van gegevens die reeds verzameld werden in het kader van de bevraging door de verificatiediensten van het departement onderwijs (m.b.t. het basisonderwijs).

De resultaten van het onderzoek moeten het beleid ondersteunen bij het inschatten van de effecten van de bestaande regelgeving. Het onderzoek mag zich niet enkel beperken tot een kwantitatieve analyse. Niet alleen de omvang, ook de complexiteitsgraad van administratieve procedures moet onderzocht worden. Het onderzoek moet verbeteringsvoorstellen uitwerken, zowel op het organisatorische als op het inhoudelijke vlak.

4. Kansengelijkheid realiseren

4.1. Knelpunten in de schoolloopbaan inzake leerprestaties en welbevinden: overgang van de eerste naar de tweede graad

In longitudinaal onderzoek in het secundair onderwijs is duidelijk gebleken dat de overgang van de eerste naar de tweede graad voor vele leerlingen problematisch is, zowel inzake de graad van welbevinden (inzetbereidheid, academisch zelfconcept, zich goed voelen op school) als op het vlak van leerprestaties. Uit datzelfde onderzoek bleek bovendien dat leerlingen zich – naarmate hun secundaire schoolloopbaan vordert – minder inzetten voor hun leertaken. Hetzelfde geldt voor het academisch zelfbeeld en voor het welbevinden: er is een significant dalende trend in de loop van de tweede graad die niet wordt hersteld naar het einde van de schoolloopbaan toe. De negatieve evolutie van al deze aspecten krijgt reeds vorm in de loop van het tweede jaar dat dus duidelijk als een spijjaar in de schoolloopbaan moet worden beschouwd.

Het kritisch karakter van de overgang van de eerste naar de tweede graad kan niet uitsluitend ontwikkelingspsychologisch verklaard worden. Het onderzoek dat hier gevraagd wordt moet nagaan welke factoren binnen het heersende onderwijssysteem deze dalende trend kunnen verklaren. Het onderzoek zal aan de hand van multivariate analyse moeten nagaan welke factoren doorslaggevend zijn in het verklaren van de problematische overgang en van de verdere impact op de schoolloopbaan. Er moet onderzocht worden of en welke kenmerken hierin een rol spelen: schoolkenmerken (bvb. leerplannen, lessenroosters, pedagogisch-didactische aanpak, schoolcultuur) en leerlingenkenmerken. Daarbij is het erg belangrijk inzicht te hebben in de wijze waarop welbevinden en academisch zelfconcept in verband staan tot de schoolse prestaties.

Het onderzoek dat gevraagd wordt moet, uitgaande van de bestaande LOSO-databank, naar een verklaring zoeken met het oog op een adequate ondersteuning van de oriëntering. Er dient gedifferentieerd te worden volgens school- en leerlingkenmerken, alsook volgens onderwijsvormen. Beschikbare resultaten uit ander onderwijskundig onderzoek rond antisociaal gedrag op school en schoolloopbanen dienen in rekening gebracht te worden voor zover ze bijdragen tot een verklaring van de problematische overgang van eerste naar tweede graad.

5. Een participatieve schoolcultuur en het welbevinden stimuleren

5.1. Vergelijkende studie naar modellen voor participatie van leerkrachten in het schoolbeleid

Het regeerakkoord benadrukt dat bij een democratische samenleving een democratische onderwijscultuur hoort. In het bijzonder de leerkrachten moeten de kans krijgen rechtstreeks deel te nemen aan het bestuur van de onderwijsinstellingen. Dat geldt zowel voor de deelname aan het lokale schoolbeleid, als voor de vertegenwoordiging op intermediaire niveaus. Het onderzoek dat nu gevraagd wordt, moet ondersteuning bieden voor de ontwikkeling van modellen hiervoor die bruikbaar en haalbaar zijn in de Vlaamse onderwijscontext. Welke zijn de effectieve vormen van leerkrachtenparticipatie in het bestuur van de scholen, de scholengroepen en scholengemeenschappen. Daarvoor wordt een vergelijkende internationale studie gevraagd. De buitenlandse modellen moeten op hun haalbaarheid voor Vlaanderen getoetst worden. Er wordt ook gevraagd in eigen land voorbeelden van goede praktijk op te sporen.

5.2. Modellen voor participatie van leerlingen in het basisonderwijs

Het decreet van 30 maart 1999 inzake de leerlingenraden in het secundair onderwijs legt de structuren vast van de leerlingenparticipatie in dit onderwijsniveau. Om de scholen en de leerlingen te ondersteunen bij het oprichten en organiseren van leerlingenraden bereidt de Koning Boudewijnstichting een steunpunt leerlingenparticipatie voor.

Voor de participatie van leerlingen in het basisonderwijs bestaat momenteel nog geen regelgeving. Het ligt ook niet voor de hand om de structuur van leerlingenraden te veralgemenen naar deze leeftijdsgroep. Toch is het belangrijk om reeds op jonge leeftijd leerlingen te vormen in participatiecultuur en ze te leren een mening te vormen en te verwoorden. De eindtermen en ontwikkelingsdoelen vormen een kader waarbinnen de leerlingen bepaalde vaardigheden aangereikt kunnen worden die de grondslag leggen voor hun participatie bij het schoolbeleid.

Het onderzoek dat gevraagd wordt moet de huidige stand van zaken inzake verschillende vormen van leerlingenparticipatie in het basisonderwijs in kaart brengen. Een internationaal vergelijkende studie moet nagaan hoe participatie op dit onderwijsniveau in andere landen organisatorisch en inhoudelijk gestalte krijgt. De uitdieping van een aantal goede praktijkvoorbeelden en het toetsen ervan aan de Vlaamse situatie moet leiden tot een aantal basisprincipes voor een werkbare vorm van leerlingenparticipatie in het basisonderwijs.

Daarbij mag de aandacht niet uitsluitend naar de formele raden gericht zijn, maar moet er ook aandacht besteed worden aan de schoolcultuur in het algemeen.

Het onderzoek moet worden gerealiseerd in afstemming met de activiteiten van het Steunpunt Leerlingenparticipatie en het lopend onderzoek naar leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs (OBPWO 98.01)

5.3. Onderzoek participatie secundair onderwijs met specifieke aandacht voor de 1ste en 2de graad, en het BSO en TSO

Het decreet van 30 maart 1999 inzake de leerlingenraden in het secundair onderwijs legt de structuren vast van de leerlingenparticipatie in dit onderwijsniveau. De overheid wil via onderzoek zicht krijgen op de effecten van de invoering van dit decreet en op de eventuele knelpunten die zich daarbij voordoen. Daarbij dient te worden nagegaan hoeveel scholen effectief een leerlingenraad hebben en welke leerlingen erin vertegenwoordigd zijn, of en hoe de oprichting ervan in verband staat met het decreet, hoe die scholen gespreid zijn over de verschillende regio's, netten en onderwijsvormen, hoe de leerlingenparticipatie er georganiseerd is. Daarnaast moet nagegaan worden wat de impact ervan is op leerlingen, leerkrachten en schoolorganisatie. Er dient daarbij ook uitdrukkelijk gepeild te worden naar de perceptie van de betrokkenen, directies, leerlingen en leerkrachten, zelf op die impact (zoals bvb. inzake het verband tussen participatie en welbevinden op school, tussen participatie en waardebeleving, het effect van participatie op het leerproces, een democratisch schoolbeleid, de besluitvormingsprocessen, de investeringsbereidheid tot participatie). Met het oog op een eventuele bijsturing van het beleid moet het onderzoek ons inzicht bieden in wat de knelpunten zijn voor een effectieve implementatie van het decreet en wat mogelijke verbeterpunten zijn. In het bijzonder moet aandacht besteed worden aan de situatie in de eerste en de tweede graad, en in het technisch en beroepssecundair onderwijs.

5.4. Evaluatie van het schoolreglement basisonderwijs

Zoals voorzien in het decreet basisonderwijs van 1997 werd vanaf 1 september 1998 aan schoolbesturen de verplichting opgelegd een schoolreglement op te stellen dat - met toepassing van de reglementering inzake medezeggenschap - de betrekkingen tussen ouders en leerlingen regelt. Voor het lager onderwijs moet het schoolreglement ten minste de volgende elementen bevatten: het orde- en tuchtreglement van de leerlingen met inbegrip van de interne beroepsmogelijkheden; de procedure volgens dewelke getuigschriften basisonderwijs worden toegekend en de procedure volgens dewelke een beroep kan ingediend worden tegen een beslissing van de klassenraad met betrekking tot het getuigschrift basisonderwijs; bepalingen in verband met onderwijs aan huis; richtlijnen in verband met afwezigheden en te laat komen; afspraken in verband met huiswerk, agenda's en rapporten. Het schoolreglement moet aan de ouders ter ondertekening voorgelegd worden bij de eerste inschrijving van hun kind en bij elke wijziging ervan. In het officieel onderwijs is de ondertekening ter kennisneming, in het vrij onderwijs voor akkoord.

Een kortlopend onderzoek moet de overheid via documentanalyse van een representatief staal reglementen zicht bieden op de wijze waarop deze regelgeving in de scholen van het gewoon en het buitengewoon basisonderwijs geïmplementeerd wordt. Om te beginnen moet getoetst worden of de elementen die de regelgeving verplicht, *volledig* zijn opgenomen. Daarnaast moet nagegaan worden of de regelgeving (bvb. inzake onderwijs aan huis of afwezigheden) *correct* wordt weergegeven. Naast de toets van de verplichte elementen willen we ook nagaan in welke mate schoolreglementen een welbepaalde onderwijsvisie en een eigen pedagogisch project van de school weerspiegelen. Ook dient getoetst of er bepalingen opgenomen worden inzake schoolinterne begeleiding van leerlingen en de organisatie van het overleg met leerlingen en ouders over leermoeilijkheden, psycho-sociale problemen op school. In het bijzonder moet in het kader van de problematiek van antisociaal gedrag, onderzocht worden of scholen via hun reglementen duidelijk stellen welk gedrag gewenst en welk gedrag onaanvaardbaar is. Tot slot dient nagegaan in welke mate ouders, via participatieraden en de Lorgo's een rol spelen in het totstandkomen van het schoolreglement.

5.5. Verwachtingen en participatiebehoeften van ouders

In 'The new meaning of change' van 1991 stelt de bekende innovatiedeskundige Michael Fullan dat ouderparticipatie weinig relatie heeft met het leren op school. Wat oorzaak of gevolg is, is niet zo duidelijk, maar de meerderheid van de ouders lijkt, volgens Fullan niet in participatie geïnteresseerd te zijn. Blijkbaar hebben beleidsmensen niet zo een goed zicht op de verwachtingen van de ouders t.o.v. de school en op hun wensen van participatie.

Omdat met een groeiende lokale autonomie een sterkere participatiecultuur gepaard gaat, moeten ook de ouders daarin hun plaats vinden. De overheid wil een zicht krijgen op de reële verwachtingen van de ouders ten opzichte van de school van hun kinderen en van hun wensen om te participeren aan het schoolleven. Daarbij moet ook worden nagegaan of er daarin verschil bestaat tussen basisonderwijs en secundair onderwijs.

Inspiratie voor een dergelijk onderzoek kan worden gevonden in een survey van de Keele University in 1994 in Engeland die peilde naar verwachtingen en participatiewensen van ouders (Michael Barber, *The Learning Game*. 1996, p. 98 e.v.).

5.6. Evaluatie van de rechtsposities van het personeel

In twee decreten van 27 maart 1991 worden de rechtsposities vastgelegd van het personeel van zowel het gemeenschapsonderwijs als het gesubsidieerd onderwijs.

Deze decreten hadden tot doel reeds bestaande wetgeving inzake personeelsstatuut te moderniseren en een grotere afstemming te realiseren tussen de statuten van de verschillende onderwijsnetten. Aanvullend bestaan er besluiten die eveneens regelingen omvatten m.b.t. de rechtspositie van de leerkrachten (zoals bvb. de bekwaamheidsbewijzen en de bezoldingsregeling). Sinds 1991 werden deze decreten regelmatig herzien. Nieuwe concepten werden ingevoerd, zoals bvb. de mandaatfunctie van de directeur en de functiebeschrijving. Er ontstond door deze wijzigingen geleidelijk ook meer differentiatie tussen de onderwijsniveaus. Ook niveaudecreten en het decreet CLB bevatten rechtspositionele bepalingen.

Het onderzoek dat gevraagd wordt moet nagaan wat de effecten zijn van deze rechtsposities voor enerzijds de kwaliteit van onderwijs en anderzijds het welbevinden van personeelsleden. De doelstelling van dit onderzoek is tweeledig. Om te beginnen moet worden onderzocht in welke mate de rechtsposities de schoolbesturen en directies toelaten een soepel en adequaat personeelsbeleid te voeren. Laat de rechtspositie toe de meest geschikte kandidaten aan te werven voor een welbepaalde functie in een welbepaalde school? Daarnaast willen we ook weten of de rechtsposities voor de personeelsleden een voldoende veilige en comfortabele werksituatie creëren en of ze voldoende loopbaanperspectieven bieden. M.b.t. deze problematiek zal vnl. aandacht moeten gaan naar regelingen betreffende bekwaamheidsbewijzen, werving, vaste benoeming, reffectatieregeling, de voorrangsregeling tussen tijdelijken, selectie en bevordering, tuchtregeling, verloning, functiebeschrijving en evaluatie, de combineerbaarheid van ambten ...

Het onderzoek mag niet beperkt worden tot een juridische analyse, maar moet op de eerste plaats informatie verzamelen via bevragingen van de betrokkenen. Het onderzoek is gericht naar de rechtsposities in basis- en secundair onderwijs.

6. Het tertiair onderwijsaanbod optimaliseren

6.1. Onderzoek naar de maatschappelijke relevantie van de hogeschoolopleidingen

Het hogescholendecreet heeft een evaluatie van een viertal elementen m.b.t. de hogescholenopleidingen vooropgesteld. Deze evaluatie moet verricht worden voor 1 mei 2002. Eén van de te evalueren elementen is de maatschappelijke relevantie van de opleidingen en opties. Het hogescholendecreet heeft het opleidingsaanbod van de hogescholen in 1994 bepaald. Sindsdien zijn er via decretale aanpassingen enkele opleidingen veranderd en/of bijgekomen. De vraag die aan de oorsprong lag van deze aanpassingen was zelden onderbouwd met wetenschappelijke gegevens. Daarom is het noodzakelijk de maatschappelijke relevantie van de opleidingen te onderzoeken en te toetsen met het oog op een eventuele herschikking binnen het aanbod. In het onderzoek dat hier gevraagd wordt, moet de aandacht toegespitst worden op de vraag hoe de beroepsprofielen van de verschillende opleidingen tot stand zijn gekomen en in welke mate deze zich reflecteren in de opleidingsprofielen. Het onderzoek moet twee afzonderlijke luiken bevatten: de gereguleerde en de niet-gereguleerde beroepen. Er moet daarbij voldoende rekening gehouden worden met de specificiteit van de verschillende opleidingen.

Gezien de timing van de voorgenomen evaluatie moet dit onderzoek op zo kort mogelijke termijn uitgevoerd worden. In het onderzoeksdesign moet rekening gehouden worden met een looptijd van één jaar en een eerste tussentijdse rapportering na 6 maanden.

OBPWO 2001

Prioritaire thema's

**Referentiekader:
Beleidsnota 2000-2004 van de Vlaamse minister van Onderwijs en vorming.
Operationele doelstellingen en projecten**

1. Aantrekkelijker maken van het leerkrachtenberoep

1.1. Functiedifferentiatie in het basisonderwijs

Momenteel zijn de functies van kleuteronderwijzer/es en onderwijzer/es zo opgevat dat een klastitularis quasi tijdens de volledige aanwezigheid van de leerlingen voor zijn/haar groep instaat.

Alleen voor de lessen godsdienst/niet-confessionele zedenleer en lichamelijke opvoeding wordt er vrij systematisch beroep gedaan op specifieke leerkrachten. In het gesubsidieerd onderwijs kan ervoor geopteerd worden godsdienst door de klastitularis te laten onderrichten. Voor lichamelijke opvoeding is er geen verplichting om beroep te doen op specifieke leerkrachten.

Rekening houdend met de steeds toenemende verwachtingen t.a.v. het basisonderwijs onder meer m.b.t. technologische opvoeding, ICT, is het de vraag of het nog haalbaar is dat al deze aspecten voldoende kunnen uitgediept worden in de opleiding voor leerkrachten kleuteronderwijs en leerkrachten lager onderwijs. Bovendien heeft elke leerkracht eigen talenten en interesses. Daarom kan overwogen worden, dat binnen het basisonderwijs de scholen autonoom kunnen beslissen een differentiatie door te voeren voor het geven van bepaalde vakken, rekening houdend met de competenties van het lerarenkorps.

Een onderwijzer/es met technologische vaardigheden en daarbij horende attitudes kan technologische opvoeding dan op een enthousiaste manier doorgeven aan meerdere klasgroepen, terwijl een collega lessen geschiedenis in meerder groepen voor zijn rekening neemt. Dit zou ook kunnen voor b.v. muzische vorming, ICT, tekenen, ..., afhankelijk van de aanwezige competenties op school.

In een aantal scholen zijn er al ervaringen met dergelijke functiedifferentiatie, meestal voor de oudste leerlingengroepen.

Recent werd in het kader van de CAO-onderhandelingen de mogelijkheid gecreëerd om in het kleuteronderwijs kinderverzorgsters in te zetten in de klassen van de 2,5-jarigen. Ook op die manier wordt een vorm van functiedifferentiatie mogelijk.

Doel van het onderwijskundig onderzoek is na te gaan in welke mate een dergelijke functiedifferentiatie tegemoet komt aan de noden van de leerlingen van het basisonderwijs en dit uitgesplitst naar de verschillende leeftijden.

1.2. Personeelsbeleid en schoolcultuur

In de managementliteratuur wordt heel wat aandacht besteed aan de samenhang tussen personeelsbeleid en bedrijfscultuur. Vertaald naar de schoolcontext betekenen deze managementprincipes dat de schoolbesturen bij het uitwerken van een personeelsbeleid rekening dienen te houden hetzij met de heersende, hetzij met de gewenste schoolcultuur. Het gevoerde personeelsbeleid kan de schoolcultuur en het algemeen welbevinden beïnvloeden. Omgekeerd kan de heersende schoolcultuur het bereiken van de doelstellingen die door het personeelsbeleid worden beoogd in het gedrang brengen. Een nauwlettende analyse van de samenhang tussen beide is en van de mechanismen die eraan ten grondslag liggen, is dan ook aangewezen.

Het gevraagde onderzoek zal in de eerste plaats moeten nagaan in welke mate de relatie- en verklaringsmodellen uit de bedrijfswereld van toepassing zijn op het onderwijs. In welke mate zijn eventuele kritische succesfactoren uit het bedrijfsleven relevant voor het onderwijs? Welke randvoorwaarden moeten daarvoor worden vervuld? Wat zijn de verschillen en gelijkenissen tussen het onderwijs en het bedrijfsleven? Bij de analyse van de samenhang tussen personeelsbeleid en schoolcultuur dienen externe factoren (bvb. schoolgrootte, onderwijsniveau, onderwijsvorm, organisatiestructuren, ...) expliciet in rekening te worden gebracht. De reikwijdte van het onderzoek beperkt zich tot het leerplichtonderwijs.

1.3. Arbeidsmarkt wensen en -perspectieven van de afgestudeerden van de lerarenopleiding

De aantrekkelijkheid van het leerkrachtenberoep leidt zowel in Vlaanderen als daarbuiten tot heel wat maatschappelijke en politieke discussies. Veelal wordt geopperd dat het leerkrachtenberoep onvoldoende aantrekkelijke perspectieven biedt en daardoor te weinig jongeren voor de lerarenopleiding opteren en afgestudeerden van de lerarenopleiding al te vaak een loopbaan buiten het onderwijs uitbouwen. Met de evolutie naar de kennismaatschappij en het groeiend belang van onderwijs in het proces van maatschappelijke dualisering, wordt de rol van leerkracht steeds belangrijker. Het is dan ook van het grootste maatschappelijke belang voldoende goed opgeleide en gemotiveerde leerkrachten te kunnen inzetten. Daarom is het ook nodig een duidelijk zicht te krijgen op de plus- en minpunten van het beroep zoals ze door de afgestudeerden worden gepercipieerd.

Het gevraagde onderzoek moet de overgang van school naar werk voor de afgestudeerden van de lerarenopleiding in kaart brengen. Het betreft hier meer specifiek de afgestudeerden van de opleidingen voor leraar kleuteronderwijs, leraar lager onderwijs, leraar secundair onderwijs groep 1 (eerste en tweede graad secundair onderwijs + derde graad technisch secundair onderwijs voor een aantal specifieke opleidingen), leraar secundair onderwijs groep 2 (tweede, derde en vierde graad secundair onderwijs), leraar secundair onderwijs groep 3 (of de zogenoemde GBP-opleiding). Naast een beschrijving van het profiel van de onderscheiden soorten afgestudeerden die wel en van degenen die niet voor het onderwijs kiezen, wensen we een zicht te krijgen op het proces van werk zoeken en werk vinden en van de wensen, perspectieven en condities die dat proces beïnvloeden. Welk werk zoeken ze, via welke kanalen zoeken/vinden ze een job? Wat is hun voornaamste drijfveer bij het kiezen voor een job in het onderwijs of elders? In welke sectoren komen ze terecht, in welke statuten, werken ze voltijds of deeltijds, wat is hun verloning? Wat is hun jobtevredenheid (loon, werkzekerheid, vakantie-regeling, jobinhoud, werkdruk, uurregeling, bijscholingsmogelijkheden,...)? Welke bijkomende vorming of opleiding hebben ze gevolgd

en waarom? Welke zijn hun beroeps- en carrièreverwachtingen? Wensen ze van job te veranderen? Wat is hun motivatie daarvoor? In het onderzoeksopzet moet er voldoende rekening meeghouden worden dat de afgestudeerden van de GPB-opleiding een specifieke groep vormen voor wie de recruiteringsproblematiek grondig verschilt van de anderen.

Om eventuele veranderingen opgetreden sedert het decreet op de lerarenopleiding van 16 april 1996 te kunnen opsporen, vragen we een onderzoek bij de afgestudeerden van de laatste vijf jaar. Het betreft een kortlopend onderzoek van 1 jaar.

2. Vereenvoudigen van de regelgeving

2.1. Processen en factoren die de complexiteit van de regelgeving beïnvloeden

Eén van de fundamentele beleidsopties van het regeerakkoord van de huidige regering is het vereenvoudigen van de wetgeving. Het beheersen, transparant maken en het onderling afstemmen van regels en procedures worden essentieel geacht om de dienstverlening van de overheid klantvriendelijker te maken. De bedoeling is op het einde van de bestuursperiode de Vlaamse regelgeving met 25% te verminderen. Inmiddels werden een aantal projecten opgezet, die de vereenvoudiging en stroomlijning van de regelgeving en procedures van het onderwijsbeleid tot doel hebben. Ondanks de geleverde inspanningen blijkt deze doelstelling niet gemakkelijk realiseerbaar. Ook initiatieven die in het verleden werden genomen om de onderwijsreglementering te vereenvoudigen, hebben vaak niet het verhoopte resultaat opgeleverd. De regelgeving blijft verder groeien en de complexiteit ervan neemt toe.

Verschillende factoren liggen aan de basis van deze toenemende complexiteit. De maatschappij zelf wordt steeds complexer. De vraag naar een democratische besluitvorming vereist vergaande vormen van consultatie, overleg en onderhandeling die niet zelden leiden tot ingewikkelde en langdurige procedures en uitmonden in een vloedgolf van regels, uitzonderingen en overgangsmaatregelen. Psychologische processen bij de rechtssubjecten (bedreiging, prestatieklimaat, gebrekkige communicatie ...) kunnen oorzaak zijn van een meer complexe regelgeving. Inspraak en medezeggenschap impliceren dat de burgers zich meer bewust worden van hun rechten en plichten en vaak hun toevlucht zoeken in wetgeving en rechtspraak om deze af te dwingen. De bekommernis de burgers -en dan voornamelijk de zwaksten onder hen- een degelijke rechtsbescherming te verzekeren, leidt meer dan eens tot vrij uitvoerige reglementeringen en procedures voor conflictbehandeling. Internationalisering en globalisering brengen met zich mee dat internationale aanbevelingen, richtlijnen, resoluties en reglementeringen in de nationale regelgeving worden opgenomen.

Het onderzoek dat we vragen, moet ons een inzicht geven in de processen die de regelgeving complexer maken of deze kunnen vereenvoudigen. Het dient na te gaan welke factoren het reduceren van de regelgeving in de weg staan. Deze processen moeten worden onderzocht aan de hand van concrete case-studies (bvb. hogescholendecreet, CLBdecreet,...) waarin het regelgevend optreden wordt geconfronteerd met intentie- en beleidsverklaringen. Een vergelijking met Nederland zou worden ingebouwd. Een benadering vanuit de rechtssociologie en/of politologie (politicologie) lijkt hiervoor aangewezen.

3. Kwaliteitszorg en –bewaking optimaliseren

3.1 Verschillen in leerlingenprestaties

Het toelatingsexamen arts en tandarts heeft grote verschillen inzake slaagpercentages tussen de Vlaamse provincies aan het licht gebracht, en dit op vrij consistente wijze over de schooljaren heen.

Vlaanderen heeft deelgenomen aan meerdere internationaal vergelijkende toetsen : TIMSS, TIMSS Repeat, PISA, enz. Bedoeling is om op basis van de schat aan gegevens, na controle op relevante variabelen, in de databanken van TIMSS en PISA, te onderzoeken of significante regionale verschillen te constateren vallen. Variabelen die aan de basis van de regionale verschillen kunnen liggen zijn onder meer: eventuele regionale verschillen in het studieaanbod, leerlingenparticipatie aan de verschillende onderwijsvormen, schoolgrootte, verschillen in organisatie van de scholen, samenstelling van het lerarenkorps.

De basisgegevens uit het internationaal vergelijkend onderzoek kunnen worden aangevuld met gegevens uit de databanken van universiteiten en hogescholen over de slaagcijfers van hun studenten.

3.2 Periodiek peilingsonderzoek Taal (schrijven of spreken) in het basisonderwijs.

Aangezien de eindtermen lager onderwijs vanaf 1 september 1998 werden ingevoerd, is onderzoek naar de realisatie ervan noodzakelijk. Het is immers op basis van voldoende empirisch materiaal dat op termijn vragen zullen moeten worden beantwoord inzake de haalbaarheid van de eindtermen.

Het onderzoek bestaat uit het ontwikkelen van een peilingsinstrument voor de eindtermen Nederlands van het basisonderwijs. Vermits er reeds een instrument werd ontwikkeld voor het domein begrijpend lezen, wordt nu gevraagd naar een toets of toetsen voor het domein *schrijven* of *spreken*, gebruikmakend van de reeds ontwikkelde methodologie (cf. toetsingsmethode voor eindtermen begrijpend lezen, FKFO 93.05). Concreet betekent dat het ontwikkelen van toetsen en schalen op basis van de eindtermen Nederlands domein taal of spreken lager onderwijs, alsook de organisatie van een eerste afname, analyse en rapportering. Het ontwikkelen van het peilingsinstrument, de afname van de toetsen, de analyse en de rapportering dienen afzonderlijk te gebeuren. Op deze wijze kan het ontwikkelen van het peilingsinstrument ook worden gezien als een nulmeting van de realisatie van de eindtermen aangaande spreken en schrijven in het basisonderwijs.

Inspiratie kan worden gezocht in verscheidene West-Europese landen waar equivalenten bestaan van de Vlaamse eindtermen alsook methoden om die equivalenten te evalueren.

3.3 Periodiek peilingsinstrumenten Wereldoriëntatie, domein natuur, basisonderwijs

Aangezien de eindtermen lager onderwijs vanaf 1 september 1998 werden ingevoerd, is onderzoek naar de realisatie ervan noodzakelijk. Het is immers op basis van voldoende empirisch materiaal dat op termijn vragen zullen moeten worden beantwoord inzake de haalbaarheid van de eindtermen.

Het onderzoek bestaat uit het ontwikkelen van een peilingsinstrument voor de eindtermen Wereldoriëntatie, domein natuur van het basisonderwijs. Concreet betekent dat het ontwikkelen van toetsen en schalen op basis van de eindtermen vermelde eindtermen lager onderwijs, alsook de organisatie van een eerste afname, analyse en rapportering. Het ontwikkelen van het peilingsinstrument, de afname van de toetsen, de analyse en de rapportering dienen afzonderlijk te gebeuren. Op deze wijze kan het ontwikkelen van het peilingsinstrument ook worden gezien als een nulmeting van de realisatie van de eindtermen aangaande het domein natuur in het basisonderwijs.

Inspiratie kan worden gezocht in verscheidene West-Europese landen waar equivalenten bestaan van de Vlaamse eindtermen alsook methoden om die equivalenten te evalueren.

3.4. Peilingsinstrumenten voor biologie in de A-stroom van de 1^e graad SO

In de eerste graad van het secundair onderwijs zijn sinds het schooljaar 1997-'98 de eindtermen van toepassing. Wat natuurwetenschappen betreft krijgen de leerlingen van de eerste graad binnen de gemeenschappelijke vorming van de A-stroom het vak biologie. Andere natuurwetenschappelijke vakken zoals fysica en chemie zijn niet voor alle leerlingen voorzien. In het licht van een outputgericht onderwijsbeleid is het belangrijk te weten of de vooropgestelde onderwijsdoelen voor biologie in de eerste graad SO worden gerealiseerd. Op basis hiervan krijgt de overheid inzicht in de actuele situatie en de kwaliteitsontwikkelingen in het Vlaams biologie-onderwijs waarna dan in een latere fase een gerichte bijsturing van de eindtermen kan gebeuren.

Het onderzoek bestaat uit het ontwikkelen van een peilingsinstrument voor biologie in A-stroom van de eerste graad SO. Concreet betekent dat het ontwikkelen van toetsen en schalen op basis van de eindtermen biologie, alsook de organisatie van een eerste afname, analyse en rapportering. Op deze wijze kan het ontwikkelen van het peilingsinstrument ook worden gezien als een nulmeting van de realisatie van de eindtermen biologie in de eerste graad.

Het is aangewezen om zowel bij de ontwikkeling van het instrument als bij de rapportage van de bevindingen te kijken naar TIMMS 1999. Hiervoor wordt best contact opgenomen met het onderzoeksteam dat verantwoordelijk is voor het Vlaams luik van TIMSS.

3.5. Peilingsinstrumenten voor gezondheidseducatie in de eerste graad SO.

In de eerste graad van het secundair onderwijs zijn sinds het schooljaar 1997-1998 de eindtermen van toepassing zowel in de A- als de B-stroom. De vakoverschrijdende eindtermen, waaronder die voor gezondheidseducatie vormen een belangrijke vernieuwing. In het licht van een outputgericht onderwijsbeleid is het belangrijk te weten of de vooropgestelde onderwijsdoelen voor gezondheidseducatie worden gerealiseerd. Op basis hiervan krijgt de overheid inzicht in de actuele situatie en de kwaliteit van het onderwijs m.b.t. gezondheidseducatie in Vlaanderen, waarna dan in een latere fase een gerichte bijsturing van de eindtermen kan gebeuren.

Het onderzoek bestaat uit het ontwikkelen van een peilingsinstrument voor gezondheidseducatie in de eerste graad SO (zowel voor de A- als de B-stroom). Concreet betekent dit het ontwikkelen van 'toetsen en schalen' op basis van de eindtermen

gezondheidseducatie, alsook de organisatie van een eerste afname ervan, de analyse en de rapportering. De resultaten van deze peiling kunnen ook worden gezien als een nulmeting van de realisatie van de eindtermen gezondheidseducatie in de eerste graad.

Om de secundaire scholen niet extra te belasten kan eventueel gebruik worden gemaakt van dezelfde steekproeftrekking als voor het peilingsonderzoek naar de eindtermen biologie in de eerste graad met een bijkomende steekproeftrekking uit de B-stroom vertegenwoordigd is in dit onderzoek). Het ontwikkelen van het peilingsinstrument, de afname van de toetsen, de analyse en de rapportering moeten echter afzonderlijk gebeuren. Beide onderzoeken moeten duidelijk van mekaar gescheiden worden. Gezondheidseducatie is immers een zaak voor de hele school. Hierin kan het vak biologie wel een aandeel hebben maar andere vakken of schoolprojecten kunnen dat ook. De toetsen en schalen voor gezondheidseducatie peilen naar de specifieke doelen voor gezondheidseducatie die sterk gericht zijn op vaardigheden en attitudes.

4. De eindtermen verder afwerken

4.1. Onderzoek naar de implementatie van de eindtermen Wereldoriëntatie, domein technologie in het lager onderwijs

In het Decreet van 15/07/1997 heeft het Vlaams Parlement bepaald dat de kleuter- en lagere scholen vanaf 1 september 1998 moeten rekening houden met de ontwikkelingsdoelen voor het kleuteronderwijs en met de eindtermen voor het lager onderwijs.

Het is evident dat dezelfde overheid ook nagaat in hoeverre het proces van de implementatie van eindtermen en ontwikkelingsdoelen vordert en wat de belemmerende en of bevorderende factoren zijn die deze implementatie beïnvloeden. Deze informatie is belangrijk, onder meer om als overheid de nodige maatregelen te kunnen treffen ter ondersteuning van de scholen bij dit proces. Bovendien is deze informatie onontbeerlijk ten aanzien van de eerste evaluatie van de eindtermen en ontwikkelingsdoelen, die vastgelegd is voor het schooljaar 2004-2005.

In het kader van het actieplan voor de waardering van het technisch en beroepssecundair onderwijs streeft de overheid naar het versterken en aantrekkelijker maken van de technologische component in het basisonderwijs. Ondanks het feit dat techniek en technologie o.a. via de eindtermen een vaste plaats hebben gekregen in het onderwijs, zijn er aanwijzingen dat door het aanbod jongeren niet direct een positievere houding ten aanzien van techniek ontwikkelen. Voor een verdere versterking van techniek/technologie in het onderwijs is het nodig dat

- techniekactiviteiten in het basisonderwijs aantrekkelijk zijn voor en goed afgestemd zijn op de belangstelling van de leerlingen en representatief zijn
- de ontwikkeling van leerinhouden voor techniek/technologie en van aangepaste didactische werkvormen een extra impuls krijgt

Het onderzoek naar de implementatie van de eindtermen technologie kan zich inhoudelijk focussen op 4 aspecten.

Een eerste aandachtspunt is de kwaliteit van de aanpak van technologie in de klas en in de school: o.a. de aard van de activiteiten, de tijdsbesteding, de mate van horizontale en verticale samenhang, de mate van stimulering van probleemoplossende vaardigheden.

Ten tweede zijn ook de ondersteunende maatregelen belangrijk: o.a. de inhoudelijke kwaliteit en functionaliteit van de leerplannen, de beschikbaarheid, inhoudelijke kwaliteit en functionaliteit van de leer-/hulpmiddelen, de rol van de lerarenopleiding, nascholing en begeleiding voor de implementatie in de scholen.

Ten derde is het noodzakelijk om ook de perceptie van de leerkrachten over de haalbaarheid van de eindtermen technologie te onderzoeken.

Ten vierde kan ook een beoordeling door de leerlingen overwogen worden (bvb. m.b.t. de aantrekkelijkheid van de leerinhouden en didactische werkvormen, de betekenis voor de latere studiekeuze).

De stand van zaken in Vlaanderen moet ook kunnen afgezet worden tegenover (nieuwe) ontwikkelingen in het buitenland. Dit veronderstelt een inventarisatie van curricula en good practice in enkele landen die toonaangevend zijn op dit terrein. Het onderzoek kan op deze wijze een bijdrage leveren tot de eventuele bijsturing van de eindtermen technologie en tot de verdere uitbouw van het curriculum.

Afstemming met mogelijke relevante onderwijsprojecten en –acties in het kader van het Actieplan Wetenschapsinformatie van de Vlaamse overheid is gewenst.

4.2 Vakdidactisch, construerend onderzoek naar Project Algemene Vakken (PAV) in de eerste graad van het secundair onderwijs.

In een onderzoek naar de motivatie van leerlingen en het functioneren van leerkrachten algemene vakken in het beroepssecundair onderwijs kwamen Lens e.a. tot de conclusie dat leerkrachten en vakinhouden moeten inwerken op de toekomstoriëntatie van de leerlingen. Meer bepaald achten zij het noodzakelijk het waargenomen nut van de algemene vakken door de leerlingen te verhogen. Een motiverende leerkracht dient de leerinhouden te vertalen naar de mogelijkheden en de leefwereld van de leerlingen. Met andere woorden de leerinhouden moeten aansluiten bij wat er bij de leerlingen leeft en moet praktijkgericht zijn (OBPWO 94.06).

Het hier gevraagde onderzoek moet nagaan op welke wijze de didactische praktijk van Project Algemene Vakken in de eerste graad van het secundair onderwijs de ontwikkelingsgerichte functie ervan en de succesvolle doorstroming van leerlingen in het secundair onderwijs kan optimaliseren. De vraag die in dit kader rijst, is de mate waarin het profiel van de leerkrachten PAV voldoende garanties biedt voor de implementatie van deze praktijk. Leerlingen uit de B-stroom hebben een meer geïndividualiseerde en aangepaste aanpak nodig. Niet zelden hebben ze behoefte aan specifieke hulp en remediëring voor bepaalde aspecten van taal en wiskunde. De clustering van de vakken Nederlands, Wiskunde en Maatschappelijke Vorming wil daaraan tegemoet komen en de ontwikkeling van de leerlingen van het eerste leerjaar B en van het beroepsvoorbereidend leerjaar (B-stroom) stimuleren. Door het formuleren van eindtermen voor PAV en niet voor afzonderlijke vakken heeft de overheid een duidelijk signaal willen geven van de eigen functie van de vakken van de basisvorming in de B-stroom. Voor een aantal leerlingen moet het mogelijk zijn om na een eerste leerjaar B over te gaan naar het eerste leerjaar A en succesvol door te stromen. Voor andere leerlingen moet het een goede voorbereiding geven op een succesvolle loopbaan in het beroepsonderwijs. Uiteraard zal het onderzoek ook moeten aangeven in welke mate het schoolbeleid ondersteunend kan zijn voor de klaspraktijk.

Het is de bedoeling dat het onderzoek een eerste toetsing doorvoert van de bevindingen in de klaspraktijk. Uiteindelijk moet het onderzoek resulteren in een aantal goede praktijkvoorbeelden die op éénvormige wijze worden gebundeld.

Het is aangewezen dat voor de realisatie van dit onderzoek wordt samengewerkt met (een) hogescho(o)l(en).

4.3 Vakdidactische uitdagingen voor Frans of Engels in de eerste graad van het Secundair Onderwijs

De appreciatie van leerlingen in het secundair onderwijs voor Frans en Engels is erg verschillend en beïnvloedt het leerrendement ervoor. Hierbij kunnen verschillende factoren een belangrijke rol spelen: de specifieke startpositie in het eerste jaar secundair onderwijs, de gebruikte didactiek, de socio-culturele component en de waardering van die talen binnen de huidige maatschappelijke context (ICT, jongerencultuur, enz). De efficiëntie van een bepaalde didactisch-methodologische aanpak wordt immers ook bepaald door socio-emotionele factoren m.b.t. vakperceptie en vakappreciatie.

Het onderzoek

- beschrijft de startpositie van de leerlingen van de eerste graad secundair onderwijs m.b.t. de taal waarover het onderzoek zal handelen (daarbij wordt rekening gehouden met eindtermen en leerplannen van het basisonderwijs);
- brengt op basis van een studie van eindtermen, leerplannen en leerboeken in kaart in welke mate leermiddelen, inhouden en didactische aanpak, (o.a. gebruik van materiaal uit Franstalige/Engelstalige jongerencultuur, muziek, film, internet) afgestemd zijn op de beschreven startpositie;
- detecteert hoe de huidige klaspraktijk voor Engels of Frans resulteert in 'krachtige leeromgevingen-;
- gaat het gebruik na van mogelijkheden als taalkampen, uitwisselingen, projectwerking
- formuleert adviezen voor een differentiatie in didactisch-methodologische aanpak voor Engels of Frans.

Het onderzoek kan worden verrijkt met een internationaal vergelijkende dimensie. Meer bepaald kan worden nagegaan in welke mate de houding, perceptie en vaardigheden inzake tweede taal van Nederlandse leerlingen (in dat geval voor het Engels) verschilt van die van de Vlaamse leerlingen. Kan er een verschil worden vastgesteld inzake didactische aanpak? Dergelijk vergelijkend onderzoek maakt het mogelijk de differentiële invloed van didactische praktijk en de maatschappelijke waardering van de taal op het aanleren ervan na te gaan.

4.4 Eindtermen natuurwetenschappen afgewogen tegenover de didactische praktijk

De eindtermen voor natuurwetenschappen treden volgens plan progressief in voege vanaf 1 september 2003 in het eerste leerjaar van de tweede graad ASO en TSO. Deze eindtermen leggen in het bijzonder de nadruk op onderzoekend leren en leren onderzoeken, op de maatschappelijke en culturele componenten van de natuurwetenschappen en op het leren toepassen en herkennen van wetenschappelijke kennis en inzichten in courante ervaringssituaties.

De vigerende onderwijspraktijk m.b.t. deze doelen werd in Vlaanderen nog niet onderzocht. Buitenlands onderzoek wijst echter uit dat het effectief implementeren van deze doelen zonder adequate ondersteuning en aangepaste randvoorwaarden op grote moeilijkheden stuit.

De bedoeling van het onderzoek is na te gaan rond welke aspecten van de eindtermen de behoefte aan ondersteuning en begeleiding zich het meest opdringt en welke vorm deze ondersteuning best zou aannemen.

Hiervoor wordt in kaart gebracht op welke wijze en in welke mate de hierboven bedoelde eindtermen

- in de klaspraktijk worden geïmplementeerd,
- ondersteund worden door leerboeken en leerplannen.

Het onderzoek bevraagt daartoe leerkrachten m.b.t. hun perceptie inzake wenselijkheid, haalbaarheid en randvoorwaarden van deze doelen.

Het onderzoek moet tevens toelaten ten aanzien van de eindtermen

- de beginsituatie (voor het reëel in voege treden van de eindtermen) te bepalen zodoende later een op objectieve basis gesteunde effectmeting te kunnen uitvoeren. (Het PISA onderzoek dat in 2006 in Vlaanderen zal worden uitgevoerd zal ten dele voor een dergelijke effectmeting kunnen worden aangewend)
- adviezen te verstrekken inzake nascholing en andere implementatiebevorderende hulpmiddelen.

In eerste instantie richt het onderzoek zich tot natuurwetenschappen voor de leerlingen van de 2^e en 3^e graad ASO.

Afstemming met mogelijke relevante onderwijsprojecten en –acties in het kader van het Actieplan Wetenschapsinformatie van de Vlaamse overheid is gewenst.

5. Het onderwijs afstemmen op de verschillen tussen leerlingen

5.1. Succesfactoren voor de herprofilering en dynamiek van concentratiescholen

In de beleidsnota Onderwijs en Vorming 2000-2004 wordt aangekondigd dat het nieuwe non-discriminatiebeleid een volwaardige integratie van migranten in het sociale weefsel betracht en dat concentratiescholen zullen worden aangemoedigd om te werken aan deconcentratie. De recent afgeronde wetenschappelijke evaluatie van het non-discriminatiebeleid (Janssens, Kesteloot en Verlot, 2000) toont aan dat er nog onvoldoende inzicht beschikbaar is in de wijze waarop bepaalde concentratiescholen een dynamiek op gang brengen en zo slagen in een herprofilering. Het hier gevraagde onderzoek moet de succesfactoren aan het licht brengen die mogelijk maken dat een concentratieschool zich herprofileert tot een multiculturele school. Deze vraag richt zich zowel tot de ‘witte’ als tot de ‘zwarte’ concentratiescholen. Het onderzoek moet daarbij voldoende aandacht hebben voor de fundamentele verschillen die de processen in beide soorten scholen kenmerken.

Via een doorgedreven analyse van een aantal goede praktijkvoorbeelden moeten mechanismen opgespoord worden die dergelijk succes kunnen verklaren. Dat moet leiden tot het aanreiken van praktijkrelevante modellen waarmee concentratiescholen zelf een schooldynamiek op gang kunnen brengen die tot desegregatie leidt. De gevraagde analyse situeert zich om te beginnen op het niveau van het leerproces in de klaspraktijk: hoe wordt ‘intercultureel leren’ (het leren van sociale en culturele diversiteit) gerealiseerd? Vervolgens moet aandacht besteed

worden aan de subjectieve en expliciete theorieën van leerkrachten en directies inzake intercultureel onderwijs. Uiteraard is er ook aandacht nodig voor de wijze waarop de school omgaat met het bredere sociale weefsel waarin ze zich bevindt: ouders, lokale buurt, sociaal-culturele omgeving, allochtone gemeenschap.

Er wordt een kortlopend onderzoek verwacht met een looptijd van maximum 12 maanden.

6. Informatie- en communicatietechnologie (ICT) integreren

6.1. Kritische succesfactoren voor een succesvolle integratie van ICT in het onderwijs

Een succesvolle integratie van de jongeren in de kennismaatschappij veronderstelt dat ICT in het onderwijs wordt ingevoerd. Leerlingen moeten met ICT leren omgaan binnen de context van de bestaande vakken en leergebieden. Naast het verstrekken van de noodzakelijke basisvorming zal het onderwijs mogelijkheden tot zelfgestuurd leren via ICT moeten creëren en ondersteunen. Het gebruik van de nieuwe technologie moet worden gestimuleerd in alle leersituaties waarin deze een meerwaarde ten opzichte van de traditionele leermiddelen oplevert. Tegelijk moeten de leerlingen leren leren en voldoende kritische en discriminerende vaardigheden ontwikkelen om met de toevloed aan beschikbare informatie om te gaan. Een degelijke basisvorming blijft de onmisbare schakel om die informatie in valide en relevante kennis om te zetten.

Het realiseren van die doelstelling veronderstelt een aantal kritische succesfactoren zoals infrastructuur, leerkrachtenopleiding en ondersteuning. Het onderzoek dat we vragen moet – op basis van onderwijskundige argumenten- scenario's aanreiken om deze kritische succesfactoren te concretiseren. In eerste instantie vragen we een aantal scenario's van PC/leerling ratio uit te werken voor de verschillende onderwijsniveaus en –sectoren. Het onderzoek moet vertrekken vanuit de onderwijskundige literatuur, maar moet ook rekening houden met de trends in de ontwikkeling van ICT-infrastructuur en de mogelijke maatschappelijke gevolgen daarvan. Vervolgens moet de rol van de leerkracht onder de loupe worden genomen. Met het oog op de bijsturing van de basiscompetenties en het profiel van de leerkracht in functie van de behoeften van de kennismaatschappij en levenslang leren, is het noodzakelijk een goed beeld te krijgen van de vaardigheden die nodig zijn om te werken in een onderwijscontext, gebaseerd op het gebruik van nieuwe media. De consequenties daarvan voor de lerarenopleidingen moeten eveneens worden nagegaan, alsook de wijze waarop de initiële lerarenopleiding en de nascholing best op elkaar kunnen aansluiten. Tenslotte wordt ook nagegaan wat er nodig is om een succesvolle implementatie van ICT op schoolniveau te realiseren. Meer bepaald moet worden onderzocht welke onderwijskundige, organisatorische en technische competenties daarvoor vereist zijn en op welke wijze deze kunnen verzekerd worden.

7. Zorgen dat leerlingen graag naar school gaan

7.1. Principes van herstelrecht toegepast op de aanpak van anti-sociaal gedrag op school

Terwijl in het beschermingsmodel en het strafrechtmodel respectievelijk de heropvoeding of behandeling van de dader en het bestraffen van de daad met bewuste leedtoevoeging centraal

staan, vormt herstel van de aangerichte schade de kern van het herstelrechtmodel. De principes van het herstelrecht zijn constructiever dan de principes die het strafrecht inspireren. De misdaad wordt niet beschouwd als een signaal van bepaalde problemen of als een overtreding van orderegels, maar als een daad die schade heeft berokkend aan slachtoffer en gemeenschap. Tuchtmaatregelen en -procedures die voor antisociaal gedrag op school worden toegepast, lijken sterk op de aanpak van het traditionele jeugdrecht. De tuchtprocedures in het onderwijs betrekken het slachtoffer niet of nauwelijks in het afhandelingsproces. Het slachtoffer krijgt derhalve niet de kans de jongere duidelijk te maken welke gevolgen hij/zij ondervindt van diens antisociaal gedrag. Tuchtmaatregelen bieden de jongeren weinig mogelijkheden om ten volle verantwoordelijkheid voor hun daden op te nemen, zich bij het slachtoffer te excuseren en de schade te herstellen.

Het onderzoek dat we hier vragen, moet peilen naar de wijze waarop scholen anti-sociaal gedrag aanpakken. Worden er alternatieven voor straffen uitgewerkt? Zijn er ervaringen met sancties die het herstellen van de schade vooropstellen? Wat zijn de effecten daarvan? Een vergelijkende case-study met het oog op het inventariseren van goede praktijkvoorbeelden lijkt hier de aangewezen benadering. De onderzoekstermijn bedraagt 1 jaar.

8. Emancipatie via het kunstonderwijs stimuleren

8.1. Onderzoek naar de studieloopbaan van leerlingen in kunstgerichte opleidingen van het SO

Bij het uitwerken van een opleidingenstructuur voor het secundair onderwijs zijn onder meer ook gegevens omtrent de studie- en beroepsloopbaan van leerlingen van belang. Om binnen de uit te werken opleidingenstructuur, een decretale opdracht voor de Dienst voor Onderwijsontwikkeling, een heroriëntering van het huidige kunstsecundair onderwijs grondig te kunnen aanpakken, zijn gedetailleerde gegevens omtrent de studieloopbaan zowel op het niveau secundair onderwijs als op het niveau hoger onderwijs en/of de verdere instap in het beroepsleven noodzakelijk. Wat betreft het secundair onderwijs betreft het niet enkel de opleidingen in de huidige onderwijsvorm KSO maar ook de opleidingen in TSO en BSO die een kunstkarakter hebben, zoals bv. Decoratieve technieken, Grafische wetenschappen, Multimediatechnieken, Goud en Juwelen, enz.; m.a.w. alle studierichtingen die in het secundair onderwijs verspreid zijn over verschillende onderwijsvormen maar in het hoger onderwijs ondergebracht zijn in de verschillende studiegebieden van het hoger kunstonderwijs of aansluiting geven op een beroepsmogelijkheid in de sectoren Architectuur en productontwikkeling,, Toegepaste-, Audiovisuele -, Podium- en Beeldende kunsten, Muziek. Een duidelijk zicht op doorstroom- en aansluitingsmogelijkheden (zowel naar hoger onderwijs als naar arbeidscircuit) zal verhelderend zijn om een transparante structuur met, per opleiding, duidelijke strategische doelen te kunnen uitwerken.

Samenvattend betreft het een antwoord op de volgende vragen:

- Hoeveel leerlingen, die in het secundair onderwijs een opleiding met kunstkarakter volgen, stromen door naar het hoger kunstonderwijs en wat zijn, zowel binnen het secundair als binnen het hoger onderwijs, hun slaagkansen? Stromen de leerlingen vanuit het secundair onderwijs door naar een hogere kunstopleiding binnen hetzelfde domein (podiumkunsten, architectuur, muziek, dans, e.d.)?
- In welke mate vinden degenen die een hogere kunstopleiding afmaken een job die aansluit bij hunopleiding?
- Welke selectiecriteria hanteren de kunsthogescholen ?

- Hoeveel leerlingen die een opleiding met kunstkarakter volgen stromen na het secundair onderwijs onmiddellijk door naar de arbeidsmarkt? Vinden zij een job die aansluit bij hun opleiding? Is de kans op een job al dan niet groter na het volgen van een specialisatiejaar?
- Wat is de meerwaarde van een studie binnen het DKO voor leerlingen die reeds een kunstgerichte opleiding volgen?

9. Het tertiair onderwijs versterken in zijn uitvoering van zijn maatschappelijke opdracht

9.1. Studiekeuzebekwaamheid in het secundair onderwijs en de doorstroming naar en in het hoger onderwijs (eerste fase)

Het departement Onderwijs heeft -in partnerschap met de VLOR- een project opgestart om de overgang secundair onderwijs – hoger onderwijs te optimaliseren. De bedoeling van het project is het verbeteren van de studiekeuzebekwaamheid van de leerlingen om op die wijze (a) hun slaagkansen in het hoger onderwijs te verhogen; (b) de doorstroming naar het hoger onderwijs van alle leerlingen met de gepaste vaardigheden aan te moedigen. Vanaf het schooljaar 2001-2002 zullen daarvoor een set van instrumenten en methodieken in de tweede en derde graad van een veertigtal pilootscholen in het secundair onderwijs worden uitgetest en geëvalueerd. Deze evaluatie dient te worden ondersteund door wetenschappelijk onderzoek.

Het gevraagde onderzoek dient het effect van het gebruikte instrumentarium op de studiekeuzebekwaamheid van de leerlingen na te gaan. Daarvoor zal er een nulmeting van de studiekeuzebekwaamheid worden uitgevoerd in de pilootscholen en vergelijkbare controlescholen en zal worden nagegaan welke veranderingen daarin gedurende de loop van het project optreden. Meer bepaald moet de impact op de uiteindelijke studiekeuze duidelijk in kaart worden gebracht. Dit zal in eerste instantie moeten gebeuren bij de overgang van de tweede naar de derde graad secundair onderwijs. Daarbij zal de mate worden nagegaan waarin de studiekeuze in functie staat van een vooropgestelde keuze in het hoger onderwijs en de mate waarin deze de doorstroming naar het hoger onderwijs bevordert. Het is de bedoeling op termijn ook de slaagkansen van de bij het onderzoek betrokken leerlingen in het hoger onderwijs na te gaan, alsook de invloed die de studiekeuzebekwaamheid daarop uitoefent.

Om de veranderingen opgetreden in de studiekeuzebekwaamheid te kunnen inschatten, dient het onderzoek de veranderingen die optreden in het proces van studiekeuzebegeleiding (methodieken, instrumenten en betrokken actoren) nauwlettend in kaart te brengen. Welk is het aandeel en de verantwoordelijkheid van directie, klasseraad, CLB, leerkrachten en eventueel derden? Het is daarbij ook belangrijk te peilen naar de houding ten opzichte en de perceptie van de studiekeuzebegeleiding van alle betrokken actoren.

Het onderzoek gaat van start in het schooljaar 2001-2002 met de opvolging van de cohorte leerlingen in het tweede jaar van de tweede graad en het tweede jaar van de derde graad secundair onderwijs en heeft een looptijd van twee jaar (eerste fase). Een vervolgonderzoek zal worden opgestart in het schooljaar 2002-2003 en zal dan de cohorte in het eerste jaar van de tweede graad secundair onderwijs mee opnemen (tweede fase). Door het betrekken van de verschillende cohortes wordt zowel een longitudinale als transversale vergelijking mogelijk.

10. Leren uitbouwen tot een proces dat de hele levensloop omspannt : “levenslang en levensbreed leren”

10.1. Construerend onderzoek: opsporen van krachtige leeromgevingen en analyse van hun functioneren

Levenslang leren is niet enkel een aangelegenheid van het formele aanbod van erkende en gecertificeerde onderwijs- en opleidingsprogramma's. Leren vindt ook plaats in verscheidene non-formele en informele contexten – zoals bedrijven en sociaal-culturele organisaties - die als rijke en krachtige leeromgevingen kunnen functioneren. In het perspectief van levenslang leren kan worden verwacht dat de scheiding tussen het formele en het non- of informele leren geleidelijk zal vervagen.

Om het leereffect van het formele volwassenenonderwijs te versterken, wordt een onderzoek gevraagd naar goede voorbeelden van krachtige leeromgevingen buiten het reguliere onderwijssysteem.

Een dergelijk onderzoek omvat twee luiken. Vooreerst dienen bestaande krachtige leeromgevingen te worden opgespoord en geanalyseerd. Mogelijke bron van inspiratie is de werkplek, die stimulansen biedt tot leren en waar mensen op een positieve manier voortdurend worden uitgedaagd. Een aantal ondernemingen en non-profitorganisaties ontropen zich reeds tot lerende organisaties die performant kunnen inspelen op de uitdagingen van de kennismaatschappij. Hoe functioneren deze krachtige leeromgevingen? In welke mate en op welke wijze zijn ze transfereerbaar naar een toekomstgericht onderwijs voor volwassenen? In welke mate stemt de leeromgeving stemt overeen met hedendaagse leerwensen? Op welke manier worden de participanten aan bestaande krachtige leeromgevingen gemotiveerd en uitgedaagd om een leven lang te leren? Welke vaardigheden voor levenslang leren worden ontwikkeld en op welke wijze? Vanuit welke visie werkt men aan leerbereidheid, leerplezier en welke methodieken worden hiertoe aangewend? Hoe wordt ICT in het leerproces geïntegreerd? Op welke manier worden de lerenden betrokken bij hun leerproces en bij de uittekening van hun leertraject? Waaruit bestaat een optimale en aangepaste leeraccomodatie- en infrastructuur? In welke mate speelt de contextuele inbedding van niet-institutionele setting een rol in het ontstaan van educatieve aspiraties?

Een tweede luik betreft de deskundigheidsontwikkeling van de opleiders. Bij de analyse van de krachtige leerervaringen zal worden nagegaan welke vaardigheden de opleid(st)ers bezitten, hoe deze zich in hun functiebeschrijving vertalen en welke opleiding en vorming ze hebben doorlopen. Welk profiel hebben de opleid(st)ers? Is dit vergelijkbaar met dat van leerkrachten in het volwassenenonderwijs? Is dit profiel verenigbaar met het huidige statuut? Hoe kunnen de huidige leerkrachten uit het volwassenenonderwijs worden omgeschoold tot procesbegeleiders ?

11. Het onderwijs internationaliseren

11.1. Impact van het Socrates-programma, meer bepaald van het Comenius-luik

Tegen 2003 moeten we bij de Europese commissie een nationale studie van het Socrates-programma indienen. We opteren hier om via wetenschappelijk onderzoek een beter zicht te krijgen op de effecten van de acties in kader van Comenius actie 1 op het niveau van de

onderwijsinstellingen (mesoniveau) en op het niveau van de individuele leerlingen en leerkrachten. Meer bepaald willen we te weten komen hoe de deelnemende scholen (directies), leerkrachten en leerlingen dat programma en zijn doelstellingen percipiëren? Hoe zij hun deelname aan de concrete acties evalueren in functie van de vooropgestelde doelstellingen? Welke knelpunten zij daarbij hebben ervaren? Welke concrete veranderingen er opgetreden zijn in het gedrag van de leerlingen en de leerkrachten naar aanleiding de deelname? Welke veranderingen de deelname heeft teweeggebracht op het niveau van de school (schoolcultuur, -personeelsbeleid, projectwerking, nascholing,...). Er dient eveneens een afweging te gebeuren van de effecten tav de administratieve kosten.

Het onderzoek moet zich toespitsen op het leerplichtonderwijs, maar dient de onderzoeksvragen nader uit te spitten voor het TSO en BSO.

OBPWO 2002 - Prioritaire thema's

Referentiekader: Beleidsnota van de Vlaamse minister van Onderwijs en vorming.
Operationele doelstellingen en projecten

1. Waardering van TSO-BSO

1.1 2de fase van de wetenschappelijke opvolging project modularisering

Vanaf 1 september 1999 werd in een dertigtal pilotscholen op experimentele basis gestart met de modularisering van het eerste jaar van de tweede graad van het beroepssecundair onderwijs in de studiegebieden bouw, auto, handel, hout, mechanica-elektriciteit en personenzorg. Vanaf 1 september 2001 werd eveneens gestart met de implementatie van een modulaire opleidingsstructuur in een aantal andere studiegebieden. Het experiment betreft het BSO, DBSO en BuSO.

De doelstellingen van het experiment zijn onder meer het nastreven van een maximum aan gekwalificeerde uitstroom; het stimuleren van tussentijdse succesbelevingen en van levenslang leren.

Om deze doelstellingen te realiseren is het belangrijk dat het experiment doorloopt tot en met het schooljaar 2006-2007. De duur van het experiment maakt het dan mogelijk om twee leerlingencohortes een volledige opleiding te laten doorlopen en de andere leerlingencohortes op zijn minst een volledige graad binnen het modulair onderwijs te laten beëindigen.

Via wetenschappelijk onderzoek wil de overheid de experimentele invoering van modulair onderwijs in Vlaanderen opvolgen. Ze wil dit doen via wetenschappelijk onderzoek naar zowel de implementatie van het project in de scholen als de realisatie van de vooropgestelde effecten. De doelstellingen van het project moeten zodanig geoperationaliseerd worden dat het mogelijk wordt na te gaan in welke mate er vorderingen geboekt worden bij de realisatie van deze doelstellingen. Daarvoor moeten ook de schoolloopbanen van de leerlingen gedurende dit experiment worden opgevolgd.

In september 2000, op het ogenblik dat de eerste leerlingencohorte in het experiment is gestapt, is hiervoor een onderzoek gestart (met inbegrip van een nulmeting). In deze eerste fase konden reeds 2 cohortes bevestigd worden: leerlingen die startten in 2000-2001 en de leerlingen die startten in 2001-2002.

Voor de 2de fase van dit onderzoek wordt gevraagd een project te formuleren waarin de cohorte leerlingen van de deelnemende scholen en van de controlegroep van niet-deelnemende scholen gevolgd worden vanaf schooljaar 2002-2003.

In deze 2de fase vraagt de overheid de onderzoekers ook naar een expliciete analyse en evaluatie van de pedagogische en organisatorische uitbouw van het modulariseringsproject op schoolniveau (o.a. personeelsbeleid). Met het oog op een mogelijke aanpassing van de regelgeving, hebben we inzicht nodig in de wijze waarop scholen organisatorisch omgaan met deze onderwijsvernieuwing.

2. Kwaliteitszorg en -bewaking optimaliseren

2.1 Ontwikkelen van een peilingstoets voor Taal (luisteren of taalbeschouwing) in het lager onderwijs

Aangezien de eindtermen lager onderwijs vanaf 1 september 1998 werden ingevoerd, is onderzoek naar de realisatie ervan noodzakelijk. Om de haalbaarheid van de eindtermen te kunnen inschatten moet immers voldoende empirisch materiaal worden verzameld.

Het onderzoek bestaat uit het ontwikkelen van een peilingsinstrument voor de eindtermen Nederlands in het basisonderwijs. Vermits er reeds een instrument werd ontwikkeld voor het domein begrijpend lezen en er gestart wordt met het uitwerken van een instrument voor het domein schrijven, wordt deze oproep toegespitst op de domeinen luisteren of taalbeschouwing, gebruikmakend van de reeds ontwikkelde methodologie van de item-responstheorie (cf. toetsingsmethode voor eindtermen begrijpend lezen, FKFO 93.05). Wat hier concreet wordt gevraagd, is het ontwikkelen van toetsen en schalen op basis van de eindtermen Nederlands, domeinen luisteren of taalbeschouwing lager onderwijs, alsook de organisatie van een eerste afname, analyse en rapportering. Het ontwikkelen van het peilingsinstrument, de afname van de toetsen, de analyse en de rapportering dienen afzonderlijk te gebeuren. Op deze wijze kan het ontwikkelen van het peilingsinstrument ook gezien worden als een nulmeting voor de realisatie van de eindtermen aangaande luisteren of taalbeschouwing in het basisonderwijs.

Inspiratie kan gezocht worden in verscheidene West-Europese landen waar equivalenten bestaan van de Vlaamse eindtermen alsook methoden om die equivalenten te evalueren.

3. Het onderwijs afstemmen op de verschillen tussen leerlingen

3.1 Gelijkekansenbeleid van scholen

Het nieuwe decreet gelijke kansen in het onderwijs geeft scholen de mogelijkheid om op een schoolspecifieke manier een eigen beleid voor kansarme leerlingen uit te zetten en te implementeren. Van scholen wordt verwacht dat ze voor zichzelf uitmaken welke doelen ze willen nastreven, dat ze schoolspecifieke acties opzetten en zichzelf daarin evalueren en eventueel bijsturen. De nadruk ligt op het doelgericht handelen van scholen.

De vraag is in welke mate scholen er in slagen met deze beleidsruimte constructief om te gaan. Zijn de randvoorwaarden voldoende vervuld? En indien niet, welke maatregelen moet de overheid in de toekomst zeker extra voorzien?

Ten aanzien van het proces dat scholen moeten doorlopen, stellen zich volgende vragen:

1. Wat is de kwaliteit van de analyse van de beginsituatie die scholen moeten maken in het eerste trimester van het eerste jaar?
2. Welke thema's worden gekozen? Kunnen scholen die keuze voldoende verantwoorden? Wat is de kwaliteit van de geplande aanpak?
3. Wat is de kwaliteit van het zelfevaluatieproces dat scholen in de loop van het tweede jaar moeten opstarten?

Ten aanzien van de ondersteuning bij elk van deze fasen, wil de overheid een antwoord op volgende vragen:

1. Wat is het aandeel van de ondersteuning vanwege de pedagogische begeleiding?
2. Wat is het aandeel van de ondersteuning vanwege de steunpunten (ICO, NT2, Project wetenschappelijke ondersteuning zorgverbreding)?
3. Is er een voldoende aanbod inzake nascholing en leer- of hulpmiddelen?

Een onderzoek bij een aselechte steekproef van scholen in het basis- en secundair onderwijs, is nodig om de behoeften van de scholen te detecteren en na te gaan waar de leemten zich situeren. Vooral de scholen met een beperkte ervaring inzake het werken met kansarme leerlingen moeten voorwerp uitmaken van het onderzoek. Gezien de onderzoeksvragen 1 en

3 is het wenselijk dat het onderzoek kan opstarten samen met het proces in de scholen (september 2002).

3.2. Ontwikkeling van toetsen voor het meten van leerwinst in de 1ste graad van het secundair onderwijs vanuit het perspectief van het beleid inzake gelijke onderwijskansen

Naast inzicht in de processen die scholen doorlopen bij de implementatie van het gelijkekansbeleid, heeft de overheid nood aan betrouwbare gegevens die de effecten van dit beleid op het niveau van de schoolloopbaan van de leerlingen in kaart brengen.

Om leerwinst van leerlingen te meten beschikken we op dit ogenblik niet over voldoende betrouwbare en valide instrumenten die inzetbaar zijn in de eerste graad van het secundair onderwijs. Daarom vraagt de overheid onderzoek om gestandaardiseerde toetsen en schalen te ontwikkelen voor het meten van leerwinst in de domeinen Nederlands en wiskunde in de eerste graad van het secundair onderwijs. Er dient een proefafname te gebeuren gevolgd door een calibratie-onderzoek. De resultaten dienen bij voorkeur geanalyseerd te worden met modellen uit de item-responstheorie.

Het onderzoek moet gebruiksklare toetsen afleveren voor een eerste afname bij het begin van het schooljaar 2003-2004 (de 'nulmeting') en een tweede afname bij dezelfde groep leerlingen aan het einde van het schooljaar 2004-2005.

Voor het ontwikkelen van de begintoetsen kan aansluiting gezocht worden met het bestaande item-materiaal wiskunde en taal dat reeds ontwikkeld werd in het kader van peilingstoetsen voor het einde van het basisonderwijs in het kader van twee vroegere OBPWO-projecten. Voor de eindtoetsen dienen uiteraard nieuwe items aangemaakt te worden die aansluiten bij de eindtermen van de eerste graad secundair onderwijs.

3.3. Evaluatie van de samenwerking tussen scholen en Centra voor leerlingenbegeleiding vanuit het perspectief van kansarmoede en leerproblemen

Volgens het decreet op de CLB van 1998 moeten de modaliteiten van de samenwerking tussen scholen en centra worden vastgelegd in een beleidscontract. Ook de rol van de leerling en ouders wordt decretaal vastgelegd: begeleiding wordt pas opgestart nadat ouders of leerlingen daar zelf om vragen, of - zo de vraag vanuit de school komt - ouders of leerlingen daar zelf uitdrukkelijk in toestemmen. Het decreet stelt tevens dat de centra bijzondere aandacht moeten hebben voor leerlingen die door hun sociale achtergrond en leefsituatie bedreigd worden in hun ontwikkeling en in hun leerproces.

De regelgeving rond zorgverbreding en onderwijsvoorrangsbeleid bepaalt dat de scholen hun werking terzake rond een aantal prioritaire terreinen moeten uitbouwen. De wijze waarop ze dat doen, beschrijven ze in hun aanwendingsplan. Preventie en remediëring, leerlingenbegeleiding en het betrekken van ouders zijn prioritaire werkvelden waarop samenwerking met de CLB vanuit hun tweedelijnsfunctie quasi vanzelfsprekend lijkt.

Uit recent OBPWO-onderzoek naar de doorverwijzingspraktijk van PMS-centra kwamen echter een aantal knelpunten naar voren in de samenwerkingsrelatie tussen scholen, centra en ouders. Zo blijken de centra bij verwijzingen naar het buitengewoon onderwijs in veel gevallen onvoldoende zicht te hebben op de maatregelen die de school al dan niet reeds getroffen heeft om het kind binnen het gewoon onderwijs een gepast onderwijsaanbod aan te bieden. PMS/CLB-consulenten blijken in het doorverwijzingsproces eerder een passieve en uitvoerende rol te spelen, als legitimerende instantie voor een beslissing van de school. De scholen zelf betrekken het begeleidende centrum vaak te laat, wanneer de problemen al geëscaleerd zijn. Uit het onderzoek blijkt ook dat de rol van de ouders niet altijd ernstig wordt genomen. Het kind en zijn gezin spelen in het gehele verwijzingsproces een minimale

rol. De inbreng en betrokkenheid van kansarme en allochtone gezinnen blijkt nog geringer te zijn dan bij de autochtone ouders.

De overheid vraagt nu een evaluatie-onderzoek om na te gaan hoe de samenwerking tussen centra, scholen en ouders sinds de invoering van de vernieuwde CLB-werking geëvolueerd is en waar nog knelpunten te vinden zijn. Het onderzoek moet nagaan in welke mate de scholen de CLB betrekken bij het uitwerken van zorgverbredende activiteiten en onderwijs aan allochtone kinderen. Anderzijds moet ook de mate waarin en waarop de CLB reageren op vragen van scholen, ouders en leerlingen worden nagegaan. Om de relatie tussen scholen en CLB te doorgronden en zicht te krijgen op hun wederzijdse perceptie, is het aangewezen dezelfde topics bij beide soorten instellingen te bevragen. Dit onderzoek moet ook uitdrukkelijk de rol en de perceptie van ouders en leerlingen in kaart brengen: in welke mate en hoe ouders en leerlingen als belangrijkste 'klant' participeren in het begeleidingsproces.

3.4. Sociale aspecten van computergebruik en nieuwe onderwijsmethodieken op school

Uit onderzoek weten we al langer dat de leeromgeving zoals ze in klas en school wordt aangeboden, versterkt, c.q. verzwakt wordt door een aantal factoren verbonden met de sociaal-economische en culturele achtergrond van de leerling. Zeker voor werkvormen die in hogere mate beroep doen op zelfsturing zoals ICT of zelfstandig leren, kunnen sociale achtergrondfactoren bijdragen tot grotere verschillen tussen leerlingen. Op die manier kan de onderwijsomgeving bestaande sociale ongelijkheden reproduceren.

Recent onderzoek over computerbezit en -gebruik bij jongeren bevestigt dat jongeren van lager opgeleide ouders gemiddeld minder vaak een computer bezitten en minder ervaring hebben met ICT dan jongeren van ouders met hogere opleidingen (zie OECD, Education Policy Analysis 2001). Leerlingen die geen toegang hebben tot ICT en daardoor geen ICT-vaardigheden verwerven, lopen het risico minder vlot deel te nemen aan de maatschappij die in toenemende mate georganiseerd wordt als een kennismaatschappij. Deze 'digitale kloof' is een belangrijke zorg van de overheid.

Vanuit de strategische doelstelling de dualisering te bestrijden, wil de onderwijsoverheid een verkennend onderzoek ter voorbereiding van overheidsstrategieën om de negatieve impact van sociaal-economische en culturele verschillen tussen leerlingen inzake het gebruik van computers op school af te vlakken.

Daarvoor vraagt de overheid:

- een internationale vergelijking van bestaande onderzoeksgegevens inzake ongelijkheid inzake ICT-gebruik m.b.t. onderwijs (zowel op het niveau van klas en school als in het thuismilieu) en de mogelijke effecten ervan (op prestaties, schoolloopbaan, aansluiting arbeidsmarkt ...)
- een internationale vergelijking van overheidsmaatregelen voor de reductie van ongelijkheden inzake ICT in het onderwijs en de effecten ervan
- een verkenning en/of ontwikkeling van beleidsscenario's op financieel, cultureel, sociaal of onderwijskundig vlak (draagbare pc's, open school, de verlengde schooldag ...) om deze ongelijkheid op het vlak van ondersteuning te verminderen

(Zie ook: OECD, Schooling for tomorrow. Learning to bridge the digital divide. 2000)

4. Het tertiair onderwijs versterken in zijn uitvoering van zijn maatschappelijke opdracht

4.1 Studiekeuzebekwaamheid in het secundair onderwijs en de doorstroming naar en in het hoger onderwijs

Het departement Onderwijs heeft -in partnerschap met de VLOR- een project opgestart om de overgang secundair onderwijs – hoger onderwijs te optimaliseren. De bedoeling van het project is het verbeteren van de studiekeuzebekwaamheid van de leerlingen om op die wijze (a) hun slaagkansen in het hoger onderwijs te verhogen; (b) de doorstroming naar het hoger onderwijs van alle leerlingen met de gepaste vaardigheden aan te moedigen. Vanaf het schooljaar 2002-2003 zullen daarvoor een set van instrumenten en methodieken in de tweede en derde graad van een veertigtal pilootscholen in het secundair onderwijs worden uitgetest en geëvalueerd. Deze evaluatie dient te worden ondersteund door wetenschappelijk onderzoek.

Het gevraagde onderzoek dient het effect van het gebruikte instrumentarium op de studiekeuzebekwaamheid van de leerlingen na te gaan. Daarvoor zal er een nulmeting van de studiekeuzebekwaamheid worden uitgevoerd in de pilootscholen en vergelijkbare controlescholen en zal worden nagegaan welke veranderingen daarin gedurende de loop van het project optreden. Dit zal in eerste instantie moeten gebeuren bij de overgang van de tweede naar de derde graad secundair onderwijs. Daarbij zal de mate worden nagegaan waarin de studiekeuze al dan niet in functie staat van een vooropgestelde keuze in het hoger onderwijs.

Om de veranderingen opgetreden in de studiekeuzebekwaamheid te kunnen inschatten, dient het onderzoek de veranderingen die optreden in het proces van studiekeuzebegeleiding (methodieken, instrumenten en betrokken actoren) nauwlettend in kaart te brengen. Welk is het aandeel en de verantwoordelijkheid van directie, klasseraad, CLB, leerkrachten en eventueel derden? Het is daarbij ook belangrijk te peilen naar de houding ten opzichte en de perceptie van de studiekeuzebegeleiding van alle betrokken actoren.

Het onderzoek gaat van start in het schooljaar 2002-2003 met de opvolging van de cohorte leerlingen in het eerste jaar van de tweede graad en het eerste jaar van de derde graad secundair onderwijs.

4.2 Effecten van internationalisering en commercialisering van het hoger onderwijs

De Bolognaverklaring beoogt onder meer de internationalisering van het hoger onderwijs te versterken. De Bolognaverklaring stimuleert de samenwerking op het vlak van het hoger onderwijs in een internationale context. Tegelijk creëren de informatie- en communicatietechnologieën de mogelijkheid om via afstandsonderwijs een diploma van buitenlandse instellingen te verwerven. Ook privé-investeerders zien in het onderwijs steeds meer een aantrekkelijke markt. Onderwijsinstellingen komen hierdoor in een concurrentiepositie ten aanzien van andere instellingen en ten aanzien van de privé-sector.

Momenteel is er nog onvoldoende inzicht in de elementen die een rol spelen in dit fenomeen van de toenemende commercialisering en de toenemende concurrentiepositie waarin onderwijsinstellingen geplaatst worden.

Het onderzoek dat hier gevraagd wordt is op de eerste plaats verkennend van aard. Het moet in kaart brengen met welke uitdagingen het hoger onderwijs in Vlaanderen geconfronteerd wordt als gevolg van de toenemende internationalisering en commercialisering. Voorafgaandelijk aan de vraag naar de effecten van internationalisering en commercialisering is er echter nood aan een duidelijkere 'identificatie' van deze uitdagingen.

Verschillende vragen houden de sector van het hoger onderwijs bezig:

- welke zijn precies de uitdagingen van internationalisering en commercialisering voor de betrokken instellingen

- wat zijn de implicaties van internationalisering en commercialisering van het hoger onderwijs voor het overheidsbeleid inzake onderwijs en voor de relatie van onderwijs met andere beleidsdomeinen (economie, welzijn, cultuur ...)?
- welke strategieën kunnen overheid, resp. instellingen ontwikkelen om te reageren op de verderschrijdende internationalisering van het hoger onderwijs?
- in welke mate dient er gedifferentieerd te worden in het spreken over 'commercialisering' van het hoger onderwijs naargelang het type instelling of het studiegebied?
- wat betekenen internationalisering en commercialisering voor de bestaande systemen van kwaliteitszorg in het hoger onderwijs?

De overheid vraagt heel uitdrukkelijk om voldoende aandacht te besteden aan een verkenning van mogelijke effecten van de 'General Agreement on Trade in Services' (GATS), waarvan de uitgangspunten reeds werden vastgelegd in het kader van de Wereldhandelsorganisatie.

In dit onderzoek dient ook gepeild naar mogelijke effecten van internationalisering en commercialisering voor de democratisering van het hoger onderwijs.

De thema's van de oproep OBPWO 2003

De 15 thema's zijn hierna geclusterd volgens het kader van de beleidsnota en beleidsbrief van de Vlaamse minister van onderwijs en vorming.

De overheid concentreert zich op haar kerntaken

1. Het beleidsvoerend vermogen van scholen in het basis- en secundair onderwijs

De wijze waarop scholen de hen toegekende autonomie (kunnen) opnemen, hangt af van hun beleidsvoerend vermogen. Dit vermogen situeert zich op verschillende vlakken, het bestuurlijk-organisatorische, het inhoudelijke, het arbeidsvoorwaardelijke en het financiële.

In de praktijk stellen we grote verschillen vast in het beleidsvoerend vermogen van de scholen en in de wijze waarop ze met de beleidsruimte die de overheid biedt, omgaan. Wanneer het beleidsvoerend vermogen groter is dan de formele beleidsruimte kan de school haar beleidsvoerende capaciteit niet optimaal benutten. Wanneer het beleidsvoerend vermogen lager is dan de formele beleidsruimte loopt de school het risico onvoldoende haar taken te kunnen realiseren (zie ook: 'Wat Scholen vermogen'. Advies Nederlandse onderwijsraad op www.onderwijsraad.nl). Het beleidsvoerend vermogen van scholen kan op verschillende manieren worden versterkt. Eén daarvan is netwerking. De term 'netwerking' verwijst naar het systematisch organiseren en gebruiken van interne en externe links (communicatie, interactie en coördinatie) tussen mensen, teams en organisaties om de resultaten/ prestaties te verbeteren (Zie Van Aalst, H. (2003) *Networking in society, organisations and education*. OECD, pp. 23-29).

Het onderzoek heeft tot doel de variatie in beleidsvoerend vermogen van de scholen in kaart te brengen en na te gaan in welke mate en op welke wijze scholen gebruik maken van de hen toegekende autonomie.

Vervolgens moet het onderzoek verkennen volgens welke modaliteiten Vlaamse scholen meer beleidsruimte kunnen krijgen (bvb. via variatie in autonomie, ondersteuning, netwerking). We wensen een meer diepgaande analyse van de wijze waarop netwerking een bijdrage kan leveren tot het versterken van het beleidsvoerend vermogen van scholen op verschillende vlakken. Europese voorbeelden van netwerking dienen in de analyse te worden betrokken. De werkbaarheid en haalbaarheid van eventuele modellen kunnen aanvullend getoetst worden bij experts en cruciale actoren van verschillende beleidsniveaus.

De voorbeelden moeten immers inspirerend kunnen werken voor scholen die via netwerking hun beleidsvoerend vermogen willen vergroten.

Waardering van het leerkrachtenberoep

2. Ontwikkeling van een monitoringinstrument voor het opvolgen van lerarentekorten

Via het arbeidsmarkt rapport krijgen we een zicht op de toekomstige ontwikkelingen op de arbeidsmarkt voor leerkrachten. Het rapport geeft een vrij goed beeld van de beschikbaarheid van het onderwijspersoneel op macroniveau. Het bevat evenwel geen informatie over de ontwikkelingen die zich op schoolniveau voordoen inzake leerkrachtentekorten en/of het verloop van leerkrachten. We vermoeden dat scholen sterk verschillen op het vlak van personeelsverloop en in hun beleid om leerkrachtentekorten op te vangen. Teneinde knel- en verbeterpunten op het spoor te komen wil de overheid weten wat de omvang en de aard is van de tekorten en het verloop van personeel in een school en

welke impact deze hebben op de inzet van leerkrachten over de onderwijsvormen, studierichtingen, graden en dergelijke.

Het onderzoek moet leiden tot de ontwikkeling van een gevalideerd instrument waarmee achteraf steekproefsgewijs de toestand in scholen gemeten kan worden.

Rond dit thema werd geen onderzoeksproject opgestart

3. Het welbevinden en functioneren van directies basisonderwijs

Gezien de cruciale impact van directies op het beleid van de scholen en op de culturele (en structurele) werkomstandigheden, is het belangrijk een beter zicht te krijgen op hun functioneren en hun welbevinden.

Het eerste luik van het gevraagde onderzoek dient in eerste instantie dan ook te leiden tot instrument dat het welbevinden van directies meet.. We denken daarbij aan een instrument analoog aan de reeds ontwikkelde instrumenten welbevinden leerlingen en leerkrachten.

Daarnaast willen we een zicht krijgen op de specificiteit van het profiel van directies van scholen met een beleid dat bijdraagt tot een verhoogd welbevinden van zowel de leidinggevende als de onderwijsgeevenden. Naast het in kaart brengen van het welbevinden van de directies, dient dus de interactie tussen het profiel van de directie en het lokale schoolbeleid (schoolcultuur) –in het bijzonder de teamwerking – en de impact daarvan op het welbevinden van directie en leerkrachten onderzocht te worden. Bij het in kaart brengen van het profiel van de directie moeten niet alleen kenmerken m.b.t. de leiderschapsstijl maar ook persoonsgebonden kenmerken zoals geslacht, opleiding, maatschappelijk-culturele achtergrond worden opgenomen.

Het onderzoek dient een antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen:

- Welke belevingsaspecten achten directies relevant m.b.t. hun welbevinden bij het uitvoeren van hun leidinggevende functie?
- Welke van deze belevingsfactoren relateren directies aan het beleid op meso- of macroniveau?
- Welke indicatoren geven de graad van welbevinden m.b.t. geselecteerde belevingsaspecten het best weer?
- Welke kenmerken van de leidinggevende, van de school en van het onderwijsbeleid verhogen de kans op een positieve/ negatieve beleving van hun werksituatie?
- Welke kenmerken van de leidinggevende verhogen de kans op positieve/ negatieve beleving van de werksituatie van de onderwijsgeevenden?

waardering TSO/BSO

4. Analyse aanwervingsbeleid leerkrachten technische en praktische vakken

De scholen van het secundair onderwijs hebben sinds een aantal schooljaren te kampen met een aanzienlijk tekort aan leerkrachten. Specifieke tekorten doen zich voor in de zogenaamde knelpuntvakken. Dit zijn niet alleen de hoofdvakken zoals Nederlands, wiskunde, Frans, ... maar ook praktijkvakken als mechanica, hout, bouw. Een vakgebonden benadering leert dat de tekorten in het secundair onderwijs het grootst zijn in de technische en praktische vakken (TV-PV). Eén op vier knelpuntvacatures heeft betrekking op een leraar TV-PV, wat erg veel is gelet op het aandeel van deze vakken in het totale pakket uren-leerkracht (cfr. arbeidsmarktrapport) .

Uit het arbeidsmarktrapport blijkt ook dat scholen dit tekort momenteel niet alleen opvangen door zittende leerkrachten meer te laten werken, maar vooral door leerkrachten aan te

trekken die niet beschikken over de vereiste of voldoende geachte diploma's. Zo blijkt dat scholen, als de nood aan vervangingen het hoogst is, genoodzaakt zijn om tot 15 % van de vervangingen in te vullen door leerkrachten die slechts in het bezit zijn van een "ander" bekwaamheidsbewijs. Voor de vervanging van leerkrachten technische en praktische vakken, wordt zelfs in meer dan 40 % van de gevallen een beroep gedaan op leerkrachten met dergelijke minimale kwalificaties.

Via wetenschappelijk onderzoek willen we nu een beter zicht krijgen op het personeelsbeleid/ aanwervingbeleid dat TSO-BSO scholen voeren.

- Voeren schoolleiders een specifiek aanwervingsbeleid bij hun keuze voor een leerkracht technische/ praktische vakken?
- Gaan schoolleiders zelf actief op zoek naar mensen uit het bedrijfsleven die willen lesgeven en op welke wijze doen zij dit? Richten zij zich hiervoor tot cursisten of afgestudeerden van de GPB-opleiding?
- Worden de huidige vacatures van leerkrachten technische en praktische vakken voornamelijk ingevuld door mensen die spontaan solliciteren? Wie zijn deze sollicitanten? Beschikken zij reeds (of bijna) over het getuigschrift "pedagogische bekwaamheid" of betreft dit hier sollicitanten die pas de lerarenopleiding zullen volgen als zij een job hebben binnen het onderwijs?

De groep leerkrachten technische/ praktische vakken die nog niet beschikt over het "getuigschrift pedagogische bekwaamheid" heeft uiteraard behoefte aan opleiding en/of begeleiding in de ontwikkeling van de leerkrachtencompetenties. Het tweede luik van het onderzoek dient daarom te verkennen waaraan volgens de leidinggevende van de TSO-BSO-scholen deze opleiding/ begeleiding dient te voldoen. Een uitgangspunt voor deze bespreking kan de huidige ontwerp- lijst zijn van basiscompetenties (lerarenopleiding, groep 3), die werd opgesteld door de dienst voor onderwijsontwikkeling.

Kwaliteitszorg en -bewaking optimaliseren

5. Eindtermen en ontwikkelingsdoelen in het basisonderwijs

De eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het basisonderwijs zijn officieel van toepassing vanaf 1 september 1998. Het veranderingsproces startte reeds midden de jaren '90 nadat de nieuwe leerplannen klaar waren en nieuwe leermiddelen op de markt verschenen. Op dit ogenblik staat de overheid voor de taak de eindtermen te evalueren. Daarvoor worden verschillende kanalen aangeboord. De verzamelde informatie zal worden samengevoegd ter ondersteuning van het debat over de eventuele herziening van de eindtermen of gedeelten ervan vanaf 2005. Om het debat verder te stofferen vragen we ook input via wetenschappelijk onderzoek.

Het eindtermenconcept werd ontwikkeld als een onderdeel van een globaal kwaliteitszorgsysteem. Eindtermen zijn binnen dit systeem bedoeld als een instrument van de overheid met een criteriumwaarde. Via onderzoek willen we nagaan of de ontwikkelingsdoelen en eindtermen voor het basisonderwijs ook voor de scholen een criteriumfunctie hebben. De volgende vragen willen we graag beantwoord zien:

- In hoeverre zijn de ET/OD een criterium voor het didactisch handelen van de leerkrachten, met andere woorden in hoeverre zijn ze richtinggevend voor de inhoud van hun onderwijsaanbod;
- de werk- en organisatievormen die zij gebruiken;
- de leermiddelen die zij gebruiken;
- de toetsen en evaluatievormen die zij gebruiken;
- het formuleren van adviezen en beslissingen over de studieloopbaan van de leerlingen?

- Zijn de leerkrachten tevreden over het kerncurriculum voor het basisonderwijs zoals vervat in de OD/ET, met andere woorden zijn ze tevreden over het volume van de OD/ET in relatie tot de beschikbare tijd; de inhouden;
- de moeilijkheidsgraad voor de beoogde leeftijdsgroep;
- de aansluiting bij de interesse en de leefwereld van de beoogde leeftijdsgroep?
- In hoeverre ervaart de leerkracht voldoende professionele ruimte om, rekening houdend met de OD/ET, mee vorm te geven aan zijn onderwijsaanbod?

Dit onderzoek vereist een survey bij een voldoende grote en representatieve steekproef van directeuren en leerkrachten uit het kleuteronderwijs, de onderbouw en de bovenbouw van het lager onderwijs. Bij de bevraging wordt de officiële map 'Ontwikkelingsdoelen en eindtermen. Informatie voor de onderwijspraktijk. Gewoon basisonderwijs' als basis gebruikt.

6. Maatschappelijk draagvlak van OD/ET basisonderwijs

Het eindtermenconcept verwijst naar een maatschappelijk gedragen en gelegitimeerde consensus over minimumdoelen voor een onderwijsniveau. In de ontwikkelfase van de OD/ET voor het basisonderwijs werd een brede bevraging georganiseerd via een maatschappelijk debat. In de loop van het besluitvormingsproces werden procedures gevolgd die het democratisch gehalte moesten garanderen. Met het oog op een evaluatie en eventuele herziening van de OD/ET voor het basisonderwijs is het wenselijk het middenveld opnieuw te betrekken in dit proces. Aan de vertegenwoordigers van maatschappelijke groeperingen wordt gevraagd naar hun perceptie van de actualiteitswaarde van de OD/ET basisonderwijs:

welke maatschappelijke nieuwe tendensen moeten in de toekomst verdisconteerd worden?

De bevraging moet daarbij ook voldoende aandacht ontwikkelen voor de maatschappelijke consensus inzake de leergebiedoverschrijdende eindtermen.

Dit onderzoek bij het middenveld kan gebeuren aan de hand van een survey gecombineerd met interviews.

De resultaten van het onderzoek moeten bruikbaar zijn in het debat over de mogelijke herziening van de eindtermen vanaf 2005.

7. Periodiek peilingonderzoek voor moderne vreemde talen (Frans of Engels) in de A-stroom van de eerste graad SO

In de eerste graad van het secundair onderwijs zijn sinds het schooljaar 1997-98 de eindtermen van toepassing. Met de groeiende publieke aandacht voor talenonderwijs (zie onder meer de resolutie van de Raad van de Europese Unie betreffende het bevorderen van talenversiteit en het leren van talen in het kader van de uitvoering van de doelstellingen van het Europees Jaar van de Talen 2001) is het belangrijk na te gaan in welke mate de vooropgestelde onderwijsdoelen voor moderne vreemde talen (Frans of Engels) in de A-stroom van de eerste graad SO worden gerealiseerd. De overheid wil een beeld krijgen van de actuele situatie en de kwaliteitsontwikkelingen in het Vlaams vreemde talen-onderwijs om dan in een later stadium eventueel de eindtermen gericht te kunnen bijsturen.

Het onderzoek bestaat uit het ontwikkelen van een peilinginstrument voor de eindtermen moderne vreemde talen in de A-stroom van de eerste graad. Concreet betekent dat het ontwikkelen van toetsen en schalen op basis van de eindtermen moderne vreemde talen (Frans of Engels), alsook de organisatie van een calibratie en cesuurbepaling met betrekking tot de realisatie van de eindtermen moderne vreemde talen in de eerste graad.

Teneinde de beleidsrelevantie te verhogen vraagt de overheid meteen ook een nulmeting te voorzien.

8. Periodiek peilingonderzoek informatieverwerving en –verwerking (IVV) in het lager onderwijs

Aangezien de eindtermen lager onderwijs vanaf 1 september 1998 werden ingevoerd, is onderzoek naar de realisatie ervan noodzakelijk. Op basis van voldoende empirisch materiaal zullen op termijn vragen over de haalbaarheid van de eindtermen moeten worden beantwoord over.

Naar analogie met het onderzoek voor de eerste graad (OBPWO 99.06) wordt gevraagd een betrouwbare en valide toets te ontwikkelen voor het nagaan van het verworven curriculum in het lager onderwijs m.b.t. een aantal algemene vaardigheden die gericht zijn op het gebruik van strategieën voor het verwerven en verwerken van informatie (bvb. zoeken, selecteren, ordenen van informatie...). Dit betekent dat wordt uitgegaan van de inventaris van eindtermen van de verschillende leergebieden die betrekking hebben op informatieverwervings- en verwerkingsvaardigheden en van de verschillende leergebiedoverschrijdende eindtermen die naar dergelijke vaardigheden verwijzen. Op basis van deze inventaris dient een peilingtoets geconstrueerd te worden waarmee kan worden nagegaan in welke mate deze verschillende eindtermen verworven zijn op het einde van het lager onderwijs. Met het oog op toekomstige ontwikkelingen inzake ICT-competenties, is het aangewezen om ICT als medium voor het verwerven en verwerken van informatie in het onderzoek te betrekken.

Concreet betekent dat het ontwikkelen van toetsen en schalen op basis van de eindtermen m.b.t. informatieverwerving en –verwerking in het lager onderwijs, alsook de organisatie van een calibratie en cesuurbepaling met betrekking tot realisatie van de eindtermen aangaande informatieverwerving en –verwerking in het lager onderwijs.

Teneinde de beleidsrelevantie te verhogen vraagt de overheid meteen ook een nulmeting te voorzien.

9. Een oriënterend onderzoek naar meetbare aspecten in verband met klanttevredenheid over de CLB-werking en –dienstverlening

Een CLB dient in het kader van zijn opdracht een kwaliteitsbeleid te ontwikkelen dat gericht is op:

- een verantwoorde dienstverlening van de cliënt, rekening houdende met de doeltreffendheid, de doelmatigheid, de continuïteit en de maatschappelijke aanvaardbaarheid van de dienstverlening.
- een respectvolle begeleiding van de cliënt met als elementen het persoonlijk onthaal, de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, de informatie en de inspraak van de cliënt en de behandeling van eventuele klachten.

Om deze kwaliteit te waarborgen voorzag de decreetgever een systeem van zowel interne als externe kwaliteitszorg en -controle. De interne kwaliteitszorg bestaat o.m. in het ontwikkelen van een kwaliteitshandboek, dat geoperationaliseerd wordt in een kwaliteitsplan, aan de hand waarvan een centrum aantoonbaar is dat het zijn processen beheerst en voortdurend verbetert. Het kwaliteitsplan omvat ondermeer de meetinstrumenten en procedures waarmee de tevredenheid van de cliënt zal worden getoetst, alsook de periodiciteit waarmee vorderingen in de tevredenheid worden getoetst. Momenteel zijn de CLB's bezig met het ontwikkelen van een kwaliteitshandboek.

Naast dit systeem van zelfevaluatie, regelde het CLB-decreet ook een systeem van externe kwaliteitszorg. Een visitatiecommissie werd belast met de controle op de uitvoering van het beleidsplan en de controle op het kwaliteitsbeleid. Zij dient o.m. de cliënttevredenheid vast te stellen, alsook te toetsen of haar bevindingen overeenstemmen met de conclusies van de interne evaluatie van het gevisiteerde centrum. Het meten van de cliënttevredenheid dient bij

de verschillende groepen te gebeuren, met name de school, het leerkrachtenteam, de ouders en de leerlingen. Gezien de omvang van deze cliëntengroepen, zal de meting van de cliënttevredenheid door de visitatiecommissie steekproefsgewijze gebeuren. Het hanteren van een methodologie die waarborgt dat de commissie komt tot valide evaluatieresultaten die veralgemeenbaar zijn voor het volledige CLB is hierbij noodzakelijk.

Het gevraagde onderzoek bestaat uit het ontwikkelen van een meetinstrument om deze cliënttevredenheid te meten.

Gelijke onderwijskansen

10. Modellen voor de begeleiding van de lokale overlegplatforms

Bij de engagementsverklaring rond gelijke onderwijskansen heeft de overheid zich ertoe verbonden de begeleidingsaanpak wetenschappelijk te ondersteunen (zie artikel 21). In dit kader vragen we nu een actieonderzoek naar de wijze waarop de lokale overlegplatforms begeleid en ondersteund worden.

De Vlaamse regering voorziet in de ondersteuning van de lokale overlegplatforms door een deskundige. Deze vervult zowel een organisatorische als een inhoudelijke rol, die is vastgelegd in de functiebeschrijving en die verbijzonderd kan worden in het huishoudelijk reglement van de lokale overlegplatforms. De deskundige moet onder meer de nodige expertise leveren inzake goede praktijkvoorbeelden binnen een gelijke-kansenbeleid en de interpretatie van statistische gegevens inzake leerlingenstromen.

De Vlaamse regering voorziet tevens in een extra begeleidingskader voor de centrale organisaties die in de lokale overlegplatforms vertegenwoordigd zijn. Dat kader heeft als taak de lokale vertegenwoordigers te ondersteunen bij de implementatie van het lokaal gelijke onderwijskansenbeleid.

Het actieonderzoek moet betrekking hebben op de begeleiding en de ondersteuning, zowel door de deskundigen als door de ondersteuners toegekend aan de centrale organisaties. Het actieonderzoek moet de concrete effecten van de begeleidingsaanpak op de werking van de lokale overlegplatforms in kaart brengen.

Via weloverwogen interventies in de praktijk van deze actoren, moeten onderzoekers modellen toetsen, bijsturen en evalueren. Bovenop een evaluerende dimensie, moet het onderzoek elementen aanreiken (bvb. modellen uittekenen) voor een verhoogde effectiviteit van de lokale overlegplatforms.

11. Evaluatieonderzoek Time-out als preventieve werkvorm voor school-drop-out?

In 2001 beslisten de ministers verantwoordelijk voor onderwijs en welzijn vier time-out projecten te subsidiëren. Deze vier projecten vertegenwoordigen verschillende schoolvervangende programma's en methodieken die erop gericht zijn leerplichtige jongeren met ernstige moeilijkheden op school, tijdelijk op te vangen en te begeleiden met het oog op een terugkeer in dezelfde school/studierichting. Nu deze projecten een aantal jaren hebben kunnen functioneren, dringt een evaluatie zich op. Naast deze projecten die op een overheidssubsidie konden steunen, bestaan er in de Vlaamse gemeenschap nog andere schoolvervangende programma's en time-out methodieken. Hoewel de focus van de gevraagde evaluatie op de vier gesubsidieerde projecten moet liggen, dienen ook andere programma's en methodieken betrokken te worden om de nodige vergelijkingen te kunnen trekken.

Meer bepaald willen we een antwoord krijgen op volgende vragen:

- Hoeveel leerlingen maken gebruik van schoolvervangende programma's in het algemeen en van de gesubsidieerde time-outprojecten in het bijzonder? Wat is het profiel van die leerlingen (op basis van sociografische, schoolloopbaan- en welzijnsgegevens)? Is er een relatie tussen bijvoorbeeld de werkvorm en de onderwijsvorm waarin leerlingen les volgen?
- Hoe groot is het aandeel leerlingen dat na de time out terugkeert naar het regulier onderwijs (school, klas, studierichting en dergelijke)?
- Wat is de kost per leerling, rekening houdend met de werkvorm en de resultaten?
- In welke mate vervullen de time-outprojecten en andere schoolvervangende programma's een preventieve werking voor de betrokken jongeren, voor de scholen, voor de hulpverlening? Hebben ze bijvoorbeeld een stimulerende invloed op veranderingsstrategieën van school met betrekking tot de preventie van schooluitval?
- Waar situeren de schoolvervangende programma's / time-out projecten zich op het continuüm in het concept van de integrale jeugdhulpverlening? Wat is momenteel de samenwerking met:
 - de verwijzers en de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand?
 - andere (hulpverlenende) instanties?
 - ouders, thuisomgeving, leefmilieu?

12. Kansen op slagen en mislukken van allochtone jongeren in het hoger onderwijs

Hoewel we niet over exact cijfermateriaal terzake beschikken, wordt algemeen aangenomen dat het aantal allochtone jongeren dat doorstroomt naar het hoger onderwijs beperkt blijft. Uit recent afgelopen onderzoek naar drop-out in het hoger onderwijs leiden we af dat de slaagkansen van allochtone jongeren die doorstromen naar het hoger onderwijs beduidend lager liggen.

Via nieuw onderzoek willen we om te beginnen een schatting krijgen van de omvang van de groep allochtonen die doorstroomt naar het hoger onderwijs en van hun uiteindelijke slaagkansen. Daarnaast verwachten we een analyse van het studiekeuzep proces van allochtone jongeren en van de factoren die dat proces beïnvloeden. Verder moet gezocht worden naar (f)actoren die de prestaties, c.q. uitval in het eerste jaar hoger onderwijs verklaren. Zowel de schoolloopbaan secundair onderwijs, als sociale, culturele, cognitieve en motivationele kenmerken moeten bij het onderzoek betrokken worden. Een eerste verkenning van bestaande databanken (waaronder OBPWO 98.11, DTO) zal aangevuld moeten worden met een bijkomende survey.

Vervolgens willen we een dieper inzicht krijgen in de factoren van 'succes' en 'mislukking' en de gevolgen daarvan op deelname aan het sociaal-economische en culturele leven. Wie zijn de allochtone jongeren die 'slagen', wie zijn diegenen die 'mislukken'? Het onderzoek moet nagaan of er op dat vlak relevante verschillen bestaan binnen de allochtone populatie enerzijds en tussen allochtonen en autochtonen anderzijds. Het onderzoek mag zich niet beperken tot de doelgroep met een andere nationaliteit, maar richt zich ook naar de Belgische studenten van vreemde herkomst.

Hertekenen van het onderwijslandschap

13. Flexibele groepeeringsvormen in het basisonderwijs

Sinds de invoering van het lestijdenpakket in 1986 kunnen basisscholen zelf bepalen hoe ze hun leerlingen groeperen. Ook in het decreet basisonderwijs (1997) wordt duidelijk gesteld dat de schoolbesturen vrij de organisatie van het lager en kleuteronderwijs en voornamelijk de indeling in leerlingengroepen kunnen bepalen. Er wordt wel aan de scholen gevraagd om een opvoedings- en leeromgeving te creëren die aangepast is aan de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen.

Ook in het kader van het beleid met betrekking tot gelijke kansen en het streven naar inclusie van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften onderstreept de overheid het belang van het aanbieden van onderwijs op maat.

Eén van de methoden om onderwijs-op-maat te bevorderen en mogelijk te maken is het flexibel groeperen van jongeren, zodat het onderwijs- en opvoedingsaanbod beter op hun specifieke noden en behoeften kan afgestemd worden en zodat beter rekening gehouden kan worden met hun specifieke mogelijkheden en beperkingen.

Er wordt een beschrijvend onderzoek gevraagd naar binnen- en buitenlandse systemen en ervaringen met systemen waarin basisscholen kiezen voor flexibele groeperingsvormen en daadwerkelijk het leerstofjaarklassen- en gradensysteem doorbreken. Onder welke voorwaarden leidt dit tot goede praktijkvoorbeelden? Wat zijn de mogelijkheden en grenzen voor de praktijk van scholen?

Een participatieve schoolcultuur stimuleren

14. Participatiebarometer: het ontwikkelen van een instrument om op systematische wijze participatie van verschillende onderwijsactoren te meten

Om de effecten van haar participatiebeleid op mesoniveau te kunnen opvolgen, wenst de overheid een zicht te krijgen op de effectieve participatie van de betrokken onderwijsactoren aan het beleid van de scholen en op de tendensen die zich daarin aftekenen.

Om de evolutie in de leerlingenparticipatie op te volgen, werd reeds een instrument ontwikkeld (De Groof, S. e.a. Ontwikkeling van een evaluatie-instrument en indicatieve meting van het steunpunt leerlingenparticipatie). Vroeger onderzoek leverde immers een aantal activiteiten op, die als indicatoren van een succesvolle leerlingenparticipatie in het ontwikkelde instrument werden gebruikt. Het opzetten van quasi-experimenteel onderzoek om de evolutie van deze indicatoren na te gaan, is omwille van praktische en budgettaire redenen uitgesloten. Omwille van diezelfde redenen moeten we ook afzien van een rechtstreekse meting ervan op het veld. De enige kosteffectieve methode bestaat erin deze indicatoren m.b.t. leerlingenparticipatie en de evolutie die erin optreedt, te laten inschatten door zowel directies, leerkrachten als leerlingen. Daarom peilt dit instrument m.b.t. leerlingenparticipatie naar:

- de mate waarin de leerlingen hun invloed kunnen inschatten
- het respect voor de eigenheid van de leerlingen
- de mate waarin leerlingen op hun competenties worden aangesproken.

De vraag die nu voorligt, betreft het ontwikkelen van gelijkaardige instrumenten om de participatie van leerkrachten en ouders aan het schoolbeleid te meten en deze met het reeds bestaande meetinstrument voor de leerlingenparticipatie te integreren tot een participatiebarometer. De instrumenten om leerkrachtenparticipatie te meten moeten worden afgenomen van leerkrachten en directie. De respondenten die moeten bevroegd worden om ouderparticipatie te meten zijn ouders en directie. Het onderzoek moet vertrekken van lopend of afgesloten onderzoek naar de factoren die een succesrijke leerkrachten- en ouderparticipatie in de hand werken. Desgevallend kan inspiratie worden geput uit buitenlandse voorbeelden.

Deze twee instrumenten dienen analoog aan het reeds bestaande instrument leerlingenparticipatie ontwikkeld te worden, zodat ze in het laatste luik van het onderzoek tot één geheel kunnen geïntegreerd worden.

Hoger Onderwijs

15. Het sociaal en fiscaal statuut van de student hoger onderwijs

Recente wijzigingen in de structuur van het hoger onderwijslandschap, toenemende flexibilisering van leertrajecten, levenslang leren, toenemende mobiliteit en toenemende zelfstandigheid van de student, hebben ongetwijfeld implicaties voor het sociaal en fiscaal statuut van de student.

De overheid wil via kortlopend wetenschappelijk onderzoek een aantal dimensies in kaart laten brengen:

- wat is de impact van de combinatie studeren en werken op de kinderbijslag en de ziekteverzekering?
- wat is de impact van deeltijds studeren op de kinderbijslag en de fiscaliteit
- op welke manier geldt ouderlijke plicht voor deeltijds studerende(n)?
- onder welke voorwaarden kan een student zich inschrijven als werkloze schoolverlater?

De overheid verwacht van het onderzoek een geactualiseerd inzicht in het sociaal statuut van de student.

Tegelijk vraagt de overheid in deze context een grondige exploratie uit te voeren van het concept van de basisbeurs (studieloon) voor iedere student die aan hoger onderwijs begint en die zou worden samengesteld via de rechtstreekse uitkering van de kinderbijslagen en de som van fiscale voordelen voor studenten hoger onderwijs (aangevuld met studietoelagen voor minvermogene studenten).

Het onderzoek moet de volgende vragen beantwoorden:

1. Wat is de omvang van de sommen inzake kinderbijslag en fiscale voordelen voor personen die tussen 18 en 25 fiscaal nog ten laste zijn in het gezin?
2. Wat is binnen deze groep het aandeel van studenten Hoger Onderwijs?
3. Hoe verhouden deze bedragen zich tot de gemiddelde studiekost en in welke mate bieden ze een voldoende financiële ondersteuning?
4. Wat is de impact van dergelijk concept op het gezinsbudget en de koopkracht van de betrokken gezinnen?

De overheid opteert hier voor een onderzoek met relatief korte doorlooptijd (12 maanden) en verwacht een nauwe samenwerking met de betrokken beleidsvoorbereidende diensten binnen het departement onderwijs.

OBPWO 2004 - PRIORITAIRE THEMA'S

1. Evaluatie van het CLB-decreet

Op 1 december 1998 keurde het Vlaamse Parlement het decreet betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding goed. Op 1 september 2000 is het in werking getreden. Het decreet leidde niet enkel tot een grondige reorganisatie van de sector maar luidt ook inhoudelijk een aantal vernieuwingen in, zoals: het werken met één geïntegreerd multidisciplinair CLB-team; de vraaggestuurde begeleiding – het verzekerd aanbod – de verplichte begeleiding; de positie van het CLB nadrukkelijk op de tweede lijn, na de school en de ouders; het feit dat de studiekeuzebegeleiding veel meer een verantwoordelijkheid van de scholen wordt, de draaischijffunctie van het CLB; het uitbouwen van een aanwijsbaar netwerk.

Een belangrijk gevolg van deze vernieuwingen is de nood aan een andere samenwerkingsrelatie tussen scholen en CLB. In een tendens naar groeiende autonomie zijn scholen de laatste jaren meer vraaggestuurd moeten gaan werken t.a.v. diverse ondersteunende diensten, zoals nascholing, pedagogische begeleiding én CLB. Daarenboven beschikken ze zelf over extra middelen om een eigen zorgbeleid te organiseren. Een goede afstemming tussen de scholen en de CLB inzake interne en externe leerlingenbegeleiding is cruciaal voor een succesvolle implementatie van de decretale principes.

Naast de samenwerking met de scholen, geformaliseerd in beleidsplannen of –contracten, dienen de CLB ook met de leerlingen en hun ouders een overeenkomst na te leven.

Ook recente ontwikkelingen binnen andere beleidsdomeinen, zoals het recente decreet Integrale Jeugdhulpverlening, grijpen in op de CLB-werking.

Met het oog op een grondige beleidsevaluatie wil de overheid onderzoeksmatig laten nagaan hoe het CLB-decreet in de actuele context geïmplementeerd wordt. Een recente hoorzitting in het Vlaams Parlement (15 januari 2004) bracht een aantal knelpunten bij de implementatie van het decreet aan het licht. Het onderzoek moet de pijnpunten van de implementatie van het decreet analyseren en zoeken naar verklaringen ervoor.

Volgende vragen dienen daarbij zeker meegenomen te worden:

- zijn de inhoudelijke vernieuwingen in de CLB-opdracht bekend bij de scholen? zijn de scholen zich bewust van de verschuiving in de respectieve opdrachten en van de nieuwe invulling van de samenwerking tussen school en CLB
- in welke mate sporen de reglementering en de structuren inzake CLB met de structuur en de regelgeving waaraan scholen onderhevig zijn?
- in hoeverre sluiten de opdracht, de verwachtingen en de mogelijkheden van de CLB aan bij die van de scholen? hoe, waar en waarom doen ze dat niet? waar is er betere afstemming mogelijk en hoe kan die gerealiseerd worden?
- in welke mate spoort de wijze waarop de scholen hun (school)interne leerlingenbegeleiding opzetten en de samenwerking met hun CLB vorm geven, met de principes van het CLB-decreet?
- in welke mate houden de scholen bij het uitbouwen van hun zorgbeleid rekening met de nieuwe CLB-opdracht? waar is er betere afstemming mogelijk en hoe kan die gerealiseerd worden?
- in welke mate houden de scholen in hun evolutie naar inclusief onderwijs en de eventuele overstap naar het buitengewoon onderwijs rekening met de nieuwe CLB-opdracht? waar is er betere afstemming mogelijk en hoe kan die gerealiseerd worden?
- welke zijn de implicaties van recente ontwikkelingen binnen de Integrale Jeugdhulpverlening
- hoe evalueren de leerlingen en ouders de huidige werking van de CLB?

2. Cliëntentevredenheid over de CLB-werking en –dienstverlening

Een CLB dient in het kader van zijn opdracht een kwaliteitsbeleid te ontwikkelen dat gericht is op:

- een verantwoorde dienstverlening van de cliënt, rekening houdende met de doeltreffendheid, de doelmatigheid, de continuïteit en de maatschappelijke aanvaardbaarheid van de dienstverlening.
- een respectvolle begeleiding van de cliënt met als elementen het persoonlijk onthaal, de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, de informatie en de inspraak van de cliënt en de behandeling van eventuele klachten.

Om deze kwaliteit te waarborgen voorzag de decreetgever een systeem van zowel interne als externe kwaliteitszorg en -controle. De interne kwaliteitszorg bestaat o.m. in het ontwikkelen van een kwaliteitshandboek, dat geoperationaliseerd wordt in een kwaliteitsplan, aan de hand waarvan een centrum aantoont dat het zijn processen beheerst en voortdurend verbetert. Het kwaliteitsplan omvat ondermeer de meetinstrumenten en procedures waarmee de tevredenheid van de cliënt zal worden getoetst, alsook de periodiciteit waarmee vorderingen in de tevredenheid worden getoetst.

Naast dit systeem van zelfevaluatie, regelde het CLB-decreet ook een systeem van externe kwaliteitszorg. Een visitatiecommissie werd belast met de controle op de uitvoering van het beleidsplan en de controle op het kwaliteitsbeleid. Zij dient o.m. de cliëntentevredenheid vast te stellen, alsook te toetsen of haar bevindingen overeenstemmen met de conclusies van de interne evaluatie van het gevisiteerde centrum. Het meten van de cliëntentevredenheid dient bij de verschillende groepen te gebeuren, met name de school, het leerkrachtenteam, de ouders en de leerlingen. Gezien de omvang van deze cliëntengroepen, zal de meting van de cliëntentevredenheid door de visitatiecommissie steekproefsgewijze gebeuren. Het hanteren van een methodologie die waarborgt dat de commissie komt tot valide evaluatieresultaten die veralgemeenbaar zijn voor het volledige CLB is hierbij noodzakelijk.

Het gevraagde onderzoek bestaat uit het ontwikkelen van een meetinstrument om deze cliëntentevredenheid te meten.

Eindtermen en ontwikkelingsdoelen in het basisonderwijs

De eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het basisonderwijs zijn officieel van toepassing vanaf 1 september 1998. Op dit ogenblik staat de overheid voor de taak de eindtermen te evalueren. Daarvoor worden verschillende kanalen aangeboord, zoals bijvoorbeeld de peilingonderzoeken (systeemniveau) of de bevindingen van de inspectie op basis van de doorlichtingen (schoolniveau). Die informatie zal worden samengevoegd ter ondersteuning van het debat over de eventuele herziening van de eindtermen of gedeelten ervan vanaf 2005. Om het debat verder te stofferen en te verdiepen vragen we daarnaast input via wetenschappelijk onderzoek.

We onderscheiden daarbij twee onderdelen:

- een onderzoek naar de wijze waarop eindtermen en ontwikkelingsdoelen geïmplementeerd worden, via een bevraging bij leerkrachten en directies;
- een evaluatieonderzoek bij belangrijke maatschappelijke groeperingen.

3. Eindtermen en ontwikkelingsdoelen in het basisonderwijs: onderzoek naar de implementatie – bevraging van leerkrachten en directies

Het eindtermenconcept werd ontwikkeld als een onderdeel van een globaal kwaliteitszorgsysteem. Eindtermen zijn binnen dit systeem bedoeld als een instrument van de overheid met een criteriumwaarde. Via onderzoek willen we nagaan of de eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het basisonderwijs ook voor de leerkrachten een criteriumfunctie hebben. De volgende vragen willen we graag beantwoord zien:

- In hoeverre zijn de ET/OD een richtinggevend criterium voor het didactisch handelen van de leerkrachten (voor de inhoud van hun onderwijsaanbod, gebruikte werk- en organisatievormen, gebruikte leermiddelen, toetsen en evaluatievormen, studieloopbaanbegeleiding van leerlingen)?
- Zijn de leerkrachten tevreden over het kerncurriculum voor het basisonderwijs zoals vervat in de OD/ET (volume, inhoud, moeilijkheidsgraad ,aansluiting bij de interesse) ?

Dit onderzoek vereist een survey bij een voldoende grote en representatieve steekproef van directeurs en leerkrachten uit het kleuteronderwijs, de onderbouw en de bovenbouw van het lager onderwijs. Met het oog op een zo hoog mogelijke validiteit en betrouwbaarheid, is het van belang om bij de bevraging expliciet de eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor te leggen aan de respondenten (zie : officiële map "Ontwikkelingsdoelen en eindtermen. Informatie voor de onderwijspraktijk. Gewoon basisonderwijs AID, 1998").

4. Eindtermen en ontwikkelingsdoelen in het basisonderwijs: evaluatieonderzoek bij belangrijke maatschappelijke groeperingen

Het eindtermenconcept verwijst naar een maatschappelijk gedragen en gelegitimeerde consensus over minimumdoelen voor een onderwijsniveau. In de ontwikkelfase van de OD/ET voor het basisonderwijs werd een brede bevraging georganiseerd via een maatschappelijk debat. In de loop van het besluitvormingsproces werden procedures gevolgd die het democratisch gehalte moesten garanderen. Met het oog op een evaluatie en eventuele herziening van de OD/ET voor het basisonderwijs is het wenselijk het middenveld opnieuw te betrekken in dit proces. Aan de vertegenwoordigers van maatschappelijke groeperingen wordt gevraagd naar hun perceptie van de actualiteitswaarde van de OD/ET basisonderwijs. Hoe evalueren zij de implementatie van de ET/OD in het onderwijs. Welke maatschappelijke nieuwe tendensen moeten in de toekomst verdisconteerd worden?

De bevraging moet daarbij ook voldoende aandacht ontwikkelen voor de maatschappelijke consensus inzake leergebiedoverschrijdende eindtermen.

5. Geletterdheid voor volwassenen met cognitieve disfuncties.

Het Strategisch Plan Geletterdheid van de Vlaamse Gemeenschap beoogt een sterk verhoogde deelname aan onderwijs en opleiding van laaggeletterde volwassenen. Laaggeletterdheid wordt in een recente studie van de Nederlandse Taalunie gesitueerd op het niveau 'lager dan het tweede maatschappelijke ijkpunt'. Dat tweede ijkpunt is het niveau waarmee het mogelijk wordt om ontwikkelingen te kunnen volgen en verder te leren voor zowel het beroep als voor de eigen ontplooiing.

Verschillende groepen volwassenen hebben een laag geletterdheidsniveau. Er zijn mensen die om uiteenlopende redenen niet of nauwelijks naar school zijn geweest. Er zijn de tweedetaalverwerwers die het geschreven Nederlands nog niet beheersen. Maar er zijn ook mensen die wel naar school zijn geweest maar daar onvoldoende hebben leren omgaan met schriftelijke taken. Binnen deze groep zijn er volwassenen die omwille van algemene leerproblemen of lichamelijke handicaps niet in staat waren geletterdheid te verwerven op

een maatschappelijk functioneel niveau. Een ander deel betreft volwassenen met specifieke lees- en schrijfproblemen (voornamelijk dyslexie).

Voor volwassenen met leermoeilijkheden, beperkte leermogelijkheden en verstandelijk gehandicapten moet nagegaan worden welke bijdrage via onderwijs en opleiding kan geleverd worden om het geletterdheidsniveau van deze doelgroepen te verhogen en of er meer geschikte leertrajecten uitgewerkt kunnen worden dan deze die nu aangeboden worden.

Het onderzoek heeft tot doel de geschetste problematiek nader te analyseren en voorstellen voor beleid en praktijk uit te werken.

Het onderzoek moet leiden tot

- een gedocumenteerde analyse van de huidige praktijk (doelgroepen met cognitieve disfuncties, doelstellingen van opleidingen, bereik, werkvormen, didactiek).
- analyse van het leerpotentieel van doelgroepen met cognitieve disfuncties.
- voorstellen voor de bijsturing van het inschrijvings- en plaatsingsbeleid in de centra basiseducatie.
- voorstellen voor de optimalisering van de leertrajecten
- voorstellen voor acties andere actoren.

6. Impact van goede praktijkvoorbeelden

De (toenemende) autonomie die scholen krijgen bij het voeren van een eigen beleid, wordt niet door alle scholen op eenzelfde manier benut. Scholen verschillen in de mate waarin en/of de wijze waarop hun beleidsvoerend vermogen ontwikkeld is. 'Ondersteunde' deregulering waarbij scholen gebruik kunnen maken van 'voorbeelden van goede praktijk', kan het beleidsvoerend vermogen van scholen stimuleren.

Op dit ogenblik hebben we echter onvoldoende inzicht in de wijze waarop goede praktijkvoorbeelden gedetecteerd kunnen worden en in de voorwaarden voor een efficiënt gebruik ervan op schoolniveau. De ondersteuning via goede praktijkvoorbeelden gebeurt in verschillende contexten en op verschillende niveaus. Individuele scholen kunnen hun expertise delen met andere scholen, de overheid of intermediaire organisaties kunnen langs diverse kanalen goede praktijkvoorbeelden verspreiden, scholen kunnen in de literatuur of via allerhande informatienetwerken goede praktijkvoorbeelden op het spoor komen.

We moeten ons evenwel afvragen

- of het mogelijk is criteria te identificeren om 'goede' praktijken ook als dusdanig te identificeren;

- onder welke omstandigheden een voorbeeld van goede praktijk ook daadwerkelijk impact heeft op de praktijk van scholen.

Het onderzoek moet aan het licht brengen hoe scholen praktijkvoorbeelden op het spoor komen, hoe ze de waarde ervan beoordelen, hoe ze deze eventueel zelf als voorbeelden van goede praktijk identificeren. Verder moet het onderzoek in kaart brengen hoe scholen daadwerkelijk omgaan met beschikbare goede praktijkvoorbeelden. Daarbij dient niet enkel de vraag gesteld onder welke voorwaarden een goed praktijkvoorbeeld effectief ook impact heeft op de schoolpraktijk, maar ook hoe het komt dat sommige scholen wel en andere geen beroep doen op goede praktijkvoorbeelden.

Het onderzoek zou moeten leiden tot een reeks aanbevelingen die verschillende onderwijsbetrokkenen (de scholen, de overheid, allerlei ondersteunende en intermediaire

organisaties, informatiekkanalen) toelaten om in het detecteren, presenteren, verspreiden en gebruiken van goede praktijkvoorbeelden de kans op de effectiviteit ervan te maximaliseren.

Zie ook: 'Wat scholen vermogen. Autonomie, beleidsvoerend vermogen en bestuurlijke inrichting in het primair en voortgezet onderwijs', Nederlandse onderwijsraad, 2002.

7. Evaluatie van de vorming van scholengemeenschappen in het basisonderwijs

Op het niveau van het basisonderwijs vormen de lokale inplanting van de school, de bereikbaarheid, de lokale betrokkenheid en de sociale integratie in het leefmilieu van de leerlingen een belangrijke waarde. Met respect voor dat principe is een nieuwe structuur ontwikkeld die ondersteuning moet bieden aan de veelzijdige opdracht van het basisonderwijs en die bijdraagt tot een beter management, een efficiënter gebruik van middelen en een meer gefundeerd pedagogisch beleid. Scholen met onvoldoende schaalgrootte beschikken immers niet steeds over de nodige draagkracht, middelen, personeel en deskundigheid om hun maatschappelijke opdracht met succes te vervullen. De vorming van scholengemeenschappen biedt een aantal mogelijkheden voor de meest prangende problemen. Heel belangrijk in het concept scholengemeenschappen is de vrijwilligheid, het behoud van de eigen identiteit, de eenvoudige normen en criteria, de eigen bevoegdheden en de voordelen.

Op dit ogenblik hebben 2.389 van de 2.527 basisscholen (94%) zich verenigd in 359 scholengemeenschappen. De betrokken schoolbesturen, directies, leerkrachten en ouders beschikken over de autonomie om hun scholengemeenschap zelf in te vullen. Dat gebeurt erg uiteenlopend. In de ene gemeenschap beperkt men zich tot het onderling verdelen van de stimulus terwijl verder elke individuele school haar eigen beleid uitstippelt. In andere scholengemeenschappen treft men de uitbouw aan van een gemeenschappelijke personeelsadministratie, gemeenschappelijke visieontwikkeling door een hecht directieteam, gemeenschappelijk zorgbeleid of ICT-beleid.

Vanaf 1 september 2005 geldt de (vrijwillige) toetreding tot een scholengemeenschap voor 6 jaar. Om eventuele beleidsmaatregelen te kunnen formuleren is het nodig over een evaluatie te beschikken van de wijze waarop scholen sinds 2003 deze mogelijkheid tot samenwerking geïmplementeerd hebben.

De overheid wil via kortlopend wetenschappelijk onderzoek een zicht krijgen op de belangrijkste knelpunten en succesfactoren alsook begrijpen waarom men over de werking van de ene samenwerkingsvorm meer lijkt tevredente zijn dan over de anderen.

- welke zijn de redenen/motieven om al dan niet toe te treden tot een scholengemeenschap?
 - welke varianten in vormen van samenwerking tussen scholen van de scholengemeenschap kunnen er onderscheiden worden?
 - wat is de meerwaarde van deze vormen van samenwerking voor de leerkrachten, de leerlingen en hun ouders?
 - welke zijn op schoolniveau de belangrijkste gevolgen (positief / negatief) voor
-
- taakverdeling en takenpakket personeel
 - financieel beleid (met o.m. de toekenning van gekleurde middelen voor zorg, ict, administratie)
 - taakverdeling directieleden
 - relatie tot schoolbesturen

- in welke mate worden de positieve en de negatieve gevolgen van de samenwerking verklaard door de aard van het samenwerkingsmodel?
- houden de motieven om al dan niet toe te treden tot een scholengemeenschap verband met de aard van het samenwerkingsmodel?
- welke zijn de belangrijkste knelpunten waar de overheid in de toekomst rekening mee moet houden? zijn deze knelpunten verschillend naargelang het samenwerkingsmodel?

Op basis van reeds verworven expertise en beschikbare theoretische omkadering, moet een bevraging bij een representatief staal van scholen op korte termijn tot een reeks vaststellingen en beleidsaanbevelingen leiden. Ook de scholen die niet toegetreden zijn tot een scholengemeenschap dienen bevragd te worden.

8. Studiekeuzebekwaamheid in het secundair onderwijs en de doorstroming naar en in het hoger onderwijs (tweede fase)

Het departement Onderwijs heeft in partnerschap met de VLOR een project opgestart om de overgang secundair onderwijs – hoger onderwijs te optimaliseren. De bedoeling van het project is het verbeteren van de studiekeuzebekwaamheid van de leerlingen om op die wijze zowel hun slaagkansen in het hoger onderwijs te verhogen als de doorstroming naar het hoger onderwijs van alle leerlingen met de gepaste vaardigheden aan te moedigen.

Vanaf het schooljaar 2002-2003 werden daarvoor een set van instrumenten en methodieken in de tweede en derde graad van een dertigtal pilootscholen in het secundair onderwijs uitgetest. Bij aanvang van het project werd ervoor geopteerd om de evaluatie ervan te laten ondersteunen door wetenschappelijk onderzoek.

Het gevraagde onderzoek diende het effect van het gebruikte instrumentarium op de studiekeuzebekwaamheid van de leerlingen na te gaan. Daarvoor werd er een nulmeting van de studiekeuzebekwaamheid uitgevoerd in de pilootscholen en vergelijkbare controlescholen en werd nagegaan welke veranderingen daarin gedurende de loop van het project optreden. Meer bepaald moet zo de impact op de uiteindelijke studiekeuze duidelijk in kaart worden gebracht. Dat gebeurde in eerste instantie bij de overgang van de tweede naar de derde graad secundair onderwijs. Daarbij werd nagegaan in welke mate de studiekeuze al dan niet in functie staat van een vooropgestelde keuze in het hoger onderwijs en de mate waarin deze de doorstroming naar het hoger onderwijs bevordert. Via vervolgonderzoek moeten nu ook de slaagkansen van de bij het onderzoek betrokken leerlingen in het hoger onderwijs worden nagegaan, alsook de invloed die de studiekeuzebekwaamheid daarop uitoefent.

Om de veranderingen opgetreden in de studiekeuzebekwaamheid te kunnen inschatten, dient het onderzoek de veranderingen die optreden in het proces van studiekeuzebegeleiding (methodieken, instrumenten en betrokken actoren) nauwlettend in kaart te brengen. Welk is het aandeel en de verantwoordelijkheid van directie, klassenraad, CLB, leerkrachten en eventueel derden? Het is daarbij ook belangrijk te peilen naar de houding ten opzichte en de perceptie van de studiekeuzebegeleiding van alle betrokken actoren.

De eerste fase van het onderzoek ving aan in het schooljaar 2002-2003 met de opvolging van de cohorte leerlingen in het eerste jaar van de tweede graad en het eerste jaar van de derde graad secundair onderwijs. Gecombineerd met het vervolgonderzoek dat moet opstarten in het schooljaar 2004-2005 moet via het betrekken van de verschillende cohortes op lange termijn zowel een longitudinale als transversale vergelijking mogelijk worden.

9. Onderzoek naar de directe, reële en actuele kosten voor het volgen basis-, secundair en hoger onderwijs (incl. de kosten van studeren in het buitenland)

In het decreet betreffende de studiefinanciering en de studentenvoorzieningen in het hoger onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap is in artikel 38 het volgende voorzien: "De Vlaamse regering onderzoekt minstens om de vijf jaar of de werkelijke kosten voor het onderhoud van de student en het door hem gevolgde onderwijs aansluiten bij de uitgekeerde bedragen van de studiefinanciering."

In de loop van 1998 en 1999 werden drie onderzoeken uitgevoerd naar de studiekosten voor de drie onderwijsniveaus: basis-, secundair en hoger onderwijs.

Actualisering van deze onderzoeken dringt zich op omwille van het feit dat het onderzoek ondertussen meer dan 5 jaar oud is.

* Voor het hoger onderwijs

Op basis van berichtgeving in diverse media kan bovendien worden afgeleid dat een aantal kosten (zoals deze van een kot) niet het ritme van de normale indexering volgen, doch sterker gestegen zijn.

Daarnaast zijn er een aantal tegemoetkomingen voor studenten gerealiseerd, onder meer inzake openbaar vervoer, die evenmin in de studie van 1999 zijn opgenomen.

Bijkomend wordt onderzoek naar de studiekosten voor studies in het buitenland sterk aanbevolen. Gelet op de implementatie van de resolutie van Bologna, waarbij ook mobiliteit van studenten wordt gestimuleerd en gelet op de uitbreiding van de meeneembaarheid van de studiefinanciering, wordt een stijging verwacht van het aantal studenten dat in het buitenland gaat studeren.

De hogere kosten die studeren in het buitenland meebrengt, zouden een rem kunnen zijn voor deze studenten waarvoor de kost die studeren meebrengt een zware belasting is voor het gezinsbudget. Teneinde na te gaan of voor deze doelgroep extra maatregelen moeten genomen worden, dient eerst de kostenplaat in kaart te worden gebracht. In een eerste fase kan dit deel van het onderzoek zich beperken tot deze landen waar de meeste studenten gaan studeren.

* Voor het secundair onderwijs

Aangezien aanpassing van de wetgeving voor het secundair zich opdringt, en er aangedrongen wordt om deze wetgeving zo veel mogelijk te stroomlijnen met deze van het hoger onderwijs, waarbij ook dient te worden nagestreefd dat de studietoelagen de reële studiekost benaderen, is actualisering van het onderzoek voor dit studieniveau evenzeer aangewezen.

* Voor het basisonderwijs

Gelet op de vele vragen inzake de individuele studiekosten in het basisonderwijs, is het eveneens wenselijk het onderzoek van 1999 te actualiseren.

10. Mobiliteit van Vlaamse hoger onderwijs studenten

Van bij de start van het Erasmusprogramma heeft Vlaanderen hieraan actief meegewerkt. De overheid en de instellingen hebben een goed gecoördineerd beleid gevoerd om zoveel

mogelijk studenten een deel van hun studies aan een buitenlandse instelling te laten studeren.

De Europese Unie heeft programma's progressief verder uitgebouwd en momenteel worden in het kader van de voorbereiding van het Zevende Kaderprogramma belangrijke aanpassingen voorgesteld.

Met betrekking tot de implementatie van Bolognaverklaring behoort Vlaanderen tot de koplopers. De uitbouw van de Europese hoger onderwijsruimte vormt een bijkomende stimulans voor de mobiliteit van hoger onderwijsstudenten.

Inzake mobiliteit van studenten stellen zich een aantal problemen rond sociale drempels. Op niveau van de EU zijn hierover enkele studies verricht.

Indien Vlaanderen de mobiliteit van zijn studenten wil stimuleren en die mobiliteit toegankelijk maken voor alle studenten, dient een aangepast beleid te worden gevoerd.

De overheid wil via wetenschappelijk onderzoek volgende onderwerpen laten uitdiepen:

- socio-economische analyse van de studenten die nu deelnemen aan uitwisselingsprogramma's;
- analyse van het beleid van een aantal relevante landen inzake het bevorderen van de mobiliteit van studenten;
- verdeling van de mobiliteit van de studenten naar soort hoger onderwijs en studierichting

**Onderwijskundig Beleids- en Praktijkgericht Wetenschappelijk
Onderzoek**

Thema's voor de oproep 2005

Evaluatie van het CLB-decreet

Op 1 december 1998 keurde het Vlaamse Parlement het decreet betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding goed. Op 1 september 2000 is het in werking getreden. Het decreet leidde niet enkel tot een grondige reorganisatie van de sector maar luidt ook inhoudelijk een aantal vernieuwingen in, zoals: het werken met één geïntegreerd multidisciplinair CLB-team; de vraaggestuurde begeleiding - het verzekerd aanbod - de verplichte begeleiding; de positie van het CLB nadrukkelijk op de tweede lijn, na de school en de ouders; het feit dat de studiekeuzebegeleiding veel meer een verantwoordelijkheid van de scholen wordt, de draaischijffunctie van het CLB; het uitbouwen van een aanwijsbaar netwerk.

Een belangrijk gevolg van deze vernieuwingen is de nood aan een andere samenwerkingsrelatie tussen scholen en CLB. In een tendens naar groeiende autonomie zijn scholen de laatste jaren meer vraaggestuurd moeten gaan werken t.a.v. diverse ondersteunende diensten, zoals nascholing, pedagogische begeleiding én CLB. Daarenboven beschikken ze zelf over extra middelen om een eigen zorgbeleid te organiseren. Een goede afstemming tussen de scholen en de CLB inzake interne en externe leerlingenbegeleiding is cruciaal voor een succesvolle implementatie van de decretale principes.

Naast de samenwerking met de scholen, geformaliseerd in beleidsplannen of -contracten, dienen de CLB ook met de leerlingen en hun ouders een overeenkomst na te leven.

Ook recente ontwikkelingen binnen andere beleidsdomeinen, zoals het recente decreet Integrale Jeugdhulpverlening, grijpen in op de CLB-werking.

Met het oog op een grondige beleidsevaluatie wil de overheid het CLB-decreet ook onderzoeksmatig laten evalueren. Een hoorzitting in het Vlaams Parlement (15 januari 2004) bracht een aantal knelpunten bij de implementatie van het decreet aan het licht. Het evaluatieonderzoek moet de pijnpunten van de implementatie van het decreet analyseren en zoeken naar verklaringen ervoor. De resultaten moeten representatief zijn voor de populatie van CLB-centra en de scholen die ze bedienen.

Volgende vragen dienen daarbij zeker meegenomen te worden:

m.b.t. regelgeving en structuren:

- zijn de inhoudelijke vernieuwingen in de CLB-opdracht bekend bij de scholen? zijn de scholen zich bewust van de verschuiving in de respectieve opdrachten en van de nieuwe invulling van de samenwerking tussen school en CLB?
- in welke mate sporen de reglementering en de structuren inzake CLB met de structuur en de regelgeving waaraan scholen onderhevig zijn?
- in hoeverre sluiten de opdracht en de mogelijkheden van de CLB aan bij die van de scholen? hoe, waar en waarom doen ze dat niet? waar is er betere afstemming mogelijk en hoe kan die gerealiseerd worden?

m.b.t. beleid en praktijk

- in welke mate hebben de principes van het CLB-decreet effect op de wijze waarop de scholen hun (school)interne leerlingenbegeleiding opzetten en de samenwerking met hun CLB vorm geven?

- in welke mate houden de scholen bij het uitbouwen van hun zorgbeleid rekening met de nieuwe CLB-opdracht? waar is er betere afstemming mogelijk en hoe kan die gerealiseerd worden?
- in welke mate hebben de CLB invloed op de visie en de praktijk van scholen inzake inclusief onderwijs?

m.b.t. andere actoren

- welke zijn de implicaties voor de CLB van recente ontwikkelingen binnen de sector van de jeugdhulpverlening
- hoe evalueren de leerlingen en ouders de huidige werking van de CLB?

Ontwikkeling van een ICT-monitor

Het Vlaamse ICT-beleid in het onderwijs richtte zich de eerste jaren vooral op het voorzien van infrastructuur, vorming en het ondersteunen van scholen via projecten en sensibilisering. Via de PC/KD-monitor konden we de voorbije jaren de aanwezige ICT-infrastructuur (hardware, software en netwerkinfrastructuur) nauwgezet opvolgen. Voor de meeste scholen zijn de randvoorwaarden nu vervuld om ICT in de school te integreren.

Wat het educatieve gebruik van ICT betreft, beschikken we via de PC/KD-monitor enkel over informatie m.b.t. de plaats waar computers staan, de specifieke doeleinden van het gebruik en over de toegang er toe buiten de lesuren. Met het oog op toekomstige beleidsevaluaties zal de overheid een onderzoek uitbesteden voor de ontwikkeling van een monitoringinstrument dat naast de noodzakelijke gegevens over infrastructuur meer diepgaande informatie aanlevert over het gebruik en de integratie van ICT in de leercontext, de ICT-vaardigheden van leerkrachten, leerlingen en cursisten en de percepties over het educatieve ICT-gebruik bij relevante actoren. Het onderzoek moet de overheid de nodige methodologische expertise en een steekproefdesign leveren om tweejaarlijks op representatieve wijze de indicatoren te kunnen opvolgen. Het onderzoek omvat ook de ontwikkeling van een (webgebaseerde) tool die kan gebruikt worden bij een tweejaarlijkse afname.

De indicatoren bevraagd via de ICT-monitor moeten in de mate van het mogelijke sporen met andere (internationale) rapporteringen (zoals bijvoorbeeld in het kader van het opvolgen resultaten van de Top van Lissabon, Eurydice, OESO, Eurostat).

Er wordt een onderzoek gevraagd met een zo kort mogelijke doorlooptijd. De onderzoekers worden gevraagd zo goed mogelijk gebruik te maken van reeds beschikbare expertise (o.m. via buitenlands onderzoek zoals de ICT-Monitor ontwikkeld door het OCTO aan de Universiteit van Twente).

OBPWO

Oproep 2006

PRIORITAIRE THEMA'S

Cluster 1: Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt

1.1. Status quaestionis van de kennis over de aansluiting onderwijs-knelpuntberoepen

De unit SONAR binnen het steunpunt loopbanen doorheen het onderwijs en bij de overgang van school naar werk, doet onderzoek naar de mate waarin de onderwijsloopbaan en verdere vorming en opleiding, het zoeken en het vinden van werk door jongvolwassenen beïnvloedt. Dat onderzoek levert algemene en geaggregeerde kennis over de overgang van school naar werk. Voor een beter inzicht in de aansluitingsproblematiek tussen specifieke opleidingen en beroepssectoren is meer gericht onderzoek op basis van oversampling van bepaalde deelpopulaties noodzakelijk.

Op dit ogenblik is er onder meer nood aan een beter inzicht in de mechanismen die ertoe leiden dat leerlingen die opleidingen volgen die tot bepaalde knelpuntberoepen leiden, daar uiteindelijk niet terecht komen of die beroepen slechts voor een beperkte tijd uitoefenen. Vooraleer eventueel een survey op te zetten rond de specifieke mechanismen die de mismatch tussen de gevolgde opleiding en het uitgeoefende beroep en het gebrek aan aantrekkingskracht van de knelpuntberoepen kunnen verklaren, willen we een overzicht van de kennis die er daaromtrent reeds aanwezig is. Om dat overzicht op te stellen, vragen we een literatuurstudie. De literatuurstudie moet systematisch in kaart brengen welke verklaringen van het gebrek aan aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt reeds beschikbaar zijn. Indien relevant en haalbaar kan de literatuurstudie aangevuld worden met secundaire analyses van bestaande onderzoeksgegevens en/of met een bevraging van bevoorrechte getuigen..

Het is de bedoeling dat de onderzoekers op basis van de status quaestionis voorstellen formuleren die de match tussen onderwijsstructuur en –curriculum en arbeidsmarkt kunnen verbeteren. Het onderzoek moet op korte tijd (maximaal 12 maanden) worden afgerond.

1.2 Vergelijking tussen het technisch en beroepsgericht secundair onderwijs inzake de aansluiting van gelijkaardige opleidingen op de arbeidsmarkt

Tussen het technisch en beroepssecundair onderwijs bestaan duidelijke verschillen in structuur, curriculum, diplomering ... Uit onderzoek weten we dat ook de respectieve leerlingpopulaties op een aantal punten sterk verschillen (instroom, kenmerken van de schoolloopbaan etc). Toch zijn er in het BSO, resp. TSO heel wat gelijkaardige studierichtingen. Het onderscheid tussen beide wordt meestal vanuit hun doorstromings- of arbeidsmarktgerichtheid verantwoord.

Om een beter zicht te krijgen op de mate waarin TSO en BSO effectief tot verschillende kwalificaties opleiden, willen we een onderzoek naar de carrière van de afgestudeerden uit vergelijkbare studierichtingen. Het onderzoek moet zich richten op domeinen waar voldoende grote aantallen leerlingen ingeschreven zijn zoals voeding, verzorging, elektriciteit-mechanica. Het onderzoek moet zoeken naar verklaringen voor eventueel gevonden verschillen. Hebben verschillen te maken met het onderwijssysteem ('structurele waterval'), het curriculum (eindtermen) of situeren de verschillen zich veeleer op school- of leerlingenniveau. Het onderzoek moet zo mogelijk ook nagaan of er regionale verschillen kunnen meespelen en aanbevelingen rond het onderscheid tussen BSO en TSO formuleren.

Cluster 2: Beleidsvoerend vermogen van scholen

2.1 Evaluerend onderzoek naar de vorming van scholengemeenschappen in het basisonderwijs

De vorming van scholengemeenschappen is momenteel volop bezig. De overheid biedt de scholengemeenschappen een grote mate van autonomie in het bepalen van hun doelen. Dit impliceert dat er aanzienlijk wat variatie mogelijk wordt tussen scholengemeenschappen onderling. Het gevraagde onderzoek moet deze variatie in kaart brengen en er een verklaring voor aanreiken. We verwachten een antwoord op onder meer de volgende vragen/

- Welke strategieën wenden de betrokken actoren binnen de scholen en de scholengemeenschappen aan om gemeenschappelijke doelen vast te leggen?
- Welke rol spelen de schoolbesturen? Zijn er nog andere (externe) partners betrokken in dat proces?
- Op welke manier volgen scholengemeenschappen zelf op of ze hun doelen bereiken?
- Op welke domeinen realiseren de scholengemeenschappen een meerwaarde (bvb. aanwending van de middelen en de infrastructuur, administratieve vereenvoudiging, leiderschap, professionalisering, leerlingenoriëntering ...)?
- Hoe kan worden nagegaan of ook de leerlingen uiteindelijk beter worden van de structuur scholengemeenschap?
- Op welke wijze geven scholengemeenschappen impulsen aan de samenwerking tussen gewoon en buitengewoon onderwijs inzake het leerzorg?
- Wat is de optimale schaalgrootte? Hoe groot kan/moet een scholengemeenschap zijn om te kunnen functioneren volgens de gestelde doelen?

Cluster 3: Loopbanen van leraren

3.1. Sociografie van de leraar: het lerarenberoep vergeleken met andere beroepsgroepen

De laatste jaren hebben we heel wat onderzoek laten uitvoeren naar uiteenlopende kenmerken van de Vlaamse leerkrachten, naar hun vooropleiding en de wijze waarop ze hun beroep uitoefenen. In dat onderzoek werd ook gezocht naar verklaringen van de (on)aantrekkelijkheid van het beroep van leraar. Niet zelden wordt er op basis van dat onderzoek geconcludeerd dat leerkrachten een specifieke beroepsgroep vormen. Die specificiteit wordt echter nooit expliciet onderbouwd. Om dat te kunnen doen, dienen leerkrachten op een aantal fundamentele kenmerken te worden vergeleken met andere beroepsgroepen. Daarom vragen we een onderzoek dat onder meer het profiel en de loopbaan van leerkrachten vergelijkt met beroepsgroepen die ermee op een aantal punten overeenkomsten vertonen (bvb. naar opleidingsniveau, aard en context van het werk, loon en arbeidsvoorwaarden, autonomie, relatie met 'gebruiker' ...). Dat onderzoek moet een antwoord bieden op de vraag waarom vergelijkbare sectoren er al dan niet beter in slagen hun personeel aan te trekken en te behouden? Op die wijze kunnen we materiaal aanleveren dat verder bouwt op de OESO-review die peilde naar de mechanismen om leerkrachten aan te trekken en te behouden. Arbeidsvoorwaarden (bvb. tijdsbesteding, taakbelasting), evenwicht tussen arbeid en gezin, vrijetijdsbesteding en opvattingen, waarden en houdingen vormen interessante invalshoeken om een sociografisch profiel te schetsen van de leerkrachten in vergelijking met andere beroepsgroepen. Om dit onderzoek uit te voeren, vragen we gebruik te maken van secundaire analyses van bestaande gegevens (bvb. verzameld i.k.v. bevolkingsonderzoeken).

Cluster 4: Talentontwikkeling van lerenden

4.1. Oriëntering van leerlingen bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs en in de eerste graad secundair onderwijs

Het al dan niet succesvol doorlopen van de schoolloopbaan hangt in sterke mate af van een adequate oriëntering van de leerlingen. Studieoriëntering en studiekeuze zijn subtiele processen, die onderhevig zijn aan tal van factoren: opvattingen, ervaringen, waarderingen ... van zowel leerkrachten, ouders als van leerlingen zelf. Het onderzoek dat we vragen richt zich op twee cruciale scharniermomenten in de onderwijsloopbaan van de jongeren. Vandaar dat we twee aparte subthema's formuleren. Projectvoorstellen kunnen zich op beide subthema's richten of op één van beide. Het gevraagde onderzoek moet inzichten en aanbevelingen opleveren die kunnen bijdragen tot de verdere professionalisering inzake oriëntering en keuzebegeleiding van leerkrachten en directies basisonderwijs.

4.1.1 Overgang van basis- naar secundair onderwijs

Inzake oriëntering in de schoolloopbaan is de overgang van basis- naar secundair onderwijs (zowel op vlak van basisopties binnen de eerste graad maar ook inzake schoolkeuze) cruciaal. Recent onderzoek naar kenmerken van jongeren die ongekwalificeerd uitstromen, bracht aan het licht dat de achtergrondkenmerken van leerlingen uiteraard een belangrijke rol spelen bij het succesvol doorlopen van het secundair onderwijs: jongens, allochtonen en jongeren uit lagere sociaal-economische milieus blijven vaker zitten, wijken meer af van een 'normaal onderwijstraject' en stromen in grotere mate ongekwalificeerd uit dan de overige jongeren. Een belangrijke vaststelling was dat -na controle voor deze achtergrondkenmerken- zowel een laattijdige intrede als een intrede in de B-stroom de kansen van jongeren om een eindexamen te behalen, sterk hypothekeren. Eveneens recent onderzoek naar de implementatie van het GOK-decreet stelde vast dat scholen maar zelden 'doorstroming en oriëntering' (één van de vijf GOK-pijlers) kiezen als actieterrain.

Omdat weinig gegevens beschikbaar zijn over de overgang van basis- naar secundair onderwijs vragen we een onderzoek dat in kaart brengt hoe de oriënteringspraktijk bij de overgang naar het secundair onderwijs verloopt.

- Welke factoren (schoolkenmerken, leerlingkenmerken) spelen daarin mee?
- Op basis van welke vaststellingen worden jongeren naar de A- of de B-stroom verwezen?
- Wordt schoolvertraging als een basis voor studie-oriëntering gebruikt?
- Wie formuleert een advies, op basis van welke gegevens en binnen welk referentiekader?
- Spelen de perceptie en waardering van de verschillende onderwijsvormen en studierichtingen bij de leraren basisonderwijs een rol?
- Hoe communiceert de school met leerlingen en hun ouders? Hoe wordt het advies gepercipieerd door de ouders?
- Welke rol speelt het CLB? Wordt de school- en studiekeuze opgevolgd?
- Hoe schatten actoren in de eerste graad secundair onderwijs de effecten in van deze keuze en de wijze waarop in de eerste graad secundair onderwijs deze keuze wordt gevaloriseerd.

4.1.2 Overgang van de eerste naar de tweede graad secundair onderwijs

De eerste graad van het secundair onderwijs vervult een cruciale rol in de oriëntering van de leerlingen binnen de secundaire onderwijsloopbaan. Het gemeenschappelijk karakter van de eerste graad zou een zorgvuldige observatie moeten mogelijk maken in voorbereiding op de oriëntering naar de specifieke

onderwijsvormen. Vroeger onderzoek en het onderzoek naar de GOK-implementatie heeft geleerd dat keuzebegeleiding in de eerste graad voor veel scholen geen prioriteit is. Waar keuzebegeleiding wel aandacht krijgt, blijkt die vooral gericht op informatie, voorlichting en advisering en minder op de andere functies van keuzebegeleiding zoals zelfconceptverheldering, leren kiezen of horizonverruiming. Het onderzoek stelde vast dat het onderwijs- en organisatie-model van de scholen niet ondersteunend was voor een geïntegreerde keuzebegeleiding.

De onderzoeksgegevens over de oriëntering van 1ste naar 2de graad zijn aan actualisatie toe. Het onderzoek zou moeten nagaan in welke mate de oriëntering al dan niet beïnvloed wordt door de feitelijke segregatie van leerlingen in verschillende stromingen binnen de eerste graad en welk effect uitgaat van de differentiatie tussen de A- en de B-stroom. Daarnaast moet het effect van recente ontwikkelingen binnen de structuur van het secundair onderwijs, in het bijzonder de scholengemeenschappen, en in de CLB-sector, op de praktijk van leerlingoriëntering en keuzebegeleiding worden nagegaan. Het onderzoek moet verder materiaal aanreiken over de implementatie van de vakoverschrijdende eindtermen 'leren leren' en de rol van de CLB inzake leerlingoriëntering bij de overgang van eerste naar tweede graad.

4.2 Alternatieve wegen om een diploma secundair onderwijs te verwerven: examencommissie of tweedekansonderwijs

De laatste jaren stijgt het aantal personen dat zich aanbiedt bij de Examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap om alsnog een diploma secundair onderwijs te verwerven in de zgn. 'derde afdeling' (TSO, BSO, KSO). In de periode 1995-2001 verdubbelde het aantal deelnemers in die. 'derde afdeling' bijna. Sindsdien stagneert het min of meer. In de 'tweede afdeling' (ASO) noteren we in diezelfde periode een dalende trend. Ook in het Tweedekansonderwijs stellen we een stijgende trend vast bij het aantal ingeschreven cursisten in het studiegebied algemene vorming. In principe zijn dat de cursisten die een diploma secundair onderwijs willen behalen. Omtrent de motivatie voor die keuze en de leerroutes die deze kandidaten volgden vooraleer ze die keuze maken, tasten we in het duister.

Naast een sociografie van de kandidaten willen we via onderzoek te weten komen:

- hoe de loopbanen in onderwijs en/of werk van die personen eruit zien,
- hoe zij zich op de examens secundair onderwijs hebben voorbereid
- wat hun beslissing om aan de examens deel te nemen heeft beïnvloed
- hoe de keuze van de kandidaten voor de alternatieve wegen om een diploma SO te verwerven en hun differentiële slaagkansen kunnen worden verklaard.

Op basis van hun bevindingen dienen de onderzoekers aanbevelingen te formuleren, om deleerroutes van jongeren in functie van het behalen van een diploma secundair onderwijs te optimaliseren.

4.3 Participatie van kansengroepen aan levenslang leren

De deelname van kansengroepen aan levenslang leren is beperkt. Deze vaststelling geldt in het bijzonder voor de doelgroepen met 'geletterdheidsrisico'. 'Geletterdheid' wordt in alle recente internationale onderzoeken gedefinieerd als de *vaardigheid om gedrukte en geschreven informatie te gebruiken om te functioneren in de maatschappij, om persoonlijke doelstellingen te bereiken en de persoonlijke kennis en kunde te ontwikkelen*. Deze definitie omschrijft geletterdheid als een brede waaier van vaardigheden om informatie te verwerken, waarop volwassenen een beroep kunnen doen om uiteenlopende taken te vervullen, op het werk, thuis, in het openbare leven. Geletterdheid is een basisvaardigheid inzake informatieverwerking. De centra voor basiseducatie bereiken jaarlijks een stagnerend aantal cursisten met het onderwijsaanbod Nederlands moedertaal en het wiskundeaanbod.

Tot nu toe was het beleid rond levenslang leren er vooral op gericht ‘barrières’ voor deze kansengroepen weg te werken, bijvoorbeeld door de kostprijs van deelname aan leren te verlagen, de combinatie van leren met andere taken (arbeid, zorg) mogelijk te maken, of door de kenmerken van formele opleidingen er beter op af te stemmen. Om de deelname van kansengroepen aan opleidingen te verhogen, wordt in het Actieplan Geletterdheid gekozen voor partnerships met het bedrijfsleven, netwerkvorming, het integreren van geletterdheidstraining in bemiddelings- en opleidingstrajecten en samenwerking met bibliotheken, welzijnsorganisaties en doelgroeporganisaties.

Om het Actieplan te ondersteunen, is er nog steeds nood aan een beter inzicht in de determinanten van (non-)participatie van personen met een geletterdheidsrisico aan zowel formele als informele leeractiviteiten. We zoeken onder meer een antwoord op volgende vragen:

- welke zijn de overheersende motieven en/of perspectieven van volwassenen bij wie een geletterdheidsrisico wordt vastgesteld om al dan niet deel te nemen aan onderwijs of vorming? Welke factoren liggen er aan de basis van?
- welke strategieën hanteren zij om hun weg te vinden in de maatschappij en welke rol spelen leeractiviteiten (gaande van formeel tot informeel) daarin? In welke mate is leren een bewust proces en hoe ervaren zij dit?
- in welke mate en op welke wijze leggen personen met een geletterdheidsrisico een band tussen hun levenskansen en hun competenties?

Het onderzoek moet de overheid een status quaestionis bieden van de beschikbare kennis terzake. Die kan worden aangevuld met een empirisch luik waarin bovengestelde vragen ook richting gevend moeten zijn voor de keuze van de onderzoeksgroep. De gebruikte onderzoeksmethode zal moeten aansluiten op de specificiteit van de onderzoekspopulatie.

4.4 Geletterdheid verbeteren van volwassenen met cognitieve disfuncties

Het Actieplan Geletterdheid beoogt de vaardigheden op het vlak van taal, wiskunde en ICT van laaggeletterde volwassenen te verhogen. Het verhogen van het geletterdheidsniveau van volwassenen met leermoeilijkheden, beperkte leermogelijkheden en een verstandelijke handicap, veronderstelt een specifieke aanpak.

Om die aanpak te onderbouwen, vragen we onderzoek dat tot doel heeft de geschetste problematiek nader te analyseren en voorstellen voor beleid en praktijk uit te werken. We verwachten van het onderzoek:

- een begripsomschrijving en afbakening van doelgroepen met cognitieve disfuncties;
- een gedocumenteerde analyse van de huidige praktijk (inschrijvings-/toelatingsbeleid, doelstellingen van opleidingen, bereik, werkvormen, didactiek);
- een analyse van het leerpotentieel van doelgroepen met cognitieve disfuncties;
- voorstellen voor bijsturing van inschrijvings- en plaatsingsbeleid in de centra basiseducatie;
- voorstellen voor optimalisering leertrajecten;
- voorstellen voor acties andere actoren.

4.5 Evaluatieonderzoek vakoverschrijdende eindtermen

In zijn beleidsnota stelt de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming dat hij op basis van hun maatschappelijk belang, onderwijskundige relevantie en haalbaarheid, de vakoverschrijdende eindtermen eventueel zal herzien. Vroeger onderzoek peilde naar de verwachtingen inzake vakoverschrijdende thema's en eindtermen bij het maatschappelijk middenveld in Vlaanderen. We beschikken echter over onvoldoende actuele gegevens omtrent de vakoverschrijdende eindtermen die een herziening op basis van boven vernoemde criteria mogelijk maken.

Daarom willen we een onderzoek dat bij een brede groep van betrokkenen nagaat wat zij vinden van het maatschappelijk en onderwijskundig belang van vakoverschrijdende eindtermen en van de praktische haalbaarheid ervan in scholen. De bevraging kan niet beperkt worden tot de betrokkenen uit de scholen (directies, leraren, leerlingen, ...). Ze zal ook relevante groepen uit het maatschappelijke middenveld moeten betrekken.

Wat de betrokkenen in de scholen betreft, vinden we het belangrijk over een representatief beeld te beschikken van de inschatting van directies, leerkrachten en leerlingen. We verwachten voor de drie graden van het secundair onderwijs een beeld van:

- de prioriteiten die directies, leerkrachten, leerlingen stellen bij het werken aan de huidige eindtermen, de redenen waarom ze bepaalde eindtermen al dan niet behandelen;
- de door de directies, leerkrachten, leerlingen gepercipieerde onderwijskundige en maatschappelijke relevantie van de eindtermen en of en hoe ze beide functies tegenover elkaar afwegen;
- de haalbaarheid: schoolinterne en schoolexterne factoren die het werken met de eindtermen bevorderen of belemmeren. Hierbij kunnen factoren in rekening worden genomen die te maken hebben met de schoolorganisatie (bvb. interne structuren en communicatie) en met het schoolcurriculum (de wijze waarop de eindtermen in de praktijk worden gebracht) en met andere vragen van de gemeenschap. De belangrijkste vraag is hier uiteraard in welke mate bepaalde eindtermen bevorderend of belemmerend zijn.

Een gerichte bevraging van het maatschappelijke middenveld en onderwijsgebonden groeperingen (bvb. begeleidingsdiensten, nascholers, inspectie, scholierenkoepel, ouderverenigingen en andere groeperingen uit het zogenaamde 'middenveld' zoals gezinsverenigingen, ngo's, werknemersorganisatie, werkgeversorganisaties, enz.) moet verder zicht geven op het maatschappelijk belang die verschillende groeperingen met de vakoverschrijdende eindtermen verbinden. De doelstelling hier is nagaan of er een maatschappelijke consensus over de vakoverschrijdende eindtermen kan worden gevonden.

We verwachten dat de onderzoekers op basis van de verzamelde gegevens onderbouwde beleidsaanbevelingen voor de herziening van de vakoverschrijdende eindtermen formuleren.

4.6 Ontwikkeling van een ICT-monitor

De voorbije jaren hanteerden we de PC/KD-monitor om de aanwezige ICT-infrastructuur (hardware, software en netwerkinfrastructuur) in de scholen op te volgen. Naar het educatieve gebruik van ICT konden we via de PC/KD-monitor onvoldoende peilen. Het instrument verschaftte enkel informatie over de plaats waar computers staan, de specifieke doeleinden van het gebruik en over de toegang ertoe buiten de lessen. Met het oog op toekomstige beleidsevaluaties willen we regelmatig een ruimer gamma van gegevens over ICT in het onderwijs in kaart brengen en de evoluties opvolgen die zich daarin voordoen.

Daarom vragen we een onderzoek waarin een instrument wordt ontwikkeld dat informatie aanlevert om 4 groepen van indicatoren op te volgen:

1. ICT-infrastructuur (computer/leerling ratio's, PCinternet/leerlingratio's, type en ouderdom PC's, internetfaciliteiten, ICT-bestedingspatroon ...)
2. integratie van ICT in de leercontext (intensiteit en aard van ICT-gebruik, gebruik van elektronische leeromgevingen...)
3. ICT-vaardigheden van leerkrachten, leerlingen en cursisten
4. percepties over het educatieve ICT-gebruik bij leerkrachten, leerlingen en cursisten

Het onderzoek omvat 3 luiken:

1. Ontwikkelen van een ICT-monitor die de overheid veralgemeenbare informatie verschaft om tweemaaljaarlijks de indicatoren op systeemniveau op te volgen en de waarneembare tendensen te verklaren.
2. Validering van de ontwikkelde ICT-monitor bij een aselecte steekproef van scholen
3. Ontwikkelen van een (webgebaseerde) tool voor de tweemaaljaarlijkse opvraging van de gegevens bij de scholen.

De indicatoren die via de ICT-monitor worden ontwikkeld, moeten sporen met internationale afspraken omtrent de indicatoren die voor specifiek rapporteringen moeten worden gebruikt (bijvoorbeeld in het kader van het opvolgen resultaten van de Top van Lissabon, Eurydice, OESO, Eurostat). De onderzoekers worden gevraagd gebruik te maken van reeds beschikbare expertise (o.m. via buitenlands onderzoek zoals bvb. de ICT-Monitor ontwikkeld door het OCTO aan de Universiteit van Twente).

Cluster 5: Financiering van onderwijs

5.1 Verkennend onderzoek naar het in kaart brengen en opvolgen van de 'return on investment' in het hoger onderwijs

De vraag naar financiering van het onderwijs kunnen we niet isoleren van de vraag naar de 'opbrengst' van de publieke investeringen in onderwijs. Scholingsgraad is een essentieel onderdeel van sociaal en menselijk kapitaal. In internationaal verband (o.a. OESO) vormt de vraag naar de maatschappelijke opbrengst van het hoger onderwijs een belangrijk aandachtspunt. In Vlaanderen is onderzoek op dat vlak quasi onbestaande en moeten indicatoren bijeengesprokkeld worden uit onderzoek dat vaak vanuit andere vragen vertrokken is. Om de 'return on investment' van het hoger onderwijs meer systematisch in kaart te brengen, wensen we een verkennend onderzoek naar de domeinen die we daarbij moeten betrekken (op vlak van productiviteit en concurrentiekracht, fiscaal, sociaal, op vlak van welzijn, gezondheid, sociale cohesie, veiligheid ...) en naar de indicatoren die we nodig hebben.

5.2. Studiekosten en studiefinanciering hoger onderwijs vanuit het perspectief van Europese mobiliteit

Een belangrijke ontwikkeling binnen het hoger onderwijssysteem is de toegenomen mobiliteit van studenten tussen EU-lidstaten. Gelet op de implementatie van de resolutie van Bologna, waarbij mobiliteit van studenten wordt gestimuleerd en gelet op de uitbreiding van de meeneembaarheid van de studiefinanciering, wordt nog een stijging verwacht van het aantal studenten dat in het buitenland gaat studeren. Deze ontwikkeling heeft implicaties zowel op het vlak van studiekosten als voor ons systeem van studiefinanciering.

(Voor de subthema's kunnen afzonderlijke projectvoorstellen ingediend worden)

5.2.1. Studiekosten deelname aan hoger onderwijs met aandacht voor toegenomen mobiliteit

In het decreet betreffende de studiefinanciering en de studentenvoorzieningen in het hoger onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap is voorzien dat de Vlaamse regering regelmatig peilt of de werkelijke kosten voor het onderhoud van de studenten en het door hen gevolgde onderwijs aansluiten bij de uitgekeerde bedragen van de studiefinanciering. In de loop van 1998-1999 werd een onderzoek uitgevoerd naar de studiekosten in het hoger onderwijs. Ontwikkelingen in bepaalde sectoren, zoals bijvoorbeeld huisvesting of studiemateriaal, doen veronderstellen dat een aantal kosten (zoals deze van een kot) niet het ritme van de normale indexering volgen, maar sterker gestegen zijn. Daarnaast zijn er een aantal tegemoetkomingen voor studenten gerealiseerd, onder meer inzake openbaar vervoer, die evenmin in de studie van 1999 zijn opgenomen. De hogere kosten verbonden met studeren in het buitenland, zouden een rem kunnen zijn voor deze studenten waarvoor de studiekost een zware belasting is voor het gezinsbudget. Teneinde na te gaan of voor deze doelgroep extra maatregelen moeten genomen worden, dient eerst de kostenplaat in kaart te worden gebracht. Daarom vragen we niet alleen een actualisering van de meting van de studiekosten hoger onderwijs in Vlaanderen maar wordt ook bijkomend onderzoek gevraagd naar de studiekosten voor studies in het buitenland.

5.2.2. Het systeem van studiefinanciering vanuit het perspectief van Europese mobiliteit

Een andere belangrijke onderwijseconomische implicatie van de toegenomen mobiliteit betreft ons systeem van studiefinanciering. Inwoners van andere EU-lidstaten die in Vlaanderen komen studeren kunnen nu ook gebruik maken van het Vlaamse systeem van studiefinanciering. Deze ontwikkelingen zullen gevolgen hebben voor de kostprijs van het Vlaamse systeem. Het is niet ondenkbaar dat studenten hun keuze om in een ander EU-land te gaan studeren mede laten bepalen door de studiefinanciering die zij daar kunnen krijgen.

Daarom heeft de overheid nood aan een vergelijkende analyse van de verschillende systemen van studiefinanciering in de EU. Verschillende vragen dienen daarbij beantwoord:

- wat ontvangt een Vlaams student aan studiefinanciering indien hij/zij in een ander EU-land gaat studeren in vergelijking met wat hij ontvangt in Vlaanderen? Wat zal hij dan moeten betalen aan inschrijvingsgelden?
- Wat betekent het financieel voor studenten uit andere lidstaten om in Vlaanderen te komen studeren? Wat zijn de verschillen inzake studietoelage, inschrijvingsgelden enz.?
- Hoe aantrekkelijk is Vlaanderen in vergelijking met andere landen op het vlak van studiefinanciering?

Deze vragen moeten gekaderd worden in verschillen in sociaal-economische kenmerken van de studenten hoger onderwijs tussen de lidstaten. Er bestaan immers grote verschillen tussen de lidstaten inzake tewerkstelling en eigen inkomen van studenten. In de mate hierover internationale gegevens beschikbaar zijn, moet het onderzoek ook aandacht besteden aan het sociaal-economisch profiel van studenten in de EU:

- wat zijn de sociaal-economische kenmerken van studenten zelf: wat is de tewerkstellingsgraad onder studenten hoger onderwijs, wat is hun inkomen uit tewerkstelling of uit andere bronnen?
- Wat zijn hun achtergrondkenmerken, m.a.w. hoe verschillen de participatiegraden aan het hoger onderwijs volgens de kenmerken van de ouders (scholingsniveau, inkomenspositie enz.), en hoe verschilt dit tussen de lidstaten?

Een vergelijking van de verschillen in dit sociaal-economisch profiel met de relatieve aantrekkingskracht van de verschillende lidstaten inzake studiefinanciering kan mogelijk inzicht bieden in de budgettaire gevolgen van de Europese Hoger Onderwijsruimte voor het Vlaamse systeem van studiefinanciering.

OBPWO
Aanvullende Oproep 2006
PRIORITAIRE THEMA'S (2)

1. Status quaestionis van de kennis over de aansluiting onderwijs-knelpuntberoepen

De unit SONAR binnen het steunpunt loopbanen doorheen het onderwijs en bij de overgang van school naar werk, doet onderzoek naar de mate waarin de onderwijsloopbaan en verdere vorming en opleiding, het zoeken en het vinden van werk door jongvolwassenen beïnvloedt. Dat onderzoek levert algemene en geaggregeerde kennis over de overgang van school naar werk. Voor een beter inzicht in de aansluitingsproblematiek tussen specifieke opleidingen en beroepssectoren is meer gericht onderzoek op basis van oversampling van bepaalde deelpopulaties noodzakelijk.

Op dit ogenblik is er onder meer nood aan een beter inzicht in de mechanismen die ertoe leiden dat leerlingen die opleidingen volgen die tot bepaalde knelpuntberoepen leiden, daar uiteindelijk niet terecht komen of die beroepen slechts voor een beperkte tijd uitoefenen. Vooraleer eventueel een survey op te zetten rond de specifieke mechanismen die de mismatch tussen de gevolgde opleiding en het uitgeoefende beroep en het gebrek aan aantrekkingskracht van de knelpuntberoepen kunnen verklaren, willen we een overzicht van de kennis die er daaromtrent reeds aanwezig is. Om dat overzicht op te stellen, vragen we een literatuurstudie. De literatuurstudie moet systematisch in kaart brengen welke verklaringen van het gebrek aan aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt reeds beschikbaar zijn. Indien relevant en haalbaar kan de literatuurstudie aangevuld worden met secundaire analyses van bestaande onderzoeksgegevens en/of met een bevraging van bevoorrechte getuigen..

Het is de bedoeling dat de onderzoekers op basis van de status quaestionis voorstellen formuleren die de match tussen onderwijsstructuur en –curriculum en arbeidsmarkt kunnen verbeteren. Het onderzoek moet op korte tijd (maximaal 12 maanden) worden afgerond.

2. Vergelijking tussen het technisch en beroepsgericht secundair onderwijs inzake de aansluiting van gelijkaardige opleidingen op de arbeidsmarkt

Tussen het technisch en beroepssecundair onderwijs bestaan duidelijke verschillen in structuur, curriculum, diplomering ... Uit onderzoek weten we dat ook de respectieve leerlingenpopulaties op een aantal punten sterk verschillen (instroom, kenmerken van de schoolloopbaan etc). Toch zijn er in het BSO, resp. TSO heel wat gelijkaardige studierichtingen. Het onderscheid tussen beide wordt meestal vanuit hun doorstromings- of arbeidsmarktgerichtheid verantwoord.

Om een beter zicht te krijgen op de mate waarin TSO en BSO effectief tot verschillende kwalificaties opleiden, willen we een onderzoek naar de carrière van de afgestudeerden uit vergelijkbare studierichtingen. Het onderzoek moet zich richten op domeinen waar voldoende grote aantallen leerlingen ingeschreven zijn zoals voeding, verzorging, elektriciteit-mechanica. Het onderzoek moet zoeken naar verklaringen voor eventueel gevonden verschillen. Hebben verschillen te maken met het onderwijssysteem ('structurele waterval'), het curriculum (eindtermen) of situeren de verschillen zich veeleer op school- of leerlingenniveau. Het onderzoek moet zo mogelijk ook nagaan of er regionale verschillen kunnen meespelen en aanbevelingen rond het onderscheid tussen BSO en TSO formuleren.

OBPWO Oproep 2007

PRIORITAIRE THEMA'S

Samenvattend overzicht van de 15 voorgestelde thema's

Cluster 1

Leren en Werken

1. Ontwikkeling van kwaliteitsindicatoren voor stages
2. Evaluatie van het JoJo-project in het onderwijs

Cluster 2

Beleidsvoerend vermogen van scholen versterken

3. Evaluerend onderzoek naar de vorming van scholengemeenschappen in het basis- en secundair onderwijs
4. Evaluatie van het participatiedecreet

Cluster 3

Loopbanen van leraren

5. Evaluatie van het nieuwe Decreet op de lerarenopleiding
6. Evaluatie van het professionaliseringsbeleid in het onderwijs

Cluster 4

Talentontwikkeling – competentiegericht onderwijs – aandacht voor specifieke competenties – ICT-competenties

7. Oriëntering van leerlingen bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs
8. Oriëntering van leerlingen bij de overgang van de eerste naar de tweede graad secundair onderwijs
9. Tabellen en grafieken raadplegen. Verdiepend onderzoek bij de peilingresultaten
10. Gevolgen van de flexibilisering van het hoger onderwijs

Cluster 5

Financiering van onderwijs

11. De financieel-economische situatie van leerders in het volwassenenonderwijs, het hoger volwassenenonderwijs en deeltijdse trajecten in het hoger onderwijs
12. Studiekosten en studiefinanciering hoger onderwijs vanuit het perspectief van Europese mobiliteit
13. Haalbaarheid van een Vlaamse census opleidingsniveau
14. Studiekosten secundair onderwijs op het niveau van de studierichtingen i.k.v. de maximumfactuur
15. Monitoring van de participatie van basisscholen aan culturele en sportieve activiteiten en andere buitenschoolse activiteiten

Cluster 1 Leren en Werken

1. Ontwikkeling van kwaliteitsindicatoren voor stages

Basisvoorwaarden zijn dat stages inhoudelijk zo goed mogelijk aansluiten bij de doelstellingen van de opleiding en dat er een verantwoorde stagebegeleiding is. Recent investeerde de onderwijsoverheid in de ontwikkeling van een opvolgingssysteem voor de stages. We beschikken echter niet over een instrument om de kwaliteit van de stages op te volgen. Daarom vragen we nu een onderzoek dat kwaliteitsindicatoren voor de stages ontwikkelt om een regelmatige opvolging mogelijk te maken. In *Werken aan leren. Over de kwaliteit van leerwerkprojecten*¹ vertrokken de onderzoekers van de vaststelling dat de opleidingsverstreckers in Vlaanderen modellen ontbreken om de kwaliteit van het leren systematisch te evalueren, alsook te stimuleren. Het onderzoek bracht kritieke succesfactoren voor de kwaliteit van werkpleklers in kaart zoals de begeleiding op de werkvloer, het inrichten van een praktijkgemeenschap, de leerbereidheid van de stagiair, de inhoud van het leerproject, de beginfase van het leerwerkproject, en de hefboomfunctie van stagebegeleider.

Om de methodiek van het werkpleklers systematisch te kunnen inzetten in het secundair onderwijs, het volwassenenonderwijs, het hoger onderwijs en andere formele opleidingen, wordt er momenteel binnen het departement onderwijs een visietekst voorbereid gericht op de ontwikkeling van hanteerbare kwaliteitsindicatoren. De bedoeling is een kwaliteitskader te ontwikkelen dat toepasbaar is op alle vormen van werkpleklers in alle opleidingsniveaus en voor alle betrokken doelgroepen. Dit kadert in de algemene opzet van de overheid om competentieontwikkeling in Vlaanderen verder te ondersteunen. Deze algemene kwaliteitsindicatoren voor werkpleklers kunnen verder uitgewerkt worden specifiek toepasbaar voor stages, dit om reeds uitgewerkte registratie- en opvolgingssysteem aan te vullen en uit te breiden met kwalitatieve gegevens over het stagebeleid. Deze indicatoren moeten een breed spectrum van kwaliteitskenmerken van de stages afdekken (o.m. m.b.t. de onderwijskundige relevantie, de organisatie van de samenwerking tussen scholen en bedrijven met het oog op lerende netwerken, de kenmerken van coaches in bedrijven (o.m. opleidingsmogelijkheden); de afstemming van competenties t.o.v. kwalificaties ...). We achten het daarom aangewezen dat het onderzoek rekening houdt met de ontwikkeling van het kwaliteitskader voor werkpleklers vanuit het departement.

¹ Lieve Ruelens, Tine Baert, Herman Baert, Mia Douterlungne & René Bouwen (2003) *Werken aan leren. Over de kwaliteit van leerwerkprojecten*. Leuven, HIVA

2. Evaluatie van het JoJo-project

De wet van 24 december 1999 ter bevordering van de werkgelegenheid voorziet in een stelsel van startbanen voor jonge schoolverlaters en werklozen, met als doel hun tewerkstelling te bevorderen door hen een baan en/of een bijkomende opleiding te verschaffen. De Vlaamse overheid engageert zich om prioritair aandacht te besteden aan de groepen die het laagst scoren op de werkzaamheidsgraad.

Het startbanenproject 'Scholen voor Jongeren, Jongeren voor Scholen' - kortweg JoJo-project genoemd - richt zich tot jongeren die de school voortijdig hebben verlaten, maar toch geïnteresseerd zijn om in scholen te werken. Jongeren van allochtone afkomst en jongeren uit kansarme gezinnen worden in het bijzonder aangemoedigd om zich in te schrijven voor deze startbanen, omdat zij het meestal nog moeilijker hebben op de arbeidsmarkt dan andere vroegtijdige schoolverlaters. De doelstelling van het project is tweeledig. Enerzijds wil het project de jongeren laten proeven van een job in het onderwijs, met het oog op eventuele verdere opleiding en tewerkstelling. Anderzijds wil het project scholen met kansarme jongeren een bijkomende werkkraft bieden om een positief schoolklimaat te stimuleren, een beter contact tussen de leraren en de allochtone of kansarme gezinnen te creëren en op die wijze antisociaal gedrag te voorkomen. De eerste JoJo startbanen kwamen tot stand in de steden Antwerpen, Genk, Gent, Hasselt en Mechelen. Eind mei 2001 kwamen er startbanen bij in een aantal gemeenten waar de schoolse achterstand hoger ligt dan het Vlaams gemiddelde (Aalst, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Boom, Brugge, Halle, Houthalen-Helchteren, Leuven, Lier, Maasmechelen, Oostende, Ronse, Temse,

Tienen, Turnhout, Vilvoorde, Willebroek en Zaventem). Een tweede uitbreiding betrof alle Vlaamse TSO en BSO scholen waar de leerachterstand hoger is dan het Vlaams gemiddelde.

De overheid vraagt dit project te evalueren. Het onderzoek moet nagaan op welke manier en in welke mate de twee doelstellingen gerealiseerd zijn:

- Welk effect heeft het project gehad op de JoJo-medewerkers zelf (qua verdere arbeids-, studie- en persoonlijke loopbaan)?
- Welke impact heeft het project op de verbetering van het schoolklimaat en preventie van antisociaal gedrag? Hoe evalueren de betrokken onderwijsinstellingen dit?

Voor een aantal gegevens kan beroep gedaan worden op een evaluatierapport dat de coördinatoren van het JoJo-project zelf reeds opstelden:

http://www.ond.vlaanderen.be/jojo/doc/Rapportage_JoJo_project.doc

Cluster 2

Beleidsvoerend vermogen van scholen versterken

3. Evaluerend onderzoek naar de vorming van scholengemeenschappen in het basis- en secundair onderwijs

De overheid biedt de scholengemeenschappen een grote mate van autonomie om hun doelen te bepalen. Dat impliceert dat er – ook binnen een zelfde onderwijsniveau - aanzienlijk wat variatie mogelijk wordt tussen scholengemeenschappen. We wensen een onderzoek dat deze variatie in kaart brengt en verklaart. We verwachten onder meer een antwoord op volgende vragen:

- Hoe leggen de betrokken actoren binnen de scholen en de scholengemeenschappen hun gemeenschappelijke doelen vast?
- Welke rol spelen de schoolbesturen? bvb. welke verschillen zijn er in de beleidsbenutting van schoolbesturen, hoe positioneren besturen/directies zich t.o.v. elkaar in het besluitvormingsproces, in hoeverre hangen de mogelijke verschillen samen met kenmerken van de leden van de schoolbesturen (leeftijd, geslacht, bestuurservaring, tijdsinvestering, deskundigheid ...) en van de besturen (schaalgrootte, net, onderwijsniveau ...)?
- Zijn er andere (externe) partners betrokken in het vormen van scholengemeenschappen?
- Op welke manier volgen scholengemeenschappen zelf de realisatie van hun doelen op?
- Onder welke voorwaarden slagen scholengemeenschappen erin beleids- en beheersproblemen adequater op te lossen?
- Op welke domeinen realiseren de scholengemeenschappen een meerwaarde (bvb. aanwending van de middelen en de infrastructuur, administratieve vereenvoudiging, leiderschap, professionalisering, leerlingenoriëntering ...)?
- Wat zijn de effecten van de vorming van scholengemeenschappen op de leerlingen? Worden de leerlingen er uiteindelijk ook beter van? Op welke wijze?
- Op welke wijze geven scholengemeenschappen impulsen aan de samenwerking tussen gewoon en buitengewoon onderwijs rond leerzorg?
- Op welke wijze geven scholengemeenschappen impulsen aan de samenwerking met externe niet-onderwijspartners (bvb. bedrijven, culturele sector, welzijn ...)
- Wat is de optimale schaalgrootte? Hoe groot kan/moet een scholengemeenschap zijn om te kunnen functioneren volgens de gestelde doelen?

Het onderzoek moet zicht geven op de verschillende samenwerkingsmodellen, op de mate waarin scholengemeenschappen de vooropgestelde doelstellingen realiseren en op de voor- en nadelen ervan. Slagen scholengemeenschappen erin beleids- en beheersproblemen adequater op te lossen en zo ja onder welke voorwaarden? Het onderzoek evalueert niet alleen de toegevoegde waarde van scholengemeenschappen op managementvlak. Het peilt ook naar op de onderwijskwaliteit in het algemeen en op de leerprocessen in het bijzonder. We zijn bijzonder geïnteresseerd in de impact van de schaalgrootte op leerlingenbegeleiding en op het pedagogisch en onderwijskundig beleid.

4. Evaluatie van het participatiedecreet

In het regeerakkoord werd afgesproken dat het participatiedecreet drie jaar na de inwerkingtreding zal geëvalueerd worden. Meer bepaald moet worden nagegaan of het participatiedecreet heeft bijgedragen tot het de beoogde (maatschappelijke) effecten. Om die evaluatie uit te voeren, geven we de voorkeur aan een onderzoeksdesign waarbij in een representatief staal van basis- en secundaire scholen leerlingen, leerkrachten, ouders en directies over hun ervaringen met participatie worden bevraagd aan de hand van gevalideerde instrumenten. Meer bepaald moet worden gebruik gemaakt van de participatiebarometer voor leerkrachten en ouders (OBPWO 03.05) en het instrument voor het meten van leerlingenparticipatie (OBPWO 00.01). Daarnaast moeten die instrumenten worden aangevuld met items die bij de diverse actoren expliciet peilen naar de nood aan ondersteuning in het realiseren van het participatiebeleid.

Het onderzoek moet het lokale participatiebeleid in basis- en secundaire scholen volledig brengen. De bevraging moet de overheid informatie verschaffen over wie participeert (participatiegroepen), waarover (participatiedomeinen), in welke mate (participatiegraden) en hoe (participatiekanalen). Er moet onder meer gepeild naar hun motivatie, hun tevredenheid, hun actuele graad van inspraak rond diverse onderwerpen en de mate waarin ze impact menen te hebben op het beleid. Dat alles wordt getoetst aan persoons- en schoolkenmerken. Het is dus niet de bedoeling een nieuw instrument te ontwikkelen. De resultaten van de bevraging bij ouders en leerkrachten kan worden vergeleken met de nulmeting van 2005. Voor de leerlingen beschikken we niet over een nulmeting.

Cluster 3 Loopbanen van leraren

5. Evaluatie van het nieuwe Decreet op de lerarenopleiding

Het nieuwe Decreet op de lerarenopleiding wordt vanaf volgend academiejaar geïmplementeerd. Het decreet stelt verschillende evaluatiemomenten voor verschillende domeinen in het vooruitzicht. Een algemene evaluatie van de regelgeving voor het Vlaams Parlement moet tegen 2012 worden afgerond (zie art. 20 van het Decreet). Daarom vraagt de overheid een onderzoeksdesign voor die beleidsevaluatie te ontwikkelen. Omdat we tegen 2012 de impact van de regelgeving moet nagaan, is het nodig om over een 'nulmeting' (de toestand bij de implementatie) te beschikken. Het onderzoek zal dus niet alleen de nodige instrumenten moeten ontwikkelen om latere impactstudies te kunnen uitvoeren, maar zal – waar nodig – ook een nulmeting moeten doen.

Volgende beleidsvragen dienen in het onderzoek meegenomen te worden:

Met het oog op de *evaluatie van de LIO-baan*:

- Zal het nieuwe concept leiden tot een betere samenwerking tussen de school, de instelling of het centrum enerzijds en de lerarenopleiding anderzijds?
- Wat zijn kenmerken van de studenten die zich aangetrokken voelen tot een LIO-baan?
- Zal het LIO-statuuut meer zij-instromers aantrekken (zodat meer competenties uit de samenleving in het onderwijs binnengebracht worden)?

Met het oog op de *evaluatie van de geïntegreerde lerarenopleiding secundair onderwijs*:

- Zal de transitie van drie naar twee vakken meer ruimte geven voor inhoudelijke verdieping in de gekozen onderwijsvakken en meer aandacht voor onder meer gelijke kansen, zorg en taalvaardigheid?

Met het oog op de *evaluatie van de specifieke lerarenopleidingen*:

- Welke zijn de voor- en nadelen verbonden aan de stage *tijdens* de vakinhoudelijke opleiding?

Met het oog op *evaluatie van een aantal algemene doelstellingen van het nieuwe decreet*:

- Welke impact zal het decreet hebben op het aantrekken van doelgroepen (incl. mensen met een functiebeperking)? Biedt het decreet een kader om de instroom, doorstroom en uitstroom van kansgroepen in de lerarenopleiding te verhogen?
- In welke mate voeren de centra, hogescholen en universiteiten een beleid rond de taalvaardigheid van de cursist of studenten in het Nederlands?
- In welke mate bereidt de preservicetraining voor op de verschillende onderwijsvormen?
- In welke mate zal het nieuwe decreet bijdragen aan de ontwikkeling van de competenties die nodig zijn om kwaliteitsvol onderwijs voor alle kinderen te verzorgen? (grootstedelijke context, taalvaardigheid, multiculturaliteit,...)?
- Zal het nieuwe model de praktischschok voor beginnende leraren verminderen?

- Welke impact zal de toename van stages hebben op het leergedrag van de leerlingen en op de onderwijskwaliteit?

Met het oog op *evaluatie van een aantal structurele aspecten en randvoorwaarden*:

- Over welke competenties moeten mentoren beschikken om de stagiair, de LIO en starter goed te ondersteunen en te begeleiden (zie ook thema rond evaluatie van het professionaliseringsbeleid)?
- Welke systemen moeten ontwikkeld worden voor EVK en EVC?
- Welk effect heeft het decreet op de stagecapaciteit van de scholen?

Met het oog op de *evaluatie van de rol van de lerarenopleiding in een aantal strategische doelstellingen/opdrachten van het onderwijs in het algemeen*:

- Welke rol speelt de lerarenopleiding in onderwijsvernieuwingen (bvb. talenbeleid, zorgbreedte, ICT, geïnformeerde studie- en beroepskeuze, diversiteit, ...); in welke mate worden vernieuwingsstimulansen opgepikt door de lerarenopleiding en welke factoren liggen daar aan de basis van?

6. Evaluatie van het professionaliseringsbeleid van basis- en secundaire scholen

Aan het eind van de jaren '90 liet de overheid een onderzoek uitvoeren naar het nascholingsbeleid in het basis- en secundair onderwijs (OBPWO 97.04 en 98.02). Met die evaluatie wilden we peilen naar alle activiteiten die erop gericht zijn de kennis, vaardigheden en attitudes van directies, leerkrachten, opvoedend personeel en andere teamleden te verbreden en te verdiepen in functie van een effectieve en efficiënte schoolwerking of met andere woorden naar de nascholing zoals die decretaal werd bepaald. Een eerste onderzoeksvraag was gericht op de gevolgen van de nieuwe regelgeving (Decreet van 16 april 1996 betreffende de lerarenopleiding en de nascholing) voor het nascholingsbeleid van scholen. Een tweede onderzoeksvraag betrof de reactie van de nascholingsmarkt op de vraaggestuurde nascholing.

Het onderzoek toonde onder meer dat scholen het decretaal bepaalde begrip nascholing verengen tot scholing buiten de school of in aanwezigheid van externen. De onderzoekers formuleerden toen de aanbeveling het begrip nascholing verder te expliciteren om de integratie van het externe nascholingsaanbod en het intern schoolbeleid op het gebied van professionalisering van het schoolteam te bevorderen. Uit dat onderzoek bleek ook dat nascholing - globaal genomen - onvoldoende impact had op de professionalisering van de leerkracht en niet altijd verdere leerprocessen bij leerkrachten kon op gang brengen.

Na 10 jaar is het wenselijk een nieuwe stand van zaken op te maken van het professionaliseringsbeleid en de professionaliseringspraktijk in Vlaanderen. In haar Onderwijsspiegel 2005-2006 besteedde de inspectie veel aandacht aan het belang van deskundigheidsbevordering voor onderwijsvernieuwing. Uit deze analyse bleek dat scholen nu steeds meer voor teamgerichte nascholing kiezen, maar dat ze nog te weinig gebruik maken van het 'leren van en met elkaar', van de school als professionele leergemeenschap. Intussen is ook de context geëvolueerd. Zo werden bijvoorbeeld bedrijfsstages mogelijk als vorm van professionalisering. De overheid vraagt uitdrukkelijk om de 'bedrijfsstages' als een vorm van professionalisering in het onderzoek te betrekken (van 1 november 2005 tot en met 31 augustus 2008 loopt er een tijdelijk project in het secundair onderwijs waarbij leerkrachten die op bedrijfsstage gaan, kunnen vervangen worden). In welke bedrijven/sectoren worden bedrijfsstages en voor welke leerkrachten ingericht en in welke mate worden ze ingericht? Is er een inhoudelijke band met vakken/richtingen in de betrokken scholen? In hoeverre dragen bedrijfsstages bij tot de verdere professionalisering van de leerkrachten? Komt dit systeem tegemoet aan de behoeften in de scholen voor de invulling van de afwezigheden in het kader van de bedrijfsstages? Betekende de mogelijkheid tot vervanging een stimulans voor de bedrijfsstages?

Het nieuwe decreet op de lerarenopleiding kan nieuwe impulsen geven aan het professionaliseringsbeleid van scholen. De bepalingen rond de expertisenetwerken voorzien bvb. de 'ontwikkeling van een beleidsplan inzake mentorenvorming, de nascholing van leraren en de wetenschappelijke en maatschappelijke dienstverlening inzake professionalisering van leraren'. De gegevens die in het kader van dit onderzoek worden verzameld, moeten toelaten in de toekomst de impact van het nieuwe decreet op de lerarenopleiding op professionalisering en nascholing te evalueren (zie ook het thema rond evaluatie van het nieuw decreet op de lerarenopleiding).

Cluster 4

Talentontwikkeling – competentiegericht onderwijs – aandacht voor specifieke competenties – ICT-competenties

7. Oriëntering van leerlingen bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs

Het al dan niet succesvol doorlopen van de schoolloopbaan hangt in sterke mate af van een adequate oriëntering van de leerlingen. Studieoriëntering en studiekeuze zijn subtiele processen, die onderhevig zijn aan tal van factoren (vb. opvattingen, ervaringen, waarderingen ... van zowel leerkrachten, ouders als van leerlingen zelf). Het gevraagde onderzoek moet inzichten bieden in deze processen en aanbevelingen formuleren voor de verdere professionalisering van leerkrachten en directies voor de oriëntering- en begeleiding van de studiekeuze van de leerlingen.

De overgang van het basis- naar het secundair onderwijs vormt een scharnierpunt in de studiekeuze van de leerlingen, zowel wat basisopties binnen de eerste graad als schoolkeuze betreft. Onderzoek bracht aan het licht dat gender en het sociaal milieu van de leerlingen een belangrijke rol spelen in de mate dat ze het secundair onderwijs succesvol doorlopen. Jongens, allochtonen en jongeren uit lagere sociaal economische milieus blijven vaker zitten, wijken meer af van een 'normaal onderwijstraject' en stromen in grotere mate ongekwificeerd uit dan de andere jongeren. Een belangrijke vaststelling was dat - na controle voor deze achtergrondkenmerken - zowel een laattijdige instroom als een instroom via de B-stroom, de kansen van jongeren om een eindexamen te behalen, sterk hypothekeren. Uit onderzoek naar de implementatie van het GOK-decreet weten we dat scholen 'doorstroming en oriëntering' (één van de vijf GOK-pijlers) zelden als actieterrein kiezen.

We vragen in kaart te brengen hoe de oriënteringspraktijk bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs verloopt.

- Welke factoren (schoolkenmerken, leerlingenkenmerken) spelen daarin mee?
- Wie formuleert een advies, op basis van welke gegevens en binnen welk referentiekader?
- Waarom en hoe worden jongeren hetzij naar de A- hetzij naar de B-stroom verwezen?
- Vormt schoolvertraging een basis voor studieoriëntering?
- Welke rol speelt het 'getuigschrift basisonderwijs' (en welke criteria hanteert men bij de toekenning ervan)?
- Spelen de perceptie en waardering van de verschillende onderwijsvormen en studierichtingen bij de leraren basisonderwijs een rol?
- Hoe communiceert de school met leerlingen en hun ouders? Hoe percipiëren ouders het advies?
- Welke rol speelt het CLB? Volgt het CLB de school- en studiekeuze op?
- Hoe schatten actoren in de eerste graad secundair onderwijs de effecten in van deze keuze en de wijze waarop deze keuze wordt gevaloriseerd in de eerste graad secundair onderwijs?

8. Oriëntering van leerlingen van de eerste naar de tweede graad secundair onderwijs

Het al dan niet succesvol doorlopen van de schoolloopbaan hangt in sterke mate af van een adequate oriëntering van de leerlingen. Studieoriëntering en studiekeuze zijn subtiele processen, die onderhevig zijn aan tal van factoren (vb. opvattingen, ervaringen, waarderingen ... van zowel leerkrachten, ouders als van leerlingen zelf). Het gevraagde onderzoek moet inzichten bieden in deze processen en aanbevelingen formuleren voor de verdere professionalisering van leerkrachten en directies voor de oriëntering- en begeleiding van de studiekeuze van de leerlingen.

De eerste graad van het secundair onderwijs vervult een cruciale rol in de oriëntering van de leerlingen binnen de secundaire onderwijsloopbaan. Het gemeenschappelijke karakter van de eerste graad biedt kansen voor een zorgvuldige observatie in voorbereiding op de oriëntering naar de specifieke onderwijsvormen. Vroeger onderzoek en het onderzoek naar de GOK-implementatie leerden ons dat keuzebegeleiding in de eerste graad voor veel scholen geen prioriteit is. Indien keuzebegeleiding wel aandacht krijgt, dan is die vooral gericht op informatie, voorlichting en advisering

en minder op de andere functies van keuzebegeleiding zoals zelfconceptverheldering, leren kiezen of horizonverruiming. Het onderzoek stelde vast dat het onderwijs- en organisatie-model van de scholen een geïntegreerde keuzebegeleiding niet ondersteunt.

Er is nood aan een actualisatie van de onderzoeksgegevens over de oriëntering van de eerste naar de tweede graad.

- In welke mate wordt de oriëntering beïnvloed door de feitelijke segregatie van leerlingen in verschillende inhoudelijke stromingen binnen de eerste graad?
- Welk effect gaat uit van de differentiatie tussen de A- en de B-stroom?
- Wat is de impact van een brede eerste graad versus een eerste graad gekoppeld aan een 6-jarige structuur?
- Wat is het effect van recente structuurhervormingen in het secundair onderwijs - in het bijzonder de scholengemeenschappen en de hervorming van de CLB-sector - op de praktijk van leerlingoriëntering en keuzebegeleiding?
- Welke rol speelt het CLB? Volgt het CLB de school- en studiekeuze op?

Het onderzoek moet verder materiaal aanreiken over de implementatie van de vakoverschrijdende eindtermen 'leren leren'.

9. Tabellen en grafieken raadplegen. Verdiepend onderzoek bij de peilingresultaten

Sinds 2002 peilen we naar de beheersing van de eindtermen in het Vlaamse onderwijs. Elke peiling beslaat een andere cluster van eindtermen. Over de peilingen heen zijn er een aantal generieke knelpunten. Het 'raadplegen van tabellen en grafieken' is hiervan een voorbeeld. Zowel de peiling informatieverwerking en -verwerking in de A-stroom van de eerste graad van het secundair onderwijs als de peiling Natuur in het basisonderwijs wijst op problemen bij het lezen en interpreteren van tabellen en grafieken. Slechts de helft van de veertienjarigen uit de A-stroom beheersen deze vaardigheid. Het raadplegen van tabellen en grafieken is een belangrijke maatschappelijke competentie. Daarom is het nodig te onderzoeken wat precies fout loopt en welke mogelijke verklaringen er hiervoor zijn.

We willen bijvoorbeeld meer inzicht verwerven in:

- de parameters die de moeilijkheidsgraad van een tabel of grafiek bepalen (bv. complexiteit, lay-out, taalgebruik,...);
- de veronderstelde kennis en deelvaardigheden nodig om tabellen en grafieken te raadplegen (zowel talige als numerische kennis en vaardigheden);
- de strategische vaardigheden die leerlingen moeten inzetten bij het raadplegen van tabellen en grafieken;
- de wijze waarop leerlingen in het basisonderwijs en in de eerste graad secundair onderwijs deze vaardigheid in stijgende moeilijkheidsgraad ontwikkelen.

Dit inzicht is noodzakelijk om het curriculum zo op te bouwen dat meer leerlingen in de toekomst de eindtermen voor het raadplegen van tabellen en grafieken beheersen. Het onderzoek moet betrekking hebben op het basisonderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs. Voor de onderwijspraktijk is dit belangrijke informatie om te werken aan een verticale opbouw en om een goede aansluiting te garanderen.

10. Gevolgen van de flexibilisering van het hoger onderwijs

Door de flexibilisering van het hoger onderwijs kunnen studenten hun leertraject meer individualiseren. De invoering van een creditsysteem maakt immers meer variatie mogelijk in opleidingen, instellingen, studieduur, enz. Momenteel is de BaMa-structuur aan zijn derde jaar toe en kunnen we de eerste gevolgen van de flexibilisering van het hoger onderwijs voor de loopbanen van de studenten vaststellen.

Er zijn verschillende vragen aan de orde, waarop we graag een antwoord krijgen op basis van wetenschappelijk onderzoek:

- Wat zijn de effecten van de invoering van het creditsysteem op de studieduur in vergelijking met het klassieke jaarklassensysteem?
- Is er een verschuiving in de voorwaarden om te slagen in het hoger onderwijs zoals taalbeheersing in het Nederlands of een vreemde taal, zelfsturing ...?
- Heeft het creditsysteem een effect op de mate waarin studenten uit het hoger onderwijs zonder diploma uitstromen?
- Schatten de studenten - door de mogelijkheid om credits te verwerven - hun geschiktheid voor het hoger onderwijs en hun slaagkansen anders in?
- Wat is de impact van flexibilisering op het studentenleven in een studentenstad, de emancipatie van studenten, de motivatie en zelfvertrouwen van studenten, de studiebelasting van de studenten, de werkbelasting van de docent?
- Wat is de impact van flexibilisering op studie – en trajectbegeleiding (organisatie en inhoud en aanpak)?
- Wat is de impact van de flexibilisering op heroriëntatie van studenten?
- Impact flexibilisering en transparantie hoger onderwijs?
- Impact flexibilisering op kwaliteit onder meer samenhang opleidingen?
- Impact flexibilisering op doelgroepen en op levenslang leren (wat is een van de doelstellingen van flexibilisering)?
- Ontstaan er door de flexibilisering verschuivingen in de studiekeuze van de studenten?
- Heeft het creditsysteem een effect op de mobiliteit tussen de instellingen van het hoger onderwijs?
- Heeft het creditsysteem een effect op de democratisering van het hoger onderwijs?
- Hoe loopt de procedure voor de erkenning van EVC? aantallen aanvragen, hoeveel bewijzen van bekwaamheid zijn toegekend, impact van EVC op studievoortgang, wat is een goede procedure, welke instrumenten en criteria hanteren de verschillende associaties, welke standaarden hanteren de associaties bij het assessment, wat is de vergelijkbaarheid over de associaties heen?
- Wat is de impact van het systeem van vrijstellingen? (evaluatie van procedures, methodologische garanties, criteria, standaarden, ...)

Dit is een kortlopend onderzoeksproject. De onderzoeksresultaten zouden uiterlijk beschikbaar moeten zijn in het najaar 2008.

Cluster 5 **Financiering van onderwijs**

11. De financieel-economische situatie van leeders in het volwassenenonderwijs, het hoger volwassenenonderwijs en deeltijdse trajecten in het hoger onderwijs

Momenteel hebben we geen gegevens over de private uitgaven van leeders in het volwassenenonderwijs, het hoger volwassenenonderwijs en deeltijdse trajecten in het hoger onderwijs. Deze gegevens worden ook in de internationale context steeds belangrijker zowel voor inhoudelijke discussies over levenslang leren als voor internationale vergelijkingen. De private uitgaven die nu opgenomen zijn in de UOE-dataverzameling zijn wellicht onderschat. Actuele, volledige en betrouwbare informatie over de studiekosten in het volwassenenonderwijs, in het hoger volwassenenonderwijs en in deeltijdse trajecten in het hoger onderwijs moet de overheid toelaten een adequate beleidsindicatoren te construeren.

Eén van de belangrijke vragen is welke elementen de cursisten als kosten beschouwen. Enerzijds moet de overheid beschikken over een goede standaardlijst van deze kostenelementen. Anderzijds moeten in het onderzoek doelgerichte vragen worden ontwikkeld, die peilen naar andere, verborgen elementen die voor cursisten doorwegen in de kosten zoals bvb. de tijdsinvestering, de combinatie werken en studeren, de combinatie met het privéleven, de leercontext, ... Bij werkgerelateerde opleidingen kan men ook nagaan in welke mate de werkgever instaat voor bepaalde kosten of mogelijkheden voorziet om de opleiding te volgen tijdens de werkuren.

Bij de schatting van de kosten moet voldoende aandacht worden besteed aan:

- de kenmerken van de cursisten: leeftijd, geslacht, onderwijsloopbaan en opleidingsniveau, professionele loopbaan, arbeidsmarktsituatie, informeel en non formeel leren, gezinssamenstelling, reden/motivatie om de cursus te volgen (diploma behalen, hobby, gevraagd door werkgever, sociaal ...)
- de mate waarin ze gebruik maken van maatregelen als opleidingscheques, educatief verlof, loopbaanonderbreking,...
- de kenmerken van de opleidingen: onderwijsniveau, onderwijsnet, studiegebied, aantal uren, positie van de gevolgde module in de structuur van de volledige opleiding, ...

12. Studiekosten hoger onderwijs vanuit het perspectief van Europese mobiliteit

De mobiliteit van studenten tussen de EU-lidstaten zal -gelet op de implementatie van de resolutie van Bologna en de uitbreiding van de meeneembaarheid van de studiefinanciering – in de toekomst nog toenemen. Die ontwikkeling heeft uiteraard implicaties voor de studiekosten.

In het decreet betreffende de studiefinanciering en de studentenvoorzieningen in het hoger onderwijs is voorzien dat de Vlaamse regering regelmatig nagaat of de werkelijke kosten van de studenten voor hun onderhoud en het door hen gevolgde onderwijs aansluiten bij de uitgekeerde bedragen van de studiefinanciering. In de loop van 1998-1999 werd een onderzoek uitgevoerd naar de studiekosten in het hoger onderwijs. Ontwikkelingen in bepaalde sectoren - zoals huisvesting of studiemateriaal - doen veronderstellen dat een aantal kosten het ritme van de normale indexering niet volgden en sterker gestegen zijn. Daarnaast kwamen er een aantal tegemoetkomingen voor studenten, onder meer voor het openbaar vervoer, die niet in de studie van 1999 zijn opgenomen. De hogere kosten verbonden met studeren in het buitenland kunnen een rem zijn voor studenten waarvan de studiekosten het gezinsbudget al zwaar belasten. Om na te gaan of er voor deze doelgroep extra maatregelen nodig zijn, moeten eerst de studiekosten worden in kaart gebracht. Daarom vragen we niet alleen een actualisatie van de meting van de studiekosten hoger onderwijs in Vlaanderen, maar ook bijkomend onderzoek naar de kosten van studies in het buitenland.

13. Haalbaarheid van een Vlaamse census opleidingsniveau

Onderzoek bevestigt telkens opnieuw dat het opleidingsniveau van de ouders een goede voorspeller is voor de schoolprestaties en schoolloopbaan van hun kinderen. Toch blijkt het niet eenvoudig om over gemakkelijk toegankelijke en betrouwbare gegevens over het opleidingsniveau van de bevolking te beschikken. De meeste gegevens zijn voorhanden in de Socio Economische Enquête van het NIS, maar die werd voor de laatste keer georganiseerd in 2001. De databanken van het ministerie van onderwijs en vorming bevatten betrouwbare gegevens over het opleidingsniveau, maar die zijn beperkt tot de recent afgestudeerde cohorten. Betrouwbare en minder betrouwbare gegevens over het opleidingsniveau vinden we voor diverse deelpopulaties in verschillende administratieve databanken van de overheid. Om snel over gegevens over het opleidingsniveau van de Vlaamse bevolking te beschikken, zijn er twee mogelijkheden. We kunnen proberen de relevante gegevens uit verschillende databanken te koppelen. Een andere piste is de organisatie van een Vlaamse census.

Vooraleer een grootschalige census te organiseren, willen we de haalbaarheid ervan onderzoeken. Het onderzoek moet bvb. nagaan hoe een Vlaamse census georganiseerd kan worden om betrouwbare gegevens over het opleidingsniveau op te leveren, welke partners erbij betrokken kunnen worden en op welke wijze, wat het zal kosten, welke baten er opgeleverd worden, wat mogelijke knelpunten en randvoorwaarden zijn. De verscheidenheid van diploma's, getuigschriften en dergelijke zal vertaald moeten worden in een eenduidig systeem van opleidingsniveaus. Daarom zal het onderzoek ook een 'concordantietabel' moeten uitwerken.

14. Onderzoek naar de studiekosten van de verschillende studierichtingen in het secundair onderwijs in het kader van de invoering van de maximumfactuur

De minister wenst voor het secundair onderwijs een maximumfactuur per studierichting en per studiejaar te bepalen. Bij het opstellen van de maximumfactuur wordt een onderscheid gemaakt tussen twee types van kosten. Enerzijds zijn er de kosten die gemaakt worden om de eindtermen/ontwikkelingsdoelen

(leerplannen voor 2de en 3de graad TSO/BSO/KSO en 4de graad BSO) te behalen, zoals boeken, kopies, gereedschap en materialen in bepaalde TSO/BSO-richtingen, een meerdaagse schoolreis voor leerlingen van toerismeopleidingen. Anderzijds zijn er de kosten die voortvloeien uit initiatieven van scholen om het onderwijs te verlevendigen, zoals een museum- of toneelbezoek, gebruik van tijdschriften. Kosten die onder geen van beide categorieën ondergebracht kunnen worden, zoals een boekentas, eten en drinken, vervoer, meerdaagse schooluitstappen tijdens de vakanties vallen buiten beschouwing.

Om het bedrag van de maximumfactuur te bepalen, wil de overheid weten wat het landelijk gemiddelde van de studiekosten **per studierichting** en **per leerjaar** is. Die gemiddelden zullen ook als nulmeting voor de toekomst gehanteerd worden. Rekening houdende met het aantal studierichtingen en leerjaren leidt dit tot volgend aantal gemiddelden dat moet worden berekend: ca. 660 in het gewoon secundair onderwijs; ca. 120 in het DBSO en ca. 250 in het BUSO.

Het gevraagde onderzoek dient qua conceptueel kader en bevragsingsmethode aan te sluiten bij het lopende onderzoek naar de studiekosten in het secundair onderwijs (OBPWO 04.07).

15. Monitoring van de participatie van basisscholen aan culturele en sportieve activiteiten en andere buitenschoolse activiteiten

In de context van de kosteloosheid van het basisonderwijs besliste de Vlaamse regering onder meer een scherpe maximumfactuur in te voeren voor uitgaven voor eendaagse schooluitstappen en culturele en sportieve activiteiten. Op 11 mei 2007 hechtte de Vlaamse Regering haar definitieve goedkeuring aan het ontwerp van decreet kosteloosheid basisonderwijs.¹ Basisscholen mogen voor activiteiten die verbonden zijn aan het bereiken van de eindtermen en ontwikkelingsdoelen geen kosten doorrekenen aan ouders. Voor activiteiten tijdens de schooltijd die niet verbonden zijn aan de ontwikkelingsdoelen en eindtermen en voor verplicht materiaal bvb het verplicht gebruik van een tijdschrift komt er per leerjaar een "scherpe" maximumfactuur. Voor meerdaagse activiteiten zoals bosklassen zal de Vlaamse overheid een "minder scherpe" maximumfactuur opleggen. Via dit onderzoek willen we ingaan op de eerste categorie, namelijk de kosten voor culturele en sportieve activiteiten en eendaagse uitstappen die onderworpen zullen worden aan de scherpe maximumfactuur.

De invoering van het plafond mag er immers niet toe leiden dat scholen minder zouden deelnemen aan culturele en sportieve activiteiten en andere buitenschoolse activiteiten. Dit zou namelijk leiden tot een verschraving van het schoolleven. Om dit te bewaken willen we de participatie aan dit type van activiteiten monitoren en willen we verklaringen zoeken voor eventuele verschuivingen. De centrale onderzoeksvraag is dan ook of de invoering van een maximumfactuur voor uitgaven aan culturele en sportieve activiteiten en daguitstappen een impact heeft op de mate waarin basisscholen deze activiteiten ondernemen. In welke mate zullen scholen hun gedrag aanpassen als gevolg van de nieuwe decretale bepalingen? Zullen de scholen meer of minder culturele, sportieve en andere eendaagse uitstappen ondernemen als gevolg van de invoering van de maximumfactuur?

Om de impact van de decretale bepalingen over kosteloosheid te kunnen nagaan, is er nood aan een nulmeting van de huidige participatie aan culturele en sportieve activiteiten in het basisonderwijs. Het doel van het onderzoek is dus tweeledig. Ten eerste moet er een geïkt monitoringinstrument met een beperkte set van indicatoren ontwikkeld worden. Ten tweede moet een eerste nulmeting uitgevoerd worden met dit monitoringinstrument. We wensen de huidige omvang te kennen van het aanbod van de verschillende categorieën van activiteiten die onder de scherpe maximumfactuur vallen.

Het monitoringinstrument meet de omvang van de participatie van de scholen aan deze activiteiten. Een eerste kernindicator van het monitoringinstrument betreft het aantal activiteiten dat georganiseerd wordt per basisschool per jaar, opgesplitst naar type van activiteit. We onderscheiden de volgende sub-indicatoren (dit is weliswaar een niet-exhaustieve lijst):

- aantal studie-uitstappen per jaar (vb. bosuitstap)

¹Zie <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2007p/0511-kosteloosheid.htm>. Dit is het Ontwerp van decreet tot wijziging van het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997, het decreet van 13 juli 2001 betreffende het onderwijs-XIII-Mozaïek en het decreet van 2 april 2004 betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad

- aantal schoolreizen per jaar (vb. bezoek pretpark)
- aantal culturele activiteiten per jaar (vb. toneelvoorstelling)
- aantal sportactiviteiten per jaar (vb. sportdag)
- aantal zwemactiviteiten per jaar, uitgezonderd het jaar zwemmen dat verplicht is in de eindtermen
- het aantal andere eendaagse schooluitstappen per jaar (vb. bezoek tentoonstelling)

Een tweede kernindicator betreft de reële participatie van leerlingen aan deze activiteiten, opgesplitst naar type van activiteit. Deze activiteiten gaan door tijdens de schooluren, maar de school beslist in overleg met de schoolraad of de activiteiten verplicht zijn voor alle leerlingen of niet. We willen dan ook weten in welke mate leerlingen daadwerkelijk participeren aan de culturele en sportieve activiteiten. Hierbij moet ook een onderscheid gemaakt worden naar de verschillende types van activiteiten zoals hierboven gecategoriseerd.